

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

JUN 1961

6

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINE V
Jun 1961.

Uređivački odbor

Predsednik NIKOLA MINČEV; *članovi*: dr JOŽE BRILEJ, BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«
BEOGRAD Borisa Kidriča 70

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREDJENJE

Služba društvenog knjigovodstva u 1960. 241—242

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Konferencija za društvenu aktivnost žena

Jugoslavije 243—244

Savet društava za staranje o deci i omladini

Jugoslavije 245—246

PRIVREDA

Razvoj energetike 247—250

Olovo i cink 251—252

Razvoj prevoza i organizacija Jugoslovenskih

železnica 253—256

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Radnička odmarališta 1957—1960. 257—259

Zapošljavanje i materijalno obezbeđivanje

privremeno nezaposlenih 1957—1960. 260—262

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Vanredno studiranje 263—265

Vojne škole 266—267

Primena nuklearne energije 268—270

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Jugoslovenski savez organizacija za fizičku

kulturu 271—273

XVI evropski šampionat u boksu 274

SPOLJNA POLITIKA

Učešće Jugoslavije na XV zasedanju Generalne

skupštine UN 275—282

Pripreme za konferenciju šefova vanblokovskih

zemalja 283—284

Trojni razgovori Tito — Sukarno — Keita 284

Poseta predsednika Republike Indonezije Sukarna .. 285

Poseta predsednika Republike Mali Modiba Keite .. 285—286

Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polo-

vini 1961. 286—288

SLUŽBA DRUŠTVENOG KNJIGOVODSTVA U 1960.

Služba društvenog knjigovodstva¹, kao društveni evidentičar-knjigovodica i kontrolor zakonitosti finansijskog poslovanja svih korisnika društvene imovine, doprinosi usklađivanju principa decentralizacije upravljanja društvenim sredstvima i samoupravljanja uopšte sa principom jedinstvenosti i planskog usmeravanja privrede.

Služba društvenog knjigovodstva obezbeđuje organima upravljanja — počev od radničkih saveta pa do najviših predstavničkih tela — neophodne podatke o zbivanjima i stanju u privredi, koji im omogućavaju stalan uvid u formiranje, raspodelu i korišćenje sredstava kojima upravljaju, odnosno čiju upotrebu usmeravaju, što predstavlja jedan od bitnih uslova za jačanje i razvijanje samoupravljanja. Ona obezbeđuje i pravilnu primenu i striktno poštovanje propisa o finansijskom poslovanju korisnika društvene imovine, tj. poštovanje zakonitosti u formiranju, raspodeli i raspolaganju društvenim sredstvima, što je za planski razvoj privrede — u celini ili u okviru užih ili širih zajednica — neophodno.

Prema tome, Služba društvenog knjigovodstva je opšte-društvena: ona služi svim organima i organizacijama i zajednici kao celini.

ORGANIZACIJA SLUŽBE. U 1960. utvrđeni su principi organizacije Službe u skladu sa njenim zadacima. Svi poslovi Službe društvenog knjigovodstva grupisani su u sledećih 6 osnovnih organizacionih delova: prethodna kontrola, naknadna kontrola, finansijska inspekcija, knjigovodstvo korisnika društvene imovine, statistika i analiza.

Na osnovu ovako grupisanih poslova i organizacije Službe, izvršena je odgovarajuća reorganizacija pojedinih službi u Narodnoj banci koje su se ranije bavile nekim od poslova koje vrši Služba društvenog knjigovodstva i formirane nove organizacione jedinice u Glavnoj centrali, republičkim centralama i filijalama Narodne banke.

Od organizacionih delova koji su se ranije u filijalama Narodne banke i poslovnim jedinicama drugih banaka bavili kontrolom poslovanja korisnika društvene imovine (likvidatura, služba fondova, služba budžeta i društvena evidencija), formirana je *prethodna kontrola* kao poseban vid kontrole. Ona prima naloge za isplatu i uplatu, vrši kontrolu njihove formalne, računске i zakonske ispravnosti i vodi operativnu evidenciju o promenama i stanju sredstava korisnika društvene imovine.

Istovremeno je formirana i *naknadna kontrola*. Ona pregleda naloge, dokumente i druge materijale koje podnose korisnici društvene imovine, a koji su, po pravilu, pregledani od prethodne kontrole i već izvršeni. Naknadna kontrola prvenstveno kontrolise komplikovaniju dokumentaciju i materijale koje prethodna kontrola, zbog svoje operativnosti, nije mogla temeljitije da kontrolise. U slučaju kad to smatra potrebnim, naknadna kontrola može izvršiti konkretne preglede kod samih korisnika društvene imovine. Ona ukazuje finansijskoj inspekciji na slučajeve gde je potrebna njena intervencija, tj. detaljniji pregled poslovanja korisnika društvene imovine.

Služba društvenog knjigovodstva preuzela je finansijske inspektore od organa uprave političko-teritorijalnih jedinica. U *finansijsku inspekciju* uključen je i raniji inspektorat Narodne banke i tako formirana jedinstvena finansijska inspekcija za kontrolu poslovanja svih korisnika društvene imovine: privrednih organizacija, budžetskih organa, banaka,

društvenih fondova, samostalnih ustanova, društvenih organizacija i ostalih korisnika društvene imovine, izuzev deviznog poslovanja, čiju kontrolu i dalje vrši devizni inspektorat koji se nalazi izvan Službe društvenog knjigovodstva.

Prelaskom u Službu društvenog knjigovodstva, finansijska inspekcija je vertikalno čvršće povezana, čime su stvoreni objektivni uslovi za njen organizovaniji i jedinstveniji rad. Pored toga, ona u Službi društvenog knjigovodstva nalazi sigurniju orijentaciju, oslanjajući se na rad prethodne i naknadne kontrole i druge podatke Službe društvenog knjigovodstva.

U svim filijalama i centralama Narodne banke organizovano je *knjigovodstvo korisnika društvene imovine*. Ono registruje, u sažetom obliku, osnovne podatke o finansijskom poslovanju korisnika društvene imovine i na taj način predstavlja izvor osnovnih podataka za statistiku Službe društvenog knjigovodstva i jednu od osnova za analiziranje stanja i poslovanja pojedinih korisnika društvene imovine i privrednih kretanja u celini, kao i indikator za usmeravanje aktivnosti kontrolnih organa — u prvom redu finansijske inspekcije.

Statistička služba je formirana objedinjavanjem poslova statistike, koji su ranije obavljani u raznim organizacionim delovima Narodne banke (kredit, budžet, društvena evidencija, fondovi).

Služba analiza u filijalama Narodne banke nije bila razvijena (u nekim filijalama nije ni postojala). Služba analiza ima zadatak da za potrebe organa političko-teritorijalnih jedinica, drugih organa i korisnika društvene imovine analizira određene pojave u privredi i materijalno-finansijskom poslovanju korisnika društvene imovine. Naročito važan i nov zadatak Službe društvenog knjigovodstva jeste dostavljanje izveštaja i analiza određenim korisnicima društvene imovine u vezi sa njihovim finansijskim poslovanjem i predlaganje mera koje bi trebalo preduzeti.

Formiranje pojedinih organizacionih delova u jedinicama Narodne banke nije vršeno jednovremeno, već postepeno, u toku cele godine, u zavisnosti od izvršenih priprema, broja i osposobljenosti kadrova. U najvećem broju filijala Narodne banke Služba društvenog knjigovodstva je uglavnom formirana u periodu od juna do oktobra 1960. Međutim, pošto neke organizacione jedinice u filijalama nisu bile formirane, ili nisu bile popunjene potrebnim kadrovima, nisu mogli da budu obuhvaćeni i izvršavani svi poslovi.²

U novembru i decembru 1960. u poslovnim jedinicama ostalih banaka (komunalnim bankama, zadružnim štedionima i u Jugoslovenskoj banci za spoljnu trgovinu) organizovane su službe, koje su vršile određene poslove Službe društvenog knjigovodstva, pošto su se žiro i drugi računi korisnika društvene imovine nalazili i kod tih banaka.

RAD SLUŽBE. Služba društvenog knjigovodstva je u 1960. vršila sledeće osnovne poslove: vodila je žiro račune i druge račune korisnika društvene imovine i evidentirala promene na računima po određenim elementima; vršila prethodnu kontrolu, naknadnu kontrolu i poslove finansijske inspekcije; pratila novčane promene na računima korisnika društvene imovine u banci i evidentirala druge podatke iz njihovog materijalno-finansijskog poslovanja, obrađivala ih i publikovala; analizirala kretanja u privredi i kod pojedinih korisnika društvene imovine; izdavala određene statističke i analitičke redovne i povremene publikacije.

¹ U 1960. u okviru niza mera za formiranje Službe društvenog knjigovodstva, Glavna centrala Narodne banke je održala 27 savetovanja sa centralama i 2 savetovanja sa ostalim bankama. Centrale su organizovale 71 savetovanje, od kojih 53 sa filijalama Narodne banke i 18 sa ostalim bankama.

Radi osposobljavanja kadrova za Službu društvenog knjigovodstva Glavna centrala i republičke centrale Narodne banke organizovale su 128 kursova i seminara. Pored toga, izvršen je veliki broj obilazaka poslovnih jedinica i pružena je neposredna pomoć filijalama Narodne banke i drugim bankama.

² Vidi: »Služba društvenog knjigovodstva«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 405—407 (81—83).

Ovim poslovima Služba društvenog knjigovodstva je u 1960. obuhvatila, u većoj ili manjoj meri, preko 90.000 korisnika društvene imovine, i to preko poslovnih jedinica Narodne banke oko 14.000, a preko drugih banaka oko 76.000 korisnika. Izvan ovakvog sistema kontrole i poslovanja nalazilo se još oko 117.000 korisnika društvene imovine, od kojih su preko 100.000 kućni saveti i stambene zajednice.

Prethodna kontrola. U drugoj polovini 1960. prethodna kontrola u filijalama Narodne banke likvidirala je 10.019.944 naloga, od kojih sa dokumentacijom 1.409.772, a bez dokumentacije 8.610.172. Pored toga, ona je u ovom periodu izvršila i 90.687 sudskih odluka o uzajamnim plaćanjima između korisnika društvene imovine, za ukupan iznos od oko 73 milijarde dinara.

Prethodna kontrola u filijalama Narodne banke blokirala je u 1960. račune korisnika društvene imovine u oko 40.000 slučajeva, za ukupan iznos od 185,4 milijarde dinara. Najveći broj računa (oko 82%) blokirani su zbog nedostatka sredstava. U isto vreme prethodna kontrola je dala i 647 predloga za donošenje rešenja o utvrđivanju ispravnog odnosno zakonitog stanja, a vratila korisnicima društvene imovine, usled raznih neispravnosti, oko 50.000 neizvršenih naloga, na iznos od oko 22 milijarde dinara. Najveći broj naloga nije izvršen zbog formalnih neispravnosti (oko 57%), zatim zbog nedostatka pokrića, zbog materijalnih neispravnosti, zbog povreda propisa, itd.

Naknadna kontrola. U 1960. naknadna kontrola je pregledala 665.114 dokumenata, od kojih: 4.160 periodičnih obračuna, preko 77.000 mesečnih obračuna, 914 investicionih programa, preko 449.000 dokumenata o regresima i preko 133.000 ostalih dokumenata (bruto bilansi, izveštaji o porezu na promet, i sl.).

Pored toga, naknadna kontrola je u 1960. počela da vrši i uvid na licu mesta. Izvršeno je ukupno oko 500 uvida kod samih korisnika društvene imovine.

Naknadna kontrola u 1960. nije bila organizovana u svim filijalama Narodne banke, a veći broj filijala u kojima je bila formirana nije raspolagao dovoljnim brojem naknadnih kontrolora.

Finansijska inspekcija obratila je u 1960. najveću pažnju kontroli poslovanja privrednih organizacija. Usled toga je kontrola ostalih korisnika koji takođe raspolažu velikim društvenim sredstvima (budžetski organi, samostalne ustanove i fondovi) bila nedovoljna. Nalazi finansijske inspekcije kod ovih korisnika društvene imovine ukazuju na potrebu jačanja kontrole nad njihovim poslovanjem.

Finansijska inspekcija je u 1960. pored redovnih pregleda, izvršila i kontrolu inventarisanja izvršenog krajem 1959. kod korisnika društvene imovine, kontrolu isplata koje su izvršene krajem 1959. na teret investicionih sredstava, pregled završnih računa privrednih organizacija za 1959, kao i kontrolu inventarisanja izvršenog krajem 1960.

Finansijski inspektori su u 1960. izvršili 37.584 pregleda poslovanja korisnika društvene imovine. Veći deo tih pregleda bili su kraći uvidi u vezi sa spomenutim zadacima (osim pregleda završnih računa, koji su posebno evidentirani) a oko 16.000 bili su obuhvatniji pregledi poslovanja pojedinih korisnika društvene imovine. Obuhvatnijim pregledima je uglavnom vršena kontrola periodičnih obračuna privrednih organizacija.

Usled postupnosti u uvođenju prethodne i naknadne kontrole, finansijska inspekcija u 1960. nije mogla, naročito u početku, da usmerava svoj rad na vršenje pregleda poslovanja onih korisnika na koje bi ukazale prethodna i naknadna kontrola.

Knjigovodstvo korisnika društvene imovine. U 1960. knjigovodstvo korisnika društvene imovine vodilo je oko 5.000 zbirnih budžetskih računa i približno toliko računa fondova. Obradilo je 4.418.500 uplatnih naloga za budžete i oko 3.117.000 uplatnih naloga za fondove.

Statistika. U 1960. služba statistike ukupno je primila 1.277.565 izveštaja, od kojih za obradu 687.063, a za kontrolu i dostavljanje bez obrade 590.502. Obradila je 295.950 redovnih izveštaja, od kojih: dekadnih 6.856, mesečnih 242.635, tromesečnih 44.627, polugodišnjih 801 i godišnjih 1.051. Pored toga, obradila je 31.690 povremenih izveštaja i izdala 906 publikacija.

Analize. U 1960 (od jula do oktobra) utvrđene su smernice za rad i organizaciju analitičkih službi u jedinicama Narodne banke.

Služba društvenog knjigovodstva u filijalama i republičkim centralama Narodne banke vršila je mesečne analize i izdavala biltene o privrednim kretanjima i pojavama u poslovanju korisnika društvene imovine. Mesečni bilteni su izrađivani za područja srezova i republika, kao i za opštine u kojima su postojale filijale Narodne banke.

Služba društvenog knjigovodstva u centralama i filijalama Narodne banke analizirala je završne račune privrednih organizacija za 1959, publikovala ih i dostavljala odgovarajućim organima političko-teritorijalnih jedinica. Narodni odbori su razmatrali ove analize na sednicama oba veća.

U 1960. izdato je 1.476 raznih analiza i informacija: 995 mesečnih biltena, 204 analize periodičnih obračuna, 111 analiza završnih računa za 1959, 6 raznih monografija (npr. monografija o kreditnom bilansu NR Slovenije za 1960, i sl.) i 106 ostalih povremenih analiza i informacija.

KADROVI I DRUGI USLOVI ZA RAD. Na kraju 1960. u Službi društvenog knjigovodstva u Narodnoj banci radilo je 3.548 službenika. U odnosu na broj službenika utvrđen sistematizacijom (5.347) nedostajalo je 1.799, ili 33,7% službenika. Nepopunjenost poslovnih jedinica kadrovima je različita po republikama i iznosi od 27,5% (u Srbiji) do 41% (u Hrvatskoj). U Službi društvenog knjigovodstva u filijalama Narodne banke bilo je 32,4% manje od potrebnog broja kadrova, u republičkim centralama 36,1%, a u Glavnoj centrali 43,9%. U filijalama je najviše nedostajalo analitičara (63,8% od broja utvrđenog sistematizacijom), zatim finansijskih inspektora (40,6%), statističara (30,1%), stručnih kadrova za obavljanje poslova naknadne kontrole (26,8%), prethodne kontrole (18,8%) i knjigovodstva korisnika društvene imovine (14,4%).

Na kraju 1960. bilo je sa višom i visokom stručnom spremom u finansijskoj inspekciji oko 13%, a u službi analiza oko 20% od ukupnog broja službenika.

Nedostatak kadrova i njihova nezadovoljavajuća stručna struktura u 1960. negativno su uticali na obuhvatanje korisnika društvene imovine i na vršenje drugih poslova Službe društvenog knjigovodstva.

Pored toga, u 1960. nisu doneti propisi koji treba detaljnije da regulišu organizaciju i rad Službe (njen statut itd.), kao i propisi o materijalno-finansijskom poslovanju korisnika društvene imovine, naročito onih van privrede (socijalno osiguranje, DOZ, banke i štedionice, društvene organizacije, i dr.).

IZVOR: Izveštaj o radu Službe društvenog knjigovodstva za 1960.

M. P.

KONFERENCIJA ZA DRUŠTVENU AKTIVNOST ŽENA JUGOSLAVIJE

Od 19. do 21. aprila 1961. u Zagrebu je održana konferencija žena Jugoslavije.

Pored 705 delegata i gostiju iz zemlje, konferenciji su prisustvovali i predstavnice ženskih organizacija iz inostranstva: Komiteta bugarskih žena, Nacionalnog saveza mađarskih žena, Demokratskog saveza nemačkih žena, Lige poljskih žena, Nacionalnog saveza rumunskih žena, Komiteta sovjetskih žena, Saveza italijanskih žena, Saveza demokratskih žena Švedske, Nacionalnog saveza žena Gane, Komiteta žena Demokratske partije Gvineje, Nacionalne unije žena Tunisa, Odeljenja za aktivnost žena Nacionalne unije UAR, Demokratskih žena Indonezije, kao i predstavnice oslobodilačkih pokreta Alžira, Kenije, Severne i Južne Rodezije i Ugande.

Na konferenciji je raspravljano o nizu pitanja društvene aktivnosti žena, a naročito o sticanju kvalifikacija i zapošljavanju žena i problemima zaposlene žene, o problemima žena na selu i učešću žena u organima društvenog upravljanja.

Sticanje kvalifikacija i zapošljavanje žena i problemi zaposlene žene. Konferencija je ovom pitanju posvetila najveću pažnju, jer se pitanje pune ekonomske i društvene ravnopravnosti žena rešava upravo kroz proces njihovog stručnog osposobljavanja i uključivanja u proizvodnju.

Konferencija je ukazala na probleme koje prouzrokuje brzi proces zapošljavanja žena. Stručno osposobljavanje žena još ne odgovara broju žena koje se već nalaze u proizvodnji i onih koje treba da se uposle u toku narednih pet godina. Zato, u skladu s opštim materijalnim razvitkom, treba ne samo ubrzati stvaranje društvenih službi koje bi oslobađale ženu od preopterećenosti u domaćinstvu već i proširiti mrežu dečijih ustanova u cilju pomoći zaposlenim majkama.

Rad sa ženama na selu. Konferencija je istakla potrebu da se, u skladu sa materijalnim i društvenim razvitkom sela, posveti veća pažnja društvenoj mobilizaciji žena na selu, njihovom prosvetivanju u najširem smislu i stručnom osposobljavanju.

Da bi se proces stručnog osposobljavanja žena naročito na selu ubrzao, i na taj način omogućilo njihovo masovno uključivanje u proizvodnju, potrebno je pojačati napore u pravcu što potpunijeg obuhvatanja ženske dece osmogodišnjim i srednjim stručnim školovanjem.

Konferencija je ukazala na potrebu da se u radu sa ženama na selu razvijaju takvi oblici koji bi im pomogli da dođu do osnovnih znanja o porodici, braku, racionalnoj ekonomici rada, ishrani, odevanju itd., čime bi se omogućilo davanje većeg otpora konzervativizmu i zaostalosti.

Rad žena u organima društvenog upravljanja. Konferencija je posvetila pažnju i radu žena u organima društvenog upravljanja: stambenim zajednicama, mesnim odborima, radničkim savetima, školskim odborima, kućnim savetima i upravnim odborima u zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i drugim ustanovama. Konstatovano je da proces uključivanja žena u rad ovih organa još uvek ne odgovara u potpunosti njihovoj zainteresovanosti za društveni život. Konferencija je takođe ukazala na potrebu da politički faktori o ovim problemima vode stalnu brigu.

ORGANIZACIONE PROMENE

Na konferenciji je umesto dosadašnjeg Saveza ženskih društava Jugoslavije,¹ koji je predstavljao čisto žensku organizaciju, stvoren novi društveni organizam za rad sa ženama — *Konferencija za društvenu aktivnost žena Jugoslavije*.

Karakter i zadaci nove organizacije. Do ove organizacione promene došlo je zato što su osnovna pitanja

društvenog položaja i prava žena u Jugoslaviji već rešena. Više nema posebnih krupnih ženskih pitanja za čije bi se rešavanje žene morale same boriti kroz svoje posebne organizacije. U društveno-političkim organizacijama, u komuni, u organima društvenog upravljanja žene su ravnopravni članovi društvene zajednice. Njihovi osnovni problemi su u isto vreme problemi celog društva i uspešnije se mogu rešavati u okviru i snagama celog društva.

Nesklad između prava koje društvo daje ženi i njenih mogućnosti da ih ostvari prouzrokovao je stepenom materijalnog razvitka i konzervativnim otporom prema većoj društveno-političkoj angažovanosti žena. Ovaj nesklad će nestajati s procesom ekonomskog osamostaljivanja žena, tj. njihovog stručnog osposobljavanja i uključivanja u proizvodnju. Uporedo s tim društvo će rešavati probleme obaveza žene u domaćinstvu i više joj pomagati u vaspitavanju dece.

Svim ovim pitanjima društvenog položaja žena i ostvarivanja prava koja im u društvu pripadaju, bave se u komuni organizacije Socijalističkog saveza, Saveza sindikata, organi narodne vlasti i organi društvenog i radničkog samoupravljanja, društvene institucije, društva žena, omladinske, društvene, stručne i druge organizacije. Saradnjom svih ovih faktora i samo njihovim zajedničkim akcijama mogu se uspešno rešavati problemi punije društvene afirmacije žena. Svako prepuštanje tih problema jednoj čisto ženskoj organizaciji praktično bi značilo sužavanje platforme za njihovo rešavanje.

Međutim, to sve ne isključuje potrebu za jednim posebnim društvenim organizmom koji bi isticao pojedine probleme, proučavao ih i zajedno s ostalim društvenim faktorima pokretao akcije u cilju njihovog rešavanja.

Konferencija za društvenu aktivnost žena ima upravo takvu ulogu. Ona nije klasična ženska organizacija i zbog toga i nema članstva. Žene kao članovi drugih društveno-političkih organizacija, a u prvom redu Socijalističkog saveza, u kome ima 2.000.000 žena, deluju kroz njih i utiču na rešavanje i svojih problema. Konferencija za društvenu aktivnost žena pokreće razmatranje problema potpunijeg učešća žena u ekonomskom i društvenom životu zemlje i u tom cilju povezuje se s organizacijama i ustanovama radi zajedničkih savetovanja, razmene iskustava i zajedničke aktivnosti.

Konferencija za društvenu aktivnost žena oslanja se naročito na društveno-političke i druge organizacije u kojima su žene pretežno organizovane i društveno aktivne. Ona usvaja ciljeve SSRNJ i svojim radom doprinosi njihovom ostvarivanju.

Pravila, usvojena na konferenciji u Zagrebu, obavezuju Konferenciju za društvenu aktivnost žena na pokretanje, razmatranje i popularisanje:

- problema aktivnosti i položaja žene, naročito zaposlene žene, u društvu i porodici;
- potreba i planova razvijanja i osnivanja ustanova za pomoć porodici, kao i stvaranja društveno-tehničke baze domaćinstva;

- mera koje doprinose punijem ostvarivanju prava koja u socijalističkoj zajednici pripadaju ženi, kao i mera za dalje usavršavanje zakonodavstva na tom području.

Te zadatke Konferencija će ostvarivati davanjem inicijative za praćenje, analiziranje i izučavanje pojedinih problema i pojava u vezi sa položajem žene, organizovanjem ili učestvovanjem u savetovanjima zainteresovanih ustanova ili organizacija, davanjem inicijative ili izdavanjem publikacija koje mogu doprineti izvršavanju njenih zadataka, itd.

Angažovanje raznih društvenih faktora na rešavanju problema društvenog položaja žene ne isključuje u određenim uslovima i takve oblike rada u kojima bi bile okupljene samo žene. Rad sa ženama u raznim društvima, kroz raznovrsne kursove, tečajeve i seminare biće još dugo potreban, naročito u nerazvijenim sredinama, u kojima još postoji konzervativni otpor prema društvenoj aktivnosti žene. Ovakvi oblici će se praktikovati naročito u radu sa ženskom omladinom na selu.

¹ Vidi: »Savez ženskih društava Jugoslavije«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 385—387 (37—39).

Organi Konferencije za društvenu aktivnost žena Jugoslavije postoje u opštinama, Autonomnoj Kosovsko-Metohijskoj Oblasti, Autonomnoj Pokrajini Vojvodini, narodnim republikama i u Federaciji. Ako se bude ukazala potreba, organi Konferencije osnivaće se i u većim gradovima.

Organi Konferencije su skupština, predsedništvo i nadzorni odbor.

Skupština u opštini održava se jednom u dve godine, a skupština u oblasti, pokrajini, republici i Federaciji po potrebi, a najkasnije svake četvrte godine.

Skupštinu u opštini čine delegati društava žena i delegati društvenih, stručnih, privrednih i drugih organizacija i ustanova u komuni čiji je rad od značaja za društvenu aktivnost žena. Skupštinu u republici odnosno u oblasti i pokrajini čine delegati izabrani na skupštini u opštini, kao i delegati republičkih odnosno oblasnih i pokrajinskih organa društvenih, stručnih, privrednih i drugih organizacija i ustanova čiji je rad od značaja za društvenu aktivnost žena, a skupštinu Konferencije za društvenu aktivnost žena Jugoslavije čine delegati izabrani na republičkim skupštinama Konferencije, kao i predstavnici saveznih organa, društvenih, stručnih, privrednih i drugih organizacija i ustanova čiji je rad od značaja za društvenu aktivnost žena.

Pored razmatranja problema važnih za društvenu aktivnost žena i odlučivanja o izveštajima izvršnih organa, skupštine (na svim nivoima) biraju predsedništvo i nadzorni odbor, donose poslovnik i daju opšte smernice za delatnost Konferencije na svom području.

Predsedništvo se sastoji od predsednika, jednog ili više potpredsednika, sekretara i potrebnog broja članova. Za vođenje tekućih poslova predsedništvo bira sekretarijat od 5 do 11 članova.

Predsedništvo utvrđuje plan rada i budžet za svaku godinu, saziva skupštinu, obrazuje komisije i druga pomoćna tela za izučavanje i izvršavanje određenih zadataka, saziva savetovanja i učestvuje u njima, odlučuje o pokretanju i izdavanju publikacija, itd.

PROGRAM RADA KONFERENCIJE U 1961.

Sekretarijat Konferencije usvojio je sledeći program rada na kome će se zasnivati njena aktivnost u 1961:

Konferencija će se uključiti u diskusije o predstojećim zakonima koji regulišu položaj žene u porodici i društvu. Konferencija će takođe razviti posebnu aktivnost u vezi sa donošenjem novog ustava.

Da bi se omogućio rad sa više analize u okviru Konferencije, ostvariće se potrebna saradnja sa naučnim institucijama koje se bave proučavanjem problema društvenog položaja žene.

Usled sve veće potrebe stalnog praćenja procesa zapošljavanja žena i njihovog stručnog osposobljavanja, Konferencija će analizirati podatke koje u tom pogledu pruža poslednji popis stanovništva. Zajedno sa Centralnim većem Saveza sindikata, Konferencija će proučiti i zaključke nedavno održanog savetovanja o problemima zapošljavanja i stručnog osposobljavanja žena, i na osnovu toga ukazati na osnovne probleme i neka praktična rešenja.

U rešavanju problema zapošljavanja žena, kao i problema žena koje su već u radnom odnosu, posebnu ulogu imaju stambene zajednice. Zato će se organi Konferencije u komunama više angažovati u iznošenju i postavljanju zahteva za rešavanje ovih problema u stambenim zajednicama, što će istovremeno doprineti i većem angažovanju žena u radu stambenih zajednica. Konferencija će ove probleme stalno pratiti i iznositi ih pred Socijalistički savez i njegove odgovarajuće komisije i angažovaće se u traženju njihovih rešenja.

Zajedno sa Stalnom konferencijom gradova, Konferencija će pripremiti savetovanje o dnevnom boravku dece u dečjim ustanovama i izraditi zajedničke predloge o tipu dečje ustanove, njenom materijalnom statusu, mogućnostima

za stvaranje manjih objekata za dnevni boravak dece u okviru stambenih zajednica, itd.

Sa Stalnom konferencijom gradova i organizacijom »Porodica i domaćinstvo«, Konferencija će organizovati savezno savetovanje o radu stambenih zajednica.

Sa Glavnim savezom zemljoradničkih zadruga i Sindikatom poljoprivrednih radnika, konferencija će analizirati probleme društveno-političke aktivnosti žena na selu, a naročito položaj žena-radnica na poljoprivrednim dobrima i zadrugnim ekonomijama i probleme sezonskih radnica.

U cilju razgraničavanja njihovih društvenih i privrednih delatnosti i pružanja podrške njihovim društvenim akcijama, Konferencija će detaljnije analizirati rad ženskih društava i sekcija zadrugarki tamo gde su ta društva i sekcije potrebni i imaju odgovarajuće uslove za rad.

Konferencija će zajedno sa Centralnim komitetom Narodne omladine Jugoslavije proučiti probleme aktivnosti ženske omladine u gradu i na selu i njenog stručnog osposobljavanja i zapošljavanja i organizovaće zajedničko savetovanje o tim pitanjima.

Sa univerzitetskim odborima Saveza studenata i univerzitetskim komitetima Saveza komunista, Konferencija će, uz pomoć republičkih konferencija, analizirati probleme aktivnosti i sadržine rada ženske univerzitetske omladine.

Konferencija će se baviti izučavanjem problema ženske štampe i pisanja o problemima žena u ostalim listovima i časopisima. U tome će Konferencija saradivati i sa Komisijom za štampu Saveznog odbora SSRNJ.

U pripremama za izbore, Konferencija će veću pažnju posvetiti pitanju rada žena u organima vlasti. U tom cilju izvršiće analize kretanja u poslednjih nekoliko godina koja karakterišu ovaj problem.

U cilju razmene iskustava, unapređivanja saradnje i borbe za mir u svetu, stalni zadatak Konferencije je razvijanje veza sa nacionalnim i međunarodnim organizacijama koje se bave problemima aktivnosti i položaja žena i sličnim zadacima.

SASTAV RUKOVODEĆIH ORGANA

PREDSEDNIŠTVO KONFERENCIJE ZA DRUŠTVENU AKTIVNOST ŽENA JUGOSLAVIJE: Alečković Mira, Andolšek dr Lidija, Bajalica Dimitrije, Božinović Neda, Boštjančič Dolka, Bešter Mara, Bubić Ankica, Cvetić Bosa, Čalovska Draga, Četković Dara, Dukić Ljubica, Dimitrijević dr Slavka, Gaspari Majda, Georgijevska Slavka, Čaldarević Milka, Hadžić Nata, Hamović Jelena, Korić inž. Hatidža, Jančevska Zdravka, Jovanović Vilosava, Jagodić Maca, Fehimović Enver, Kardelj Pepca, Karanović Branko, Kecman Jelena, Koš Marija, Krmpotić Neda, Kristan Milan, Lasić Milka, Lahtova Kata, Mihalić Zlata, Milosavljević Katarina, Majerić Marija, Marinović Danica, Mladenović Marko, Naceva Mara, Nimani Safeta, Perović Latinka, Posarić Divna, Popović Vera, Petrić Nevenka, Romac Sonja, Romić Desanka, Stamenković Dragi, Sabo Ida, Simić Tankosava, Stanojčić dr Ilija, Stanojević Nada, Šentjurs Lidija, Šakić Miladin, Špiljak Štefica, Šoljan Marija, Tadić Ruža, Vitorović Perka, Vujović Dragica, Vuković Bosa, Zečević Rajka, Zakinja Nevenka i Zurovac Marija.

SEKRETARIJAT KONFERENCIJE ZA DRUŠTVENU AKTIVNOST ŽENA JUGOSLAVIJE: Perović Latinka, Koš Marija, Gaspari Majda, Petrić Nevenka, Šentjurs Lidija, Stamenković Dragi, Bajalica Dimitrije, Romac Sonja, Dukić Ljubica, Čalovska Draga i Špiljak Štefica.

Za predsednika Konferencije za društvenu aktivnost žena Jugoslavije izabrana je Latinka Perović, za potpredsednike Marija Koš i Majda Gaspari, a za sekretara Nevenka Petrić.

IZVOR: Materijali Konferencije za društvenu aktivnost žena Jugoslavije.

L. P.

SAVET DRUŠTAVA ZA STARANJE O DECI I OMLADINI JUGOSLAVIJE

Glavni zadatak Saveta društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije je okupljanje svih zainteresovanih organizacija, ustanova i pojedinaca koji se bave vaspitanjem dece i omladine i koji rade na zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti deteta i porodice. Savet je prilikom osnivanja, 1952. godine, postavio sebi za cilj da poveže i pojača delatnost tih organizacija i pojedinaca kako bi efekat njihovog rada bio što bolji.¹

Do kraja 1960. sva delatnost Saveta vršena je preko stalnih komisija: za rad s roditeljima, za rad s pionirima, za predškolsko vaspitanje dece, za dečju literaturu i štampu, film, likovno, muzičko i dramsko vaspitanje. Od januara 1961. umesto stalnih komisija, pri Savetu se stvaraju povremene komisije i grupe koje izvršavaju određene zadatke.

U svom radu Savet danas angažuje blizu 200 pedagoga, psihologa, lekara, likovnih pedagoga, književnika, muzičara i drugih društvenih radnika.

POMOĆ U REŠAVANJU ZDRAVSTVENIH I SOCIJALNIH PROBLEMA. Na području zdravstvene i socijalne zaštite dece, Savet je uspešno ostvario program utvrđen na I nacionalnom kongresu za dečju zaštitu, održanom oktobra 1955. u Beogradu. U toku 1958. izrađen je i »minimalni program dečje zaštite u komuni i stambenoj zajednici«, koji je u mnogim komunama i stambenim zajednicama poslužio kao osnova za donošenje perspektivnih planova rada u ovoj oblasti.

Naročitu pažnju Savet je poklonio saradnji sa roditeljima. U toku 1957. i 1958. Savet je, pored ostalog, organizovao i dva veća savetovanja o problemima medicinsko-pedagoških savetovališta za roditelje, na kojima je učestvovalo preko 400 lekara, pedagoga i društvenih radnika. Savet se takođe direktno angažovao u radu na otvaranju 15 ovakvih ustanova u raznim mestima. Danas u zemlji radi preko 500 škola za roditelje i oko 600 savetovališta. Ove ustanove pomažu porodici u podizanju i vaspitanju dece.

U januaru 1961. održano je u Beogradu šire savetovanje o problemima rada s roditeljima. Savetovanju je prisustvovalo preko 500 predstavnika prosvetnih organa, društvenih i stručnih organizacija. Raspravljano je o sadržaju rada s roditeljima, o saradnji škola, zdravstvenih i socijalnih ustanova s porodicom i o ulozi štampe u tom radu.

Savet je poklanjao veliku pažnju i razvijanju i širenju mreže ustanova za dnevni boravak dece, naročito dece zaposlenih roditelja. Urađeno je dosta i na osnivanju dečjih klubova i igrališta u stambenim zajednicama. Savet se zalagao da te ustanove svojom namernom odgovaraju potrebama i mogućnostima savremene jugoslovenske porodice.

U 1958. Savet je izdao uputstva za izgradnju i uređenje igrališta za decu u gradovima, novim naseljima i selima. To je organizacijama na terenu mnogo pomoglo da sa većim uspehom pristupe ovom poslu. U zajednici sa Saveznim odborom organizacije »Porodica i domaćinstvo«, Savet je na Zagrebačkom velesajmu 1960. organizovao izložbu tipskih objekata za smeštaj, igru i zabavu dece i izložbu igraćaka za decu svih uzrasta.

U periodu od 1956. do 1960. iz Saveznog fonda za dečju zaštitu, koji je pri Savetu osnovan 1955. i čija se sredstva formiraju od 11% od čistog prihoda Jugoslovenske lutrije, dato je raznim ustanovama za decu blizu 130 miliona dinara. Od te sume u 1956. i 1957. utrošeno je 53,5 miliona dinara

za opremanje 27 ustanova za dnevni boravak dece i 5 centara za rad s roditeljima, zatim za otvaranje 32 pionirska doma, 12 školskih kuhinja i za nabavku 160 šatora za dečja letovališta. U 1958. i 1959. utrošeno je takođe oko 45 miliona dinara za opremu radionica, otvaranje kino-klubova za decu, podizanje logora »Sutjeska«, za opremu 14 ustanova za dnevni boravak dece, 18 dečjih igrališta, itd. U 1960. iz Fonda je dat 31 milion dinara za opremanje 26 ustanova za dnevni boravak dece, 13 dečjih radionica u komunama, itd. U 1961. sredstva Fonda iznose 51 milion dinara. Tim sredstvima biće opremljene 32 ustanove za dnevni boravak dece i 12 centara za estetsko vaspitanje.

Od 1. do 10. oktobra svake godine Savet organizuje u celoj zemlji proslavu »Dečje nedelje«. U okviru te proslave uvek se sprovode široke akcije uređivanja školskih kuhinja, dečjih dispanzera, letovališta, igrališta za decu, itd. Povođom »Dečje nedelje« emituju se i prigodne marke, a prihodi od njihovog rasturanja idu u Savezni fond za dečju zaštitu.

VASPITANJE DECE. II nacionalni kongres za dečju zaštitu održan je 1958. u Beogradu. Na Kongresu je učestvovalo 1.800 delegata-predstavnika organa vlasti, društvenih organizacija, raznih ustanova i udruženja koja rade s decom. Glavni referat tretirao je temu: »Vaspitanje mlade generacije — nerazdvojni deo borbe za socijalističke društvene odnose«. Kongres je naročito ukazao na društveni značaj reforme školstva i na potrebu još šireg angažovanja svih zainteresovanih društvenih faktora, a naročito roditelja, u radu škole.

U periodu posle II kongresa jedan od glavnih zadataka Saveta bio je sprovođenje kongresnih odluka i smernica u vezi s pronalaženjem i primenom takvih oblika i metoda vaspitnog rada u školi i van škole kroz koje će do punog izražaja doći dečja interesovanja i stvaralačke sposobnosti.

Savet je proučavao i pitanja društvenog i pedagoškog značaja dečjih organizacija. U okviru toga rada, dvaputa mesečno izdaje se priručnik za rad s pionirima, u kome se donose izabrani prilogi o raznim aspektima vaspitnog rada s decom, razrađuju pitanja učešća dece u pojedinim organima društvenog samoupravljanja, u raznim proslavama, svečanostima, pohodima, itd.

DEČJA LITERATURA I ŠTAMPA. Praćenje izdavačke delatnosti i učešće u izradi propisa iz ove oblasti (Zakon o izdavačkoj delatnosti, Zakon o bibliotekama), takođe predstavljaju jedan od oblika delatnosti Saveta.

Savet je 1955. ustanovio nagradu »Mlado pokolenje« (bronzana plaketa² i novčane nagrade od po 400 hiljada dinara) za životno delo pojedinim istaknutim piscima za decu. Ove nagrade dodeljene su do sada književnicima Tonetu Seliškaru, Desanki Maksimović, Mati Lovraku, Francu Bevku i Gvidu Tartalji.

Nagrade »Mladog pokolenja« za »Knjigu godine« (zlatna statuet² i novčane nagrade od po 100.000 dinara od 1960) dobili su do sada književnici Branko Ćopić za knjigu »Doživljaji mačka Toše«, Ela Peroci za knjigu »Majhno kot mezinec« (Malo kao mali prst), Danko Oblak za knjigu »Modri prozori« i Mića Danojlić za knjigu »Kako spavaju tramvaji«, a za ilustracije dečjih knjiga slikari Sava Nikolić, Jože Ciuha, Marija Vogelink i Ljubica Sokić.

U okviru rada na rešavanju problema dečje literature i štampe, Savet je u 1958. organizovao seminar za 40 rukovodilaca dečjih biblioteka. Cilj seminara je bio da se razrade i usvoje savremeniji metodi rada u dečjim bibliotekama.

FILM ZA DECU. Imajući u vidu ulogu filma u vaspitanju dece i omladine, Savet je poklonio veliku pažnju i problemima uticaja filmske umetnosti na razvoj deteta. Preko komisije »Film i dete« anketirano je 5.000 dece u 150 mesta. Na osnovu materijala dobijenog ovom anketom održano je 1957. posebno savetovanje o uticaju filma na decu. U 1960. takođe je održano slično savetovanje povodom ankete izvršene među 7.000 omladinaca i omladinki uzrasta od 15 do 18 godina.

¹ O društvima i savetima društava za staranje o deci i omladini vidi »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 557—559 (41—43).

² Bronzanu plaketu i zlatnu statueta izradio je poznati jugoslovenski vajar Antun Avgustinić.

U 1956. organizovana je Međunarodna revija filmova za decu, koju je gledalo oko 200 hiljada dečaka i devojčica, a u 1960. raspisan je konkurs za filmski scenario za dečji film. Na ovaj konkurs prispelo je 203 radova, od kojih su četiri nagrađena, a četiri preporučena za snimanje.

U 1958. organizovan je i savezni seminar za rukovođioce filmskih klubova. Seminar je završilo 40 učesnika. Mreža ovih klubova znatno je proširena, tako da ih danas ima ukupno 250, sa 15 hiljada članova. U zajednici sa Prosvetnim centrom u Novom Sadu, Savet je izradio 28 zabavno-poučnih dijafilmova za manju decu.

U 1956. Savet je ustanovio nagradu »Kekec« za najbolji domaći film koji se preporučuje deci. Od stranih filmova nagrađen je Diznijev film »Poša jutro zemlje«, a od domaćih filmovi »Prometni znaci — ulični junaci«, »Izgubljena olovka«, i dr.

LIKOVNO, MUZIČKO I DRAMSKO VASPITANJE DECE. Savet je poklanjao veliku pažnju i rešavanju problema likovnog, muzičkog i dramskog vaspitanja dece. Pored ostalog, u 1959. organizovana je dečja likovna izložba na temu »Naš grad i selo«. Za ovu izložbu stiglo je preko 40 hiljada dečjih radova iz svih krajeva zemlje. U toku 1959. Savet je takođe organizovao savetovanja o likovnom i o muzičkom vaspitanju deteta. U radu prvog savetovanja učestvovalo je 150, a u radu drugog 100 stručnjaka, pedagoga i drugih zainteresovanih lica. Na predlog Saveta, iz Fonda »Moša Pijade« nagrađeno je 1959. godine 46 likovnih pedagoga u zemlji.

U 1957. organizovana je muzička smotra u kojoj je učestvovalo ukupno 1.500 dečjih horova i orkestara, sa oko 200 hiljada učesnika.

U martu 1961. Savet je organizovao savetovanje o dramskom radu s decom i izdao priručnik za kulturno-umetnički rad s decom.

OSTALE AKCIJE. Pored sistematskog rada na raznim područjima zaštite i vaspitanja dece i omladine, Savet svake godine pokreće u vezi s određenim problemima razne društvene akcije svih zainteresovanih ustanova i organizacija.

U zajednici s organizacijom Narodne tehnike i Vazduhoplovni savezom Jugoslavije održana je u 1958. smotra tehničkih delatnosti pionira, u kojoj je učestvovalo preko 500 hiljada dečaka i devojčica iz 2.260 škola. Za vreme smotre osnovano je oko 3.000 novih tehničkih sekcija, družina i klubova. U školama je za to vreme otvoreno oko 550 novih radionica, organizovano 1.500 raznih izložbi i održano oko 170 kursova i seminara, kroz koje je prošlo blizu 2.500 instruktora. Za potrebe pionirskih tehničkih klubova nabavljena je stručna biblioteka u vrednosti od 9 miliona dinara. U toku smotre najboljim pionirskim organizacijama podeljene su i nagrade Saveta u iznosu od 4,8 miliona dinara.

U okviru saveznog sleta »Partizana« Savet je u 1959. organizovao takmičenje u pionirskom višeboju. U toku ovog takmičenja preko 300 000 pionira uređivalo je sportske terene, igrališta i školska dvorišta.

U zajednici sa Savezom poljoprivredno-šumarskih komora, Saveznim zavodom za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja i Glavnim zadrugnim savezom, Savet je u 1960. organizovao smotru pionira-zadrugara i mladih prirodnjaka. Na smotri je učestvovalo preko 750.000 pionira i pionirki. Osnovano je oko 520 novih zadruga, tako da ih sada ukupno ima oko 4.800. Pioniri su u toku 1960. zasadili blizu 300.000 voćaka, pošumili 1,8 miliona hektara šume, sakupili 125.000 kilograma Likovnog bilja, uređili 2.600 školskih dvorišta i održali 1.800 raznih seminara. Za potrebe pionirskih zadruga, na predlog Saveta, Savezno izvršno veće dotiralo je 1959. nabavku oko 45.000 knjiga u vrednosti preko 3.000.000 dinara. Pokrenut je i poseban list »Naša smotra«, koji izlazi u 80.000 primeraka.

U 1961. godini u toku su Jugoslovenske pionirske igre u koje se uključuju i smotre kulturno-umetničkih aktivnosti dece, koje nose obeležja proslave 20-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije. Savet je izradio program učešća pionirske organizacije u proslavi 20-godišnjice ustanka koji se uklapa u opšti program proslave. Iako akcija još traje, do 1. juna

su u 30 srezova održane smotre i festivali dečjih horova, orkestara i dramskih sekcija, organizovane su 44 izložbe, itd.

Razvijajući međurepubličku saradnju pionira, Savet je 1958. pokrenuo inicijativu za osnivanje šest logora »Sutjeska«, u kojima se svake godine sastaju i logoruju deca iz svih krajeva zemlje. Kroz logore, koji su smešteni na Ohridu, na Divčibarama, u Petrovcu na moru, Novom Mestu i Jajcu, do sada je prošlo preko 1.500 pionira, Savet je za organizaciju ovih logora uložio oko 20 miliona dinara.

IZDAVAČKA DELATNOST. Savet izdaje časopis »Društvo i vaspitanje«, posvećen aktuelnim problemima društvene brige o deci. Časopis izlazi mesečno u 2.000 primeraka i namenjen je društvenim aktivistima koji se bave problemima zaštite i vaspitanja dece.

Savet takođe izdaje, u zajednici s Konferencijom za društvenu aktivnost žena Jugoslavije, Međunarodni bilten na engleskom i francuskom jeziku, koji se štampa u 1.500 primeraka i šalje u 53 zemlje. Ova publikacija informiše javnost u svetu o rezultatima postignutim u Jugoslaviji u oblasti društvene brige o deci i o angažovanju roditelja na tom poslu.

Pored toga, Savet je u toku poslednjih godina izdao i sledeće publikacije: »Roditelji i deca« (materijali sa prvog savetovanja o radu sa roditeljima), »Film i omladina«, »Zaštita dece u porodici«, »Letovanje dece«, »500 filmova za decu«, »Filmska umetnost i škola«, »Filmska kultura mladih«, »Dečji filmski klub«, »Katalog dobrih igraćaka«, »Zdravstvena zaštita dece«, »Pioniri u NOB«, »Književnost za decu i rad u dečjim bibliotekama«, »Izbor knjiga za decu«, »Razvoj školskih kuhinja«.

MEĐUNARODNE VEZE. Savet je član Međunarodne unije za zaštitu dece, čije je sedište u Ženevi, i aktivno sarađuje sa ovom organizacijom na rešavanju problema dečje zaštite. Jugoslovenski predstavnici učestvovali su na Kongresu Unije 1958. i održao referat »Priprema seoske omladine za brak i porodicu«.

Na inicijativu Unije, Savet je 1960. obezbedio dvomesečni boravak u Jugoslaviji grupi od 30 omladinaca iz Agadiru. U 1961. Savet je deo inicijativu za međunarodnu akciju za pomoć deci Alžira. U okviru ove akcije u Jugoslaviji je sakupljeno preko 130 miliona dinara. Tom sumom opremljeno je deset škola u Tunisu za decu izbeglica iz Alžira i nabavljeno 10.000 pari odela i obuće za alžirsku decu.

Savet sarađuje i sa pojedinim članovima Unije. Tešnja saradnja ostvarena je, na primer, sa Svetom za dečju zaštitu Velike Britanije, organizacijom koja patronira 15 dečjih ustanova i 68 dece u Jugoslaviji. Uža saradnja ostvarena je i sa švedskom organizacijom »Spasite decu«, koja je dala 90 miliona dinara za dečju bolnicu u Makarskoj, zatim s Komitetom za pomoć deci iz SAD, koji patronira dečji Rehabilitacioni centar u Banjoj Luci.

Saradnja je takođe ostvarena s Internacionalnom federacijom dečjih organizacija na rešavanju problema zaštite dece bez porodice i sa Svetskom organizacijom za predškolsko vaspitanje (OMEP), čiji je VIII kongres, s temom »Igra — vitalna potreba deteta«, održan u Jugoslaviji avgusta 1960. Ovom Kongresu prisustvovalo je 220 stranih delegata i 60 delegata iz Jugoslavije.

Savet sarađuje i sa Međunarodnim centrom za dečji film na proučavanju problema širenja filmske kulture među decom, kao i pitanja proizvodnje i plasmana filma za decu, zatim s Međunarodnom organizacijom za likovno vaspitanje (INSEA) i s Međunarodnom organizacijom za dečju književnost.

Savet, pored toga, razmenjuje literaturu i studijske grupe s pionirskim organizacijama Belgije, Bugarske, Francuske, Italije, Poljske i SSSR. U 1957. boravila je u Jugoslaviji delegacija poljske izviđničke organizacije, a u 1958. delegacija pionira SSSR. Delegati Saveta su 1957. i 1958. boravili u SSSR, Poljskoj, Bugarskoj, Rumuniji i Italiji.

Predstavnici oslobodilačkog pokreta Alžira i Nacionalne unije žena Tunisa bili su aprila 1961. gosti Saveza ženskih društava i Saveta za staranje o deci i omladini Jugoslavije.

IZVOR: Dokumentacija Saveta društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije.

S. R.

RAZVOJ ENERGETIKE

Energetsku proizvodnju u Jugoslaviji¹ posle rata karakterišu brz razvoj u celini i znatno popravljjanje njene strukture. Proizvodnja energetike u 1960. veća je za 3,2 puta nego pre rata, a potrošnja elektroenergije po stanovniku za preko 6 puta. Najznačajnije promene u strukturi proizvodnje su povećanje proizvodnje hidroenergije, industrijska proizvodnja sirove nafte, izgradnja industrije koks i osvajanje proizvodnje širokog asortimana naftinih derivata. Društvenim planom privrednog razvoja 1961—1965. predviđa se dalji brz porast energetike uz poboljšanje njene strukture i razvoj gasne privrede kao nove grane.

SIROVINSKA BAZA

U strukturi prirodnih energetskih potencijala Jugoslavije zastupljeni su u znatnom obimu svi osnovni izvori primarne energije², tj. vodne snage, uglj, nafta i zemni gas.

Vodne snage, zemlje procenjuju se na 66,5 milijardi kWh, što čini oko 13% od celokupnih evropskih hidroenergetskih izvora. Po hidroenergetskom potencijalu, koji po jednom stanovniku iznosi oko 3.700 kWh (tri puta je veći od evropskog proseka), Jugoslavija je na drugom mestu u Evropi, iza Norveške. U funkcionalnom pogledu postoji sezonska komplementarnost režima voda. Alpske reke Drava i Sava (u gornjem toku) bogate su vodom leti, a ostale reke zimi. Ekonomski najpovoljnije izvore hidroenergije predstavljaju strmi rečni padovi jadranskog pojasa i srednji tokovi Drine, Dunava (Đerdap) i Drave.

Jugoslavija ima 21,6 milijardi tona rezervi svih vrsta uglja, što odgovara količini od oko 10 milijardi tona kamenog uglja od 7.200 kcal (po rezervama uglja Jugoslavija je na osmom mestu u Evropi). Pri sadašnjem obimu proizvodnje ove rezerve su Jugoslaviji dovoljne za oko 1000 godina. U strukturi rezervi uglja izrazito preovlađuje lignit, sa učešćem od 90%. Međutim, savremena tehnologija je uspešno rešila probleme racionalne upotrebe niskokaloričnih lignita, njihovom transformacijom u elektroenergiju, proizvodnjom polukoksa i sušenog lignita sa osobinama mrkog uglja, kao i gasifikacijom.

Rezerve *sirove nafte* su u 1960. iznosile oko 21 milion tona, odnosno po stanovniku oko 1,1 tona. Mada daleko niže od svetskog proseka (10 tona po stanovniku), ove rezerve su uglavnom dovoljne da pokriju sadašnje domaće potrebe. Industrijske rezerve nafte nalaze se na području panonskog basena (zapadna Slavonija, Banat), ali se istražni radovi proširuju i na sedimentne naslage izvan toga područja.

Rezerve *zemnog gasa* procenjene su u 1960. na oko 14 milijardi Nm³, a nalaze se na područjima nalazišta nafte, i to ili u vidu čistih gasnih polja ili u samim naftnim poljima kao kaptažni gas.

Usled intenzivnih istraživanja rezerve nafte i zemnog gasa su u stalnom porastu. Dosadašnjim istraživanjima obuhvaćeno je samo 10—15% terena na kojima se može očekivati otkrivanje nalazišta.

Jugoslavija raspolaže i mnogobrojnim nalazištima *uljnih škrljaca*. Najveće od njih je u aleksinačkom basenu mrkog uglja, gde je na osnovu dosadašnjih istraživanja procenjeno

da ima oko 500 miliona tona rezervi podesnih za eksploatacija, sa oko 10% sirovog ulja, što odgovara količini od oko 50 miliona tona sirove nafte. U toku su detaljnija geološka, rudarska i tehnološka ispitivanja mogućnosti za ekonomičnu proizvodnju sirove nafte iz uljnih škrljaca.

U ukupnoj masi rezervi primarne energije, ne računajući vodne snage, najveći udeo ima lignit³ (tabela 1).

TABELA 1 — OBIM I STRUKTURA REZERV I PRIMARNE ENERGIJE*

	Izraženo kao uslovni kameni uglj**	
	Rezerve (u milionima tona)	Struktura (u %)
Ukupno	11,034	100,00
Kameni uglj	237	2,15
Mrki uglj	980	8,88
Lignit	9,723	88,11
Nafta	27	0,25
Uljni škrljci (kao nafta)	65	0,59
Zemni gas	2	0,02

* Bez rezervi hidroenergije, koje su neiscrpljive.

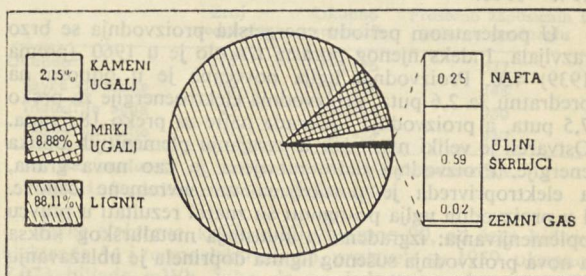
** Preračunavanje na uslovni kameni uglj (ekvivalentni) izvršeno je prema srazmeri kaloričnih vrednosti, po metodologiji koja se upotrebljava u radovima UN, primenom sledećih faktora: kameni uglj 1,0, briketi uglja 1,0, koks kamenog uglja 0,9, lignit 0,5, sirova nafta 1,3, naftini derivati 1,5, prirodni gas 1,33 (za 1.000 m³), elektroenergija 0,125 (za 1.000 kWh).

Podaci: »Prirodna bogatstva Jugoslavije«, izdanje Saveznog zavoda za privredno planiranje, Beograd, 1957.

Sve vrste uglja, uzete ukupno, učestvuju u rezervama primarne energije sa 99,14%, a nafta i zemni gas sa 0,86%.

Značaj vodnih snaga, sa gledišta energetskih rezervi leži i u njihovoj neiscrpljivosti. Njihov tehnički potencijal izražen kao uslovni kameni uglj iznosi 8,3 miliona tona godišnje, ali je vreme korišćenja tog potencijala neograničeno.

GRAFIKON 1 — VELIČINA I STRUKTURA ISCRPLJIVIH REZERV I PRIMARNE ENERGIJE

PROIZVODNJA PRE RATA

Predratnu energetsku proizvodnju Jugoslavije karakterisali su niska istraženost rezervi i mala proizvodnja energije, skoro isključiva zastupljenost uglja u strukturi primarne energije i malo učešće vrednijih oblika energije u ukupnoj energetskoj proizvodnji.

U ukupnoj proizvodnji primarne energije uglj je učestvovao sa preko 98%, a industrijska proizvodnja sirove nafte i zemnoga gasa nije postojala. U proizvodnji primarne energije na prvom mestu je bio mrki uglj, sa preko 50% ukupne proizvodnje. Proizvodnja primarne energije svih vrsta, izražena kao uslovni kameni uglj, iznosila je u 1939. samo 276 kg.⁴ po stanovniku.

U strukturi sekundarne energije preovlađivale su prerađevine nafte, koje su činile preko 56% ukupne proizvodnje.

* Oblici primarne energije koji se minimalno upotrebljavaju u savremenoj energetskoj proizvodnji (na primer, drvo i dr.) nisu ovde uzimani u obzir.

⁴ Godine 1937. na području zemalja Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju (OEEC) proizvodnja primarne energije po stanovniku iznosila je oko 2.000 kg. uslovnog kamenog uglja (»OEEC Industrial Statistics 1900—1957«).

¹ Vidi: »Proizvodnja i prerada uglja«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 90—92 (26—28); »Elektroprivreda«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 125—130 (29—34); »Proizvodnja i potrošnja električne energije«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 259—262 (43—46); »Proizvodnja i prerada nafte 1957—1960«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 413—415 (77—79).

² Primarnu energiju čine oblici koji se koriste u stanju u kojem se dobijaju iz prirode (uglj, nafta, zemni gas, hidroenergija, drvo i sl.), a sekundarni oblici dobijeni transformacijom primarne energije u neki drugi oblik (naftini derivati, koks, termoeenergija i sl.).

Proizvodnja svih vidova sekundarne energije, izražena kao uslovni kameni uglj, iznosila je po jednom stanovniku oko 36,5 kg. U 1939. ukupna proizvodnja sekundarne energije iznosila je samo 13,3% ukupne proizvodnje primarne energije.

Proizvodnja elektroenergije (hidro i termo zajedno) po jednom stanovniku iznosila je 1939. svega 72 kWh.⁵

Obim i struktura energetske proizvodnje ukazuju na zaostalost proizvodnih snaga u toj oblasti. Celokupna instalirana snaga električnih centrala (uključujući i električne centrale pri industrijskim preduzećima) iznosila je 1938. oko 460.000 kW, ili 29,5 kW na 1.000 stanovnika. Male električne centrale činile su 93,7% ukupnog broja električnih centrala i raspolagale su sa 56,2% pogonske snage svih centrala. I pored obilja vodnih snaga, termoenergija je u 1939. činila oko 52% ukupne proizvodnje elektroenergije.

Rudnici su bili slabo mehanizovani i raspolagali su malim prosečnim kapacitetima. Eksploatacijom uglja bavilo se u 1938. godini 111 rudarskih preduzeća, i to 9 proizvodnjom kamenog uglja, 63 proizvodnjom mrkog uglja i 39 proizvodnjom lignita. Prosečna godišnja proizvodnja po jednom preduzeću iznosila je samo oko 63.000 tona.

Industrijske proizvodnje sirove nafte i zemnog gasa nije bilo, kao ni proizvodnje metalurškog koksa. Desetak relativno manjih gradskih plinara dopunjavalo je tadašnju strukturu energetskih proizvodnih snaga.

Za preradu nafte postojale su samo manje rafinerije (u Capragu, Bosanskom Brodu i Osijeku).

Elektrifikacijom je bilo obuhvaćeno samo 30% stanovništva.

Strani kapital je držao preko 60% celokupne instalirane snage svih elektroenergetskih postrojenja. U rukama inostranog kapitala bilo je 37 rudnika, sa oko 48% ukupne proizvodnje uglja, kao i sve rafinerije nafte.

RAZVOJ ENERGETSKE PROIZVODNJE 1945—1960.

U posleratnom periodu energetska proizvodnja se brzo razvijala. Indeks njenog porasta iznosio je u 1960 (prema 1939) 426. Proizvodnja uglja povećana je u odnosu na predratnu za 2,6 puta, proizvodnja elektroenergije za preko 7,5 puta, a proizvodnja i prerada nafte za preko 18,5 puta. Ostvaren je veliki napredak u osvajanju plemenitijih oblika energije. Proizvodnja nafte razvijena je kao nova grana, a elektroprivreda je postavljena na savremene osnove. I u proizvodnji uglja postignuti su znatni rezultati u pravcu oplemenjivanja: izgrađena je industrija metalurškog koksa a nova proizvodnja sušenog lignita doprinela je ublažavanju nestašice mrkog uglja.

Izgradnja velikih hidroelektrana i savremenih termo-elektrana koje koriste niskokalorični lignit, razvoj velikih lignitskih kopova, izgradnja industrije metalurškog koksa, izgradnja sušare lignita u kolubarskom basenu i otkrivanje i eksploatacija izvora nafte u Slavoniji i Banatu, najznačajniji su momenti u posleratnom razvoju energetike.

Promene u oblasti energetske proizvodnje uslovljene su opštim razvojem jugoslovenske privrede posle rata. Brza industrijalizacija zahtevala je sve veće količine elektroenergije a u tom pravcu delovalo je i stalno proširivanje elektrifikacije naselja. Porast proizvodnje crne metalurgije uslovio je podizanje domaće industrije metalurškog koksa, a razvoj saobraćaja i mehanizacija poljoprivrede izazvali su potrebu izgradnje industrije nafte. (Tabela 2.)

U proizvodnji elektroenergije i uglja predratni nivo je premašen već 1947. godine. U periodu ekonomske blokade (1948—1952) usporen je porast proizvodnje elektroenergije i nafte, a proizvodnja uglja je stagnirala. Posle 1953, istovremeno s opštom industrijskom ekspanzijom, naglo raste i proizvodnja svih grana energetike (tabela 3).

⁵ Godine 1939. na području zemalja OEEC proizvodnja elektroenergije po jednom stanovniku iznosila je oko 590 kWh (»OEEC Industrial Statistics 1900—1957«).

TABELA 2 — STRUKTURA ENERGETSKE POTROŠNJE
1952—1960

	(U procentima)		
	1952	1956	1960
Hidroenergija	2,3	3,0	4,6
Uglj	89,1	85,9	82,4
Nafta	8,4	10,4	12,3
Zemni gas	0,2	0,7	0,7

Podaci: »Industrija I«, materijal Saveznog zavoda za privredno planiranje uz Društveni plan privrednog razvoja 1961—1965, Beograd, 1960.

TABELA 3 — INDEKSI ENERGETSKE PROIZVODNJE PO
GRANAMA 1947—1960

	(1939 = 100)				
	1947	1950	1952	1956	1960
Elektroenergija	124	205	230	430	757
Uglj	115	153	144	209	265
Nafta i zemni gas	88	377	422	805	1.853

Podaci: »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/61.

OBIM I STRUKTURA PROIZVODNJE. U oblasti primarne energije najveći porast proizvodnje u odnosu na 1939. izuzimajući naftu i zemni gas, zabeležen je kod hidroenergije (preko 10 puta) i lignita (9 puta). Proizvodnja kamenog uglja manja je 1960. nego 1939. usled postepenog smanjivanja industrijskih rezervi kamenog uglja. (Tabela 4.)

TABELA 4 — PROIZVODNJA PRIMARNE ENERGIJE 1939 I 1960

	Jed-nica mere	U k u p n o		Jed-nica mere	P o s t a n o v n i k u	
		1939	1960		1939	1960
Hidroenergija	mWh	566.000	5.984.000	kWh	36	320
Kameni uglj	t	1.410.000	1.283.000	kg	90	69
Mrki uglj	t	4.312.000	9.629.000	kg	276	517
Lignit	t	1.310.000	11.801.000	kg	84	633
Sirova nafta	t	1.122	943.564	kg	0	50
Zemni gas	m ³	2.628.000	52.936.000	m ³	0	3

Podaci: »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/61.

U strukturi proizvodnje primarne energije učešće uglja je smanjeno sa 98,26% u 1939. na 85,5% u 1960, učešće hidroenergije i nafte povećano sa 1,67% na 14,0%, a umesto mrkog uglja, na prvo mesto dolazi lignit (tabela 5).

TABELA 5 — STRUKTURA PROIZVODNJE PRIMARNE
ENERGIJE 1939 I 1960

	(Kao uslovni kameni uglj — u hiljadama tona)			
	Proizvodnja		Struktura (u %)	
	1939	1960	1939	1960
Ukupno	4.296	14.044	100,00	100,0
Hidroenergija	71	747	1,65	5,3
Kameni uglj	1.410	1.283	32,82	9,1
Mrki uglj	2.156	4.714	50,19	34,3
Lignit	655	5.900	15,25	42,1
Sirova nafta	1	1.230	0,02	8,7
Zemni gas	3	70	0,07	0,5

Podaci: Statistički bilteni: »Industrija 1939. i 1946—1956«, »Industrija 1959« i »Industrija 1960«, Savezni zavod za statistiku.

U oblasti sekundarne energije smanjena je proizvodnja briketa i proizvodnja gradskih plinara, a povećana proizvodnja termoenergije (za oko 5 puta) i proizvodnja naftinih derivata (za 5,5 puta), uz osvajanje većeg broja novih proizvoda (motorno ulje, white-špirit, gazolin itd.). Potpuno nova je i proizvodnja metalurškog koksa, koja je počela 1952. godine. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROIZVODNJA SEKUNDARNE ENERGIJE
1939 I 1960

	Jedini- ca mere	U k u p n o		Jedini- ca mere	P o s t a n o v n i k u	
		1939	1960		1939	1960
Termoenergija	mWh	607.000	2.944.000	kWh	39	158,0
Briket	t	132.000	8.963	kg	8,5	0,5
Plin plinara	m ³	20.587.000	26.000.000	m ³	1,3	1,4
Koks plinara	t	35.100	19.800	kg	2,2	1,1
Metalurški koks	t	—	1.083.000	kg	—	58,0
Derivati nafte	t	214.300	1.180.000	kg	13,7	63,0

Podaci: »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/61.

Strukturne promene nastupile su i na području proizvodnje sekundarne energije (tabela 7).

TABELA 7 — STRUKTURA PROIZVODNJE SEKUNDARNE
ENERGIJE 1939 I 1960

	(Kao uslovni kameni uglj — u hiljadama tona)			
	Proizvodnja		Struktura (u %)	
	1939	1960	1939	1960
Ukupno	571	3.161	100,0	100,0
Termoenergija	76	370	13,4	11,7
Briket	132	17	23,1	0,5
Plin plinara	12	15	2,1	0,5
Koks plinara	31	18	5,4	0,6
Koks metalurški	—	973	—	30,8
Derivati nafte	321	1.768	56,0	55,9

Podaci: Statistički bilteni: »Industrija 1939, i 1946—1956«, »Industrija 1959« i »Industrija 1960«, Savezni zavod za statistiku.

Ukupni obim proizvodnje primarne energije u 1960, izražene kao uslovni kameni uglj, iznosi 14,04 miliona tona prema 4,29 miliona tona u 1939, tako da indeks porasta iznosi 327.

Obim proizvodnje sekundarne energije povećao se od 0,57 miliona tona uslovnog kamenog uglja u 1939. na 3,16 miliona tona u 1960. (indeks porasta 555). To je dovelo do znatnog poboljšanja odnosa sekundarne energije prema primarnoj: dok je u 1939. obim proizvodnje sekundarne energije iznosio samo 13,3% obima proizvodnje primarne energije, u 1960. on je povećan na 22,4%.

Proizvodnja elektroenergije po jednom stanovniku iznosila je u 1960. oko 478 kWh⁶ i zadovoljava sadašnje domaće potrebe.

UVOZ I IZVOZ. I pored dobrih rezultata u proizvodnji koka od domaćih ugljeva, uvoz kamenog uglja (pretežno za koksiranje) iznosio je u toku poslednjih pet godina oko 1,2 do 1,3 miliona tona godišnje. Uvoz koka u periodu 1956—1958. iznosio je 20—45 hiljada tona godišnje. Međutim, skok u proizvodnji gvožđa i čelika doveo je do znatnog povećanja uvoza koka, tako da je u 1959. uvezeno oko 240 hiljada, a u 1960. oko 320 hiljada tona koka.

Uvoz nafte u periodu 1956—1959. kretao se oko 600—620 hiljada tona godišnje. Usled brzog razvoja domaće proizvodnje nafte, uvoz je u 1960. smanjen na oko 310 hiljada tona, a stvoreni su svi uslovi da u bliskoj budućnosti potpuno prestane.

Uvoz naftinih derivata je relativno mali (u poslednje dve godine iznosio je godišnje oko 125 hiljada tona) i odnosi se samo na neke specijalne artikule.

Jugoslavija nije izvoznik energije. Izvoze se samo male količine sezone elektroenergije i manje količine uglja i naftinih derivata⁷.

⁶ Na području zemalja OEEC proizvodnja elektroenergije po jednom stanovniku iznosila je 1957. oko 1.320 kWh (»OEEC Industrial Statistics 1900—1957«).

⁷ Izvoz sa područja sve tri energetske grane (elektroenergija, uglj i nafta) iznosio je 1960. oko 2 milijarde dinara po zvaničnom kursu, odnosno ispod 1,2% ukupnog jugoslovenskog izvoza.

INVESTICIJE. Najvažniji činilac posleratnog brzog razvoja proizvodnje energije bila su kapitalna ulaganja. Investicije u energetiku bile su visoke u toku celog posleratnog perioda. Ulaganja u osnovna sredstva za razvoj proizvodnje elektroenergije, uglja i nafte u periodu 1947—1959. čine oko 33% celokupnih ulaganja u oblasti industrije izvršenih u tom periodu. (Tabela 8.)

TABELA 8 — OBIM I STRUKTURA INVESTICIJA U ENERGETIKU 1947—1959

(U milijardama din. po cenama 1956)		
	Iznos investicija	Struktura u %
Energetika — ukupno	746,0	100,0
Elektroenergija	467,5	62,7
Uglj	196,8	26,4
Nafta	81,7	10,9

Podaci: »Investicije 1947—1958« i »Investicije 1958—1959«, izdanja Jugoslovenske investicione banke, Beograd.

Od ukupnih investicija u energetiku najveći deo sredstava je uložen u razvoj elektroenergije. Izgradnjom elektroenergetskih objekata zadovoljene su potrebe privrede, a izvršena je i široka elektrifikacija naselja. U cilju izgradnje jedinstvenog tehničko-ekonomskog elektroenergetskog sistema investicije su bile usmerene na uporednu izgradnju proizvodnih energetske kapaciteta i prenosne i transformatorske mreže.

BROJ I VELIČINA PREDUZEĆA u oblasti energetike pokazuju težnju ka koncentraciji sredstava i organizovanju proizvodnje u velikim pogonima na savremenim tehnološkim osnovama. (Tabela 9.)

TABELA 9 — BROJ I VELIČINA PREDUZEĆA U OBLASTI
ENERGETIKE 1959

	Broj preduzeća	Ukupno zaposlenih	Prosečno zaposlenih u jednom preduzeću
Ukupno*	194	112.146	577
Javne elektrane	90	13.328	148
Industrija uglja	95	91.380	950
Industrija nafte	9	8.438	940

* Bez preduzeća za prenos i distribuciju elektroenergije.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1960.

Javne elektrane, kojih je bilo ukupno 90, od čega hidroelektrana 54 i termoelektrana 36, proizvele su 1959. ukupno 7.073 hiljada mWh, tako da po jednom preduzeću proizvodnja iznosi prosečno oko 78.600 mWh.

Osnovicu jugoslovenskog elektroenergetskog sistema čine velike hidroelektrane (Jablanica, Mavrovo, Vlasina, Zvornik, Jajce, Tribanj-Vinodol), velike termoelektrane locirane u ugljenim basenima (Kolubara, Kakanj, Šoštanj, Konjščina, Trbovlje i Kostolac), 8 preduzeća za prenos elektroenergije (u svakoj narodnoj republici po jedno, a u Hrvatskoj i Crnoj Gori po dva) i 85 preduzeća za distribuciju elektroenergije. Izgrađen je jedinstven sistem, koji je omogućio veću pogonsku spremnost elektrana i bolji kvalitet elektroenergije i doprineo smanjenju gubitaka u prenosu i transformaciji i smanjenju specifičnih investicija po instaliranom kilovatu.

U industriji uglja radilo je 1959. godine 80 rudarskih preduzeća i 15 preduzeća za proizvodnju koka, plina i za sušenje uglja. Prosečna proizvodnja po jednom rudniku iznosila je oko 264.000 tona. U strukturi rudarskih preduzeća po veličini više od polovine (43) su preduzeća sa preko 500 zaposlenih.

Najveći rudnici uglja u 1959. bili su rudnik kamenog uglja Raša, rudnici mrkog uglja Trbovlje, Banovići i Kakanj, kao i rudnici lignita Kolubara, Kreka, Kostolac i Velenje. Najbolju tehničku opremljenost imaju veliki rudnici lignita.

Produktivnost rada u rudnicima uglja u stalnom je porastu, zahvaljujući povećanju stepena mehanizovanosti i poboljšanju organizacije rada. Najveći porast učinka postignut je u rudnicima lignita, a naročito u velikim mehanizovanim površinskim kopovima, gde je prosečni dnevni učinak 1959. iznosio 5.318 kg po jednom radniku a 1960. godine 6.014 kg. Najmanji porast učinka zabeležen je u rudnicima mrkog uglja, gde je već pre rata usled intenzivnog »raubovanja« učinak bio relativno visok. (Tabela 10.)

TABELA 10 — UČINAK U RUDNICIMA UGLJA 1939—1960

	1939	1953	1959	1960	Indeks	
					1959	1960
					(1939=100)	
Ukupno ugalj	622	845	1.157	1.235	186	198
Kameni	388	616	655	592	169	153
Mrki	694	754	877	936	126	135
Lignit	833	1.177	1.834	1.983	220	247

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1960; za 1960 »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/61.

U industriji nafte 1959. postojala su 3 preduzeća za proizvodnju i 6 preduzeća za preradu nafte.

RAZVOJ REDVIĐEN PETOGODIŠNJIM PLANOM 1961—1965.

S obzirom da je za period 1961—1965. predviđen porast industrijske proizvodnje po prosečnoj godišnjoj stopi od 13%, predviđa se da će prosečna stopa porasta potrošnje energije u tom periodu iznositi 8,4%. Imajući u vidu do sada izvršena geološko-rudarska i tehnološka istraživanja, pripremljenost projekata, izgradnju koja je u toku i predviđene investicije, Planom je predviđeno da prosečna stopa porasta proizvodnje energije u periodu 1961—1965. iznosi 11,6% godišnje. Najbrže povećanje proizvodnje predviđa se u industriji nafte — po stopi od 18,5% godišnje, zatim kod elektroenergije — 14,8% i uglja — 7,8%. (Tabela 11.)

TABELA 11 — PLANIRANA PROIZVODNJA PRIMARNE ENERGIJE 1965

	Ukupno	Po stanovniku	Ukupno kao uslovni ka- meni ugalj (u hiljadama tona)	Struktura u %
Hidroenergija	10,500,000 mWh	530 kWh	1.315	5,7
Kameni ugalj	1,650,000 t	83 kg	1.650	7,2
Mrki ugalj	12,000,000 t	610 kg	6.000	26,1
Lignit	21,350,000 t	1.080 kg	10.675	46,3
Sirova nafta	2,200,000 t	110 kg	2.850	12,4
Zemni gas	400,000,000 m ³	202 m ³	530	2,3

Podaci: Društveni plan privrednog razvoja 1961—1965.

Društvenim planom privrednog razvoja 1961—1965. predviđa se dalje smanjenje učešća uglja u ukupnoj proizvodnji primarne energije na ispod 80% u 1965. i povećanje ostalih oblika energije na preko 20%.

Planom je predviđeno dalje povećanje proizvodnje hidroenergije, tako da će njen obim u 1965. biti veći od

ukupnog obima proizvodnje elektroenergije u 1960. Ovakav porast proizvodnje biće omogućen dovršenjem niza hidroelektrana koje su u izgradnji.

Predviđa se takođe da će razvoj proizvodnje nafte omogućiti da se u 1965. bitno smanji ili čak potpuno obustavi uvoz sirove nafte. Na taj način zemlja bi se oslobodila uvoza primarne energije, izuzimajući antracit i ugalj za koksiranje.

Znatno povećanje proizvodnje očekuje se i u oblasti sekundarne energije, a naročito u proizvodnji termoeenergije i naftinih derivata (tabela 12).

TABELA 12 — PLANIRANA PROIZVODNJA SEKUNDARNE ENERGIJE* 1965

	Ukupno	Po stanovniku	Ukupno kao uslovni ka- meni ugalj (u hiljadama tona)	Struktura u %
Termoeenergija	7,000,000 mWh	353 kWh	875	13,8
Koks metalurški	1,250,000 t	63 kg	1.125	17,8
Polukoks (od lignita)	600,000 t	31 kg	400	6,3
Derivati nafte	2,450,000 t	124 kg	3.670	58,3
Gas iz uglja	400,000,000 m ³	202 m ³	240	3,8

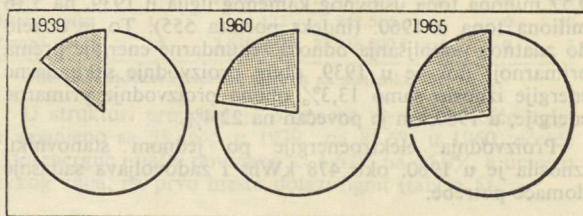
* Usled malog značaja ostalih oblika sekundarne energije (plin i koks plinara, itd.), njihov razvoj nije obrađen u Društvenom planu privrednog razvoja 1961—1965.

Podaci: Društveni plan privrednog razvoja 1961—1965.

Predviđa se osvajanje nove proizvodnje polukoksa od lignita, prvenstveno za potrebe metalurgije, i osvajanje proizvodnje gasa iz lignita.

GRAFIKON 2 — UČEŠĆE SEKUNDARNE ENERGIJE U PROIZVODNJI PRIMARNE ENERGIJE 1939, 1960 I 1965

(Izraženo kao ekvivalentni ugalj)

Očekuje se da će u 1965. proizvodnja ukupne energije porasti za 64% u odnosu na 1960, a sekundarne energije za 100%. Na taj način bi se postiglo dalje poboljšanje odnosa proizvodnje sekundarne energije prema primarnoj, tako da bi u 1965. ona iznosila oko 27,4% proizvodnje primarne energije.

IZVOR: »Prirodna bogatstva Jugoslavije«, izdanje Saveznog zavoda za privredno planiranje, Beograd, 1957; Statistički bilteni Saveznog zavoda za statistiku »Industrija 1939, i 1946—1956«, »Industrija 1959« i »Industrija 1960«; »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/1961; Statistički godišnjak FNRJ 1960; Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine sa dokumentacijom Saveznog zavoda za privredno planiranje; »Pregled podataka iz završnih računa industrijskih i rudarskih privrednih organizacija za 1958. i 1959. godinu«, dokumentacioni materijal Jugoslovske investicione banke; »World Energy Supplies 1955—1958«, OUN, 1960.

B. Č.

OLOVO I CINK¹

Rudnici i topionice olova i cinka su u periodu 1958—1960. dalje razvili i povećali svoju proizvodnju. U 1960. proizvodnja ruda olova i cinka iznosila je preko 1,9 miliona tona, prema 1,8 miliona tona u 1957. Jugoslavija je u proizvodnji olova iz ruda zadržala prvo mesto u Evropi i pomerila se sa sedmog na šesto mesto u svetu, dok je u proizvodnji cinka zadržala šesto mesto u Evropi i četrnaesto u svetu.

Vrednost prodatih proizvoda rudnika i topionica olova i cinka u 1960. iznosila je po cenama na svetskom tržištu u istoj godini nešto iznad 35 miliona dolara.

Proizvodi rudnika i topionica olova i cinka učestvovali su 1960. sa 3,8% u ukupnom izvozu Jugoslavije.

U rudnicima i topionicama olova i cinka bilo je krajem 1960. godine 13.314 zaposlenih.

SIROVINE

I pored relativno visokog nivoa eksploatacije, bilansne rezerve ruda olova i cinka u stalnom su porastu. U 1956. one su iznosile 30.135.000 tona rude sa 1.474.000 tona metala olova i 1.134.000 tona metala cinka, a početkom 1960. godine 37.009.713 tona rude sa 2.093.079 tona metala olova i 1.669.911 tona metala cinka. Usled otkrivanja rezervi kvalitetnijih ruda, uglavnom u novim rudnicima (Srebrenica, Sase-Toranica), srednji sadržaj olova u rudi povećao se od 4,89% na 5,50%, a cinka od 3,76% na 4,50%. Rezerve ruda olova i cinka povećane su (prema prethodnim podacima) i u 1960. jer su istražni radovi dali dobre rezultate. Usled poboljšanja kvaliteta eksploatisanih rezervi olovo-cinkovih ruda i njihovog boljeg iskorišćavanja, smanjena je količina prerađene rude potrebne za jednu tonu proizvedenog olova od 22,4 tone rude u 1957. na 21,5 tone u 1960.

Rude olova i cinka sadrže i veoma značajne količine srebra, zlata, bizmuta, kadmijuma, antimona, sumpora, mangana i železa. Zahvaljujući tome, Jugoslavija u proizvodnji srebra zauzima drugo mesto u Evropi, a u proizvodnji bizmuta prvo (učestvuje sa 5% u svetskoj proizvodnji ovog metala). Iz olovo-cinkovih ruda dobija se celokupna proizvodnja bizmuta i kadmijuma, 95% proizvodnje srebra i 16% proizvodnje zlata u zemlji. Antimon sadržan u ovim rudama koristi se za proizvodnju tvrdog olova².

Procent iskorištivog metala olova i cinka iz olovo-cinkovih ruda koji se postiže u flotacijama rudnika olova i cinka veoma je povoljan. (Tabela 1.)

TABELA 1 — SADRŽAJ METALA U KONCENTRATIMA I ISKORIŠĆENJE U 1959

Flotacija	Iskorišćenje u %		Sadržaj u %	
	olova	cinka	u koncentratu olova	u koncentratu cinka
Trepča*				
Kopaonik*	91,05	82,63	78,71	49,06
Ajvalija*				
Rudnik	76,08	76,05	80,68	47,67
Veliki Majdan	92,92	61,78	69,54	48,20
Lece	91,70	77,60	63,20	55,90
Mežica	87,83	42,18	71,80	51,87
Zletovo	94,90	34,16	72,66	48,77
Šuplja Stijena	83,10	89,90	67,85	51,23

* Rude ovih rudnika mešaju se i prerađuju zajedno, pa se iz njih dobija kolektivni, skupni koncentrat.

Podaci: Dokumentacija Udruženja obojenih metala.

¹ Vidi: »Olovo i cink«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 111—114 (27—30).

² Olovo koje sadrži oko 12% antimona.

PROIZVODNJA

U toku poslednje tri godine modernizovani su i povećani kapaciteti postojećih rudnika i topionica olova i cinka. Pušten je u pogon nov rudnik Kižnica kod Prištine, u neposrednoj blizini rudnika Ajvalija. Pored toga, povećani su kapaciteti rudnika Šuplja Stijena i Lece. Sve ovo, uz bolje korišćenje kapaciteta omogućilo je znatno povećanje proizvodnje. Povećanje kapaciteta nije bilo dovoljno kod topionice cinka, tako da je 1960. oko 16% od ukupne količine proizvedenog koncentrata cinka izvezeno. (Tabela 2.)

TABELA 2 — PROIZVODNJA RUDNIKA I TOPIONICA OLOVA I CINKA 1957—1960

(U tonama)

Proizvod	1957	1958	1959	1960
Ruda olova i cinka	1.763.937	1.796.273	1.830.671	1.920.291
Olovni koncentrat	111.000	112.760	115.804	117.370
Rafinirano olovo	78.504	84.281	85.395	89.143
Cinkov koncentrat	91.967	98.724	100.581	97.003
Sirovi cink i cink-prah	16.741	17.959	18.302	19.748
Elektrolitni cink	12.718	13.289	13.659	16.186
Bizmut	100	77	91	105
Srebro u kg*	76.540	111.030	83.445	89.304
Zlato u kg**	249	355	265	317
Kadmijum	25,9	25,0	32,5	38,2
Piritni koncentrat***	25.591	47.767	49.170	43.838
Valjaonička roba olova	3.359	4.477	4.876	6.963
Valjaonička roba cinka	3.410	3.669	4.065	5.255

* Ukupna proizvodnja srebra iznosila je 1957. godine 80.550 kg, a 1960. god. 94.083 kg.

** Ukupna proizvodnja zlata iznosila je 1957. god. 1.647 kg, a 1960. god. 1.965 kg.

*** Ukupna proizvodnja piritnog koncentrata bila je znatno veća i iznosila je 1957. godine 313.000 tona, a 1960. god. 457.000 tona.

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku br. 205, »Industrija 1960«.

Proizvodnja osnovnih metala olova i cinka raste iz godine u godinu. Proizvodnja olova u 1960. povećana je u odnosu na 1957. za 13,5%, a cinka za 20,0%. Naravno je porasla proizvodnja valjaoničke robe, i to olova za 100%, a cinka za 54%.

U toku celog posleratnog perioda (od 1945. do 1960) proizvedeno je 999.838 tona olova metala i 35.000 tona olova u izvezenim koncentratima, kao i 259.888 tona cinka metala i 200.000 tona cinka u izvezenim koncentratima.

Samo u poslednje četiri godine (1957—1960), u zemlji je proizvedeno 337.323 tona olova metala i 128.593 tona cinka metala, odnosno 33% (olova) i 28% (cinka) od ukupne posleratne proizvodnje.

POTROŠNJA

Domaća prividna potrošnja³ poslednjih godina je takođe porasla. (Tabela 3.)

TABELA 3 — POTROŠNJA OLOVA I CINKA 1957—1960

(U tonama)

	1957	1958	1959	1960
Olovo	13.700	22.500	21.800	23.100
Cink	13.600	17.300	21.800	25.400

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku br. 205, »Industrija 1960«.

Struktura domaće potrošnje olova i cinka je takođe pretrpela znatnije izmene. (Tabela 4.)

Potrošnja olova i cinka je u naglom porastu, i to olova uglavnom usled povećanja proizvodnje kablova i akumulatora, a cinka zbog povećanja prerađe u obojenoj metalurgiji i povećanja pocinkovanih proizvoda u crnoj metalurgiji.

³ Pod prividnom potrošnjom smatra se proizvodnja plus uvoz minus izvoz.

TABELA 4 — DOMAĆA POTROŠNJA OLOVA I CINKA PO POTROŠAČIMA 1957—1960

(U tonama)				
Potrošači	1957	1958	1959	1960
Olovo*				
Ukupno	19.454	19.562	21.809	24.953
Obojena metalurgija	1.591	1.396	3.266	3.580
Mašinogradnja	2.217	1.571	467	275
Elektroindustrija	11.295	13.103	13.938	15.483
Hemijska industrija	750	1.497	1.543	2.403
Široka potrošnja	1.234	365	868	905
Ostali	2.369	1.630	717	2.307
Cink**				
Ukupno	15.225	...	21.949	25.429
Crna metalurgija	2.081	...	3.135	3.680
Obojena metalurgija	4.241	...	12.287	14.705
Mašinogradnja	1.673	...	2.383	2.483
Brodogradnja	111	...	140	306
Elektroindustrija	417	...	177	428
Hemijska industrija	2.778	...	2.501	1.189
Ostali (trgovina i dr.)	4.164	...	1.326	2.638

* Potrošnja olova obuhvata olovo isporučeno domaćim potrošačima od strane proizvođača.

** Potrošnja cinka obuhvata: sirovi cink, cink-prah, fini redistirani i rafinirani cink i elektrolitni cink, cinkov lim, autotip i ofset ploča, kao i cink utrošen za cinkovo belilo.

Podaci: Dokumentacija Udruženja obojenih metala.

Valjaoničke robe olova (lim, cevi, sačma) potrošeno je u zemlji u 1960. godini 4.896 tona, prema 2.820 tona u 1957. a valjaoničke robe cinka (lim i trake) 2.380 tona prema 1.640 tona u 1957.

IZVOZ I UVOZ

Uporedo sa povećanjem proizvodnje olova i cinka, u poslednje četiri godine nastupile su i promene u strukturi izvoza. Sve se više izvoze proizvodi višeg stepena prerade, dok je, zbog potrošnje u zemlji, izvoz elektrolitnog cinka i cinkovog koncentrata u opadanju. (Tabela 5.)

TABELA 5 — IZVOZ PROIZVODA RUDNIKA I TOPIONICA OLOVA I CINKA 1957—1960

(U tonama)				
	1957	1958	1959	1960
Olovo*	64.745	62.774	63.594	66.067
Cink sirovi, prah i rafinirani	3.155	3.567	2.391	2.276
Cink elektrolitni	13.355	10.109	8.744	7.930
Cink koncentrat	24.369	27.213	28.437	18.631
Valjaonička roba olova**	539	494	516	2.008
Valjaonička roba cinka	1.770	2.540	2.593	3.221
Srebro	61	64	60	71
Bizmut	91	68	68	79

* Sirovo, rafinirano, duplo rafinirano, antimonsko i kablovsko olovo.

** Olovni limovi, cevi i sačma.

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odgovarajuće godine.

Izvoz proizvoda rudnika i topionica olova i cinka zauzima važno mesto u izvozu Jugoslavije. U periodu od 1946. do 1960. izvoz ovih proizvoda činio je po vrednosti u proseku oko 7,3% od ukupnog jugoslovenskog izvoza, odnosno oko 50% od ukupnog izvoza obojene metalurgije. Usled povećanja domaće potrošnje, nižih cena na svetskom tržištu i povećanja izvoza ostalih grana privrede, učešće proizvoda rudnika i topionica olova i cinka u ukupnom jugoslovenskom izvozu smanjeno je u poslednje tri godine na 3,8%. Broj zemalja u koje se izvoze proizvodi preduzeća olova i cinka u stalnom je porastu.

Olovo je izvoženo u 1960. u SAD (46%), Zapadnu Evropu (28%), Istočnu Evropu (24%) i ostale zemlje (2%). Elektrolitni cink izvezen je u 1960. u SAD (61%) i u zemlje Zapadne Evrope (39%), sirovi cink i cink prah u zemlje Zapadne Evrope (82%)

i zemlje Istočne Evrope (18%). Valjaonička roba olova (lim, cevi, sačma) najviše je izvožena u zemlje Istočne Evrope (46%), Zapadne Evrope (12%) i u ostale zemlje (42%), a valjaonička roba cinka (cink-lim) u zemlje Zapadne Evrope (56%), SAD (14%) i ostale zemlje (30%). Srebro je izvoženo u DR Nemačku i u Veliku Britaniju, a kupci bizmuta bili su Demokratska Republika Nemačka, SAD i Francuska.

U strukturi izvoza raste učešće izvoza valjaoničke robe olova i cinka, a opada učešće izvoza sirovog i, naročito, elektrolitnog cinka, zbog povećanja domaće potrošnje.

Uvoz olova i cinka i valjaoničke robe ovih metala bio je u poslednje tri godine neznatan. U 1958. uvezeno je svega 30 tona sirovog cinka, a u 1959. godini 230 tona elektrolitnog cinka i oko 7 tona valjoničke robe cinka. U 1960. uvezeno je 977 tona sirovog cinka i cinka u prahu i oko 10 tona valjaoničke robe cinka.

CENE

Cene olova i cinka na domaćem tržištu bile su plafonirane i ostale su nepromenjene od početka 1956. do kraja 1960⁴. One su iznosile za olovo iz Trepče 195.000, a za olovo iz Mežice 200.000 din. po toni. Cena sirovog cinka iznosila je 150.000, a elektrolitnog cinka 185.000 din. po toni.

ZAPOSLENOST

U preduzećima olova i cinka bilo je u 1957. god. 13.891 zaposlenih. Zahvaljujući modernizaciji i racionalizaciji proizvodnje, broj zaposlenih u 1960. se smanjio na 13.314⁵, ali je produktivnost rada porasla. Rudnički učinak po jednom radnom danu na vađenju rude povećao se od 0,467 tona u 1956. na 0,609 tona u 1960. Pored toga, povećan je učinak u proizvodnji olova od 20,6 kg za 1 radni dan u 1956. na 28,2 kg u 1960.

PERSPEKTIVNI RAZVOJ

Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije 1961—1965. predviđa se dalje povećanje proizvodnje olova i cinka. U 1965. proizvešće se 113.000 tona olova i 58.000 tona cinka. U 1961. pušten je u pogon novi rudnik olova i cinka, Srebenica u Bosni i Hercegovini, koji će u prvoj fazi proizvoditi 100.000 tona rude olova i cinka, iz kojih će se dobiti 7.500 tona koncentrata olova i 13.500 tona koncentrata cinka. Proizvodni kapaciteti ovog rudnika će se još povećati u ovom periodu.

Pored toga, započela je izgradnja rudnika olova i cinka »Sase« u Makedoniji, koji će u prvoj fazi proizvoditi oko 220.000 tona rude godišnje, iz kojih će se dobijati oko 16.000 tona koncentrata olova i isto toliko koncentrata cinka. Predviđena je takođe izgradnja elektrolize cinka u Trepči, sa kapacitetom od oko 20.000 tona elektrolitnog cinka godišnje. Planirane su i izvesne rekonstrukcije postojećih topioničkih kapaciteta olova, tako da će narasle domaće potrebe biti zadovoljene.

Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije 1961—1965. predviđa se da će se izvoz olova u 1965. povećati za oko 10.000 tona u odnosu na 1960, a cinka za oko 8.000 tona. Na veći izvoz se ne računa zbog povećanja domaće potrošnje koja će, kako se čini, porasti od 23.100 tona olova u 1960. na 37.000 tona u 1965, a cinka od 25.400 na 40.000 tona.

S obzirom na pozitivne rezultate istražnih radova računa se da će se u toku ovog petogodišnjeg perioda prići otvaranju i izgradnji još nekih rudnika olova i cinka.

IZVOR: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku br. 205, »Industrija 1960«, Dokumentacija Udruženja obojenih metala, Društveni plan privrednog razvoja 1961—1965.

Ing. E. K.

⁴ U 1961. cene olova i cinka su promenjene i sada je utvrđena jedinstvena plafonirana cena od 150.000 din. po toni.

⁵ Nisu uračunati zaposleni u rudnicima koji su bili u probnom pogonu ili u pripremi za eksploataciju. U 1960. broj zaposlenih u ovim rudnicima bio je: u Srebenici 436, Novcm Brdu 179 i Kižnici 614.

RAZVOJ PREVOZA I ORGANIZACIJA JUGOSLOVENSKIH ŽELEZNICA

OBIM PREVOZA I KAPACITETI

Železnice u Jugoslaviji¹ su još uvek osnovni nosioci unutrašnjeg transporta, pošto razvoj ostalih grana saobraćaja još nije dostigao takav stepen da bi mogle jače konkurisati železnici i preuzimati joj one vrste prevoza koji po svojoj prirodi treba da pripadnu drugim granama saobraćaja. (Tabela 1.)

TABELA 1 — STRUKTURA UNUTRAŠNJEG PREVOZA PO GRANAMA SAOBRAĆAJA U 1960.

Grana saobraćaja	Prevoz putnika				Prevoz robe			
	prevezeni putnici u milionima	%	putnički kilometri u milionima	%	prevezena roba u milionima tona	%	netotonski kilometri u milionima	%
Ukupno	315,5	100	13.304	100	86,5	100	18.233	100
Železnički	212,2	67,3	10.449	78,5	65,2	75,4	15.191	83,3
Drumski	102,8	32,6	2.828	21,3	12,4	14,3	1.023	5,6
Rečni	0,5	0,1	27	0,2	8,9	10,3	2.020	11,1

Podaci: »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 6/61.

Po učešću u ukupnom prevozu železnički saobraćaj u 1960. ima izrazito dominantnu ulogu u pružanju transportnih usluga. Takva uloga železnice apsolutno stalno raste u poslednjim godinama (tabela 2) i pored relativnog opadanja njenog učešća u strukturi ukupnog prevoza usled bržeg povećanja učešća drugih grana saobraćaja.

TABELA 2 — KRETANJE OBIMA PREVOZA NA ŽELEZNICAMA 1939—1960

Obim prevoza	1939	1946	1954	1960
Prevoz putnika (u milionima putnika)	58	78	147	212,2
Indeks	100	135	253	366
Broj putničkih kilometara (u milionima pkm)	3.191	3.969	6.488	10.449
Indeks	100	124	203	328
Prevoz robe (u milionima tona)	21,1	19,5	43,7	65,2
Indeks	100	92	207	309
Broj netonskih km (u milionima ntkm)	4.784	3.532	9.571	15.191
Indeks	100	74	200	318

Podaci: »Saobraćaj i veze«, izdanje Saveznog zavoda za statistiku, 1959; za 1960. »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 6/61.

Železnica je u 1960. u odnosu na 1939. prevezla 3,7 puta više putnika i 3,1 puta više robe. Porast prevoza robe iznosi u proseku za poslednje tri godine oko 7% godišnje.

Međutim, porast transportnih kapaciteta u proteklom periodu (tabela 3) znatno je zaostajao za porastom obima prevoza.

¹ Vidi: »Železnički transport«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 214—218 (48—52).

TABELA 3 — RAZVOJ TRANSPORTNIH KAPACITETA ŽELEZNICA 1939—1960

	1939	1946	1954	1960
Dužina železničke mreže u km	9.647	9.900	11.622	11.867
Indeks	100	102,6	120,5	123,0
Broj lokomotiva	2.295	2.079	2.346	2.319
Indeks	100	90,6	102,2	101,1
Broj putničkih kola	5.189	3.633	5.572	5.681
Indeks	100	70,0	107,4	109,5
Broj teretnih kola	53.524	42.723	66.688	72.559
Indeks	100	79,8	124,6	135,6

Podaci: »Saobraćaj i veze«, izdanje Saveznog zavoda za statistiku, 1959; za 1960. »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 6/61.

Znatn porast obima prevoza u posleratnom periodu ostvaren je sa neznatnim povećanjem kapaciteta. Naročito zaostaje porast broja lokomotiva u odnosu na ukupna vozna sredstva. Vučna snaga novih lokomotiva je doduše veća, ali ukupni broj lokomotiva predstavlja »usko grlo« prevoza. Zbog toga je u punoj sezoni prevoza robe dolazilo do restrikcija u putničkom saobraćaju kako bi se obezbedili vučni kapaciteti za prevoz robe.

Veliki porast obima prevoza u proteklom periodu ostvaren je uglavnom racionalnim korišćenjem postojećih kapaciteta i izvanrednim naporima železničkih kolektiva. Najveći stepen korišćenja kapaciteta postignut je u robnom saobraćaju. Efekat rada je povećan od 7.554 brutotonskih km (bruto težina voza u prevozu na 1 km), koliko je ostvareno po jednoj lokomotivi u 1939. na 18.368 brutotonskih km u 1960. ili za 243%. Po jednim teretnim kolima prevezeno je u 1939. prosečno 394 tone robe, a u 1960. godini 899 tona ili za 228% više. Obrt kola je skraćen u istom periodu od 6,40 na 3,93 dana, a statičko opterećenje kola (prosek utovara po kolima) povećano sa 11,4 na 13,7 tona.

Stepen korišćenja kapaciteta u putničkom saobraćaju takođe je znatno veći nego u 1939, ali se to odrazilo na smanjenje udobnosti putovanja. Broj putnika u vozu povećan je sa 100 u 1939. na 208 putnika u 1960. a broj putnika na jednu osovinu putničkih kola sa 5,5 na 11,1.

ORGANIZACIJA ŽELEZNICA

U organizaciji poslovanja i upravljanja Jugoslovenskim železnicama izvršene su u 1961. znatne promene.² Obim ovih promena može se potpunije sagledati ako se nova organizacija uporedi sa ranijom i pri tome uzme u obzir veličina mreže na kojoj se ta organizacija sprovodi.

Jugoslovenske železnice imale su u 1960. godini 129.529 radnika i službenika i 11.867 km pruga, na kojima su ostvarile prevoz 212,2 miliona putnika i 65,2 miliona tona robe.

RANIJA ORGANIZACIJA. Do 1953. poslovanje železnica zasnivalo se na jedinstvenom privrednom računu, tj. železnica je poslovala kao jedinstveno železničko preduzeće, sa potpunom centralizacijom funkcija upravljanja, uz određenu decentralizaciju funkcija rukovođenja putem šest regionalnih direkcija sa sedištim u Beogradu, Novom Sadu, Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i Skopju, od kojih je svaka imala od 800 do oko 2800 km pruge.

Od 1. januara 1954. na Jugoslovenskim železnicama sprovedeno je radničko samoupravljanje na principima koji su primenjeni i u ostalim privrednim preduzećima u zemlji. Izvršene su promene i u organizacionoj strukturi i uveden je nov sistem privrednog poslovanja. Održavanje transportnih sredstava odvojeno je od organizacije prevoza.

Ranije regionalne direkcije pretvorene su u šest železničkih transportnih preduzeća. Mnoge funkcije upravljanja prenete su sa Generalne direkcije na ova preduzeća. Sprovedena je i raspodela transportnih prihoda prema obimu prevoza i

² Savezna narodna skupština donela je decembra 1960. Zakon o organizaciji Jugoslovenskih železnica, (»Službeni list FNRJ«, br. 50/1960).

uslovima pod kojima je prevoz vršen, tako da su preduzeća bila u mogućnosti da samostalno formiraju svoje ukupne prihode i ostvaruju dobit u zavisnosti od produktivnosti rada i ekonomičnosti poslovanja. Preduzećima su upravljali radnički saveti i upravni odbori koje su birali radnici i službenici zaposleni u svim jedinicama preduzeća. Stanice, ložionice i sekcije za signalno-sigurnosna postrojenja i telegrafsko-telefonske uređaje poslovale su u okviru preduzeća kao jedinice u kojima su takođe postojali radnički saveti i upravni odbori.

Kolske i lokomotivske radionice i sekcije za održavanje pruge izdvojeni su iz železničkih transportnih preduzeća i formirana su posebna preduzeća za održavanje transportnih sredstava. Formirano je 40 preduzeća za opravku kola i lokomotiva, 56 preduzeća za održavanje pruga i 10 preduzeća za posebne delatnosti (štamparsko preduzeće, preduzeće kola za spavanje i ručavanje i druga).

Železničko transportno preduzeće i sva preduzeća za održavanje transportnih kapaciteta na teritoriji jedne republike formirala su direkciju železnica. Na čelu direkcije nalazili su se direktor i upravni odbor, koji su birali radnički saveti preduzeća sa teritorije direkcije. Sve direkcije sa teritorije Jugoslavije obrazovale su Zajednicu jugoslovenskih železnica na čijem je čelu bila Generalna direkcija. Zajednicom jugoslovenskih železnica upravljao je Upravni odbor, koji su birali upravni odbori direkcija, a generalnog direktora postavljalo je Savezno izvršno veće. U ovakvoj organizaciji Generalna direkcija je zadržala znatne funkcije upravljanja tako da nije bila sprovedena potpuna decentralizacija poslovanja.

Na zadržavanje niza centralizovanih funkcija uticao je i nivo i sistem tarifa. Nizak nivo tarifa nije pružao potrebnu materijalnu bazu za normalno razvijanje ove grane saobraćaja, pa stoga ni organi radničkog samoupravljanja u preduzećima nisu mogli ostvarivati svoje osnovne ekonomske funkcije. Pored toga, sistem tarifa nije dovoljno stimulativno delovao na kolektive preduzeća. U toku 1958. i 1959. železnica je došla u situaciju da nivo tarifa nije obezbeđivao ni uslove za normalno poslovanje preduzeća. Radi toga je 1. januara 1960. sprovedena delimična reforma tarifskog sistema i povećanje nivoa robnih tarifa. Time je omogućeno i sprovođenje daljih promena u organizaciji, upravljanju i poslovanju JŽ koje idu za daljom decentralizacijom.

NOVA ORGANIZACIJA. Polazeći od činjenice da su železnička transportna preduzeća bila suviše velika (neka su imala i do 25.000 zaposlenih) da bi se u njima neposredno moglo ostvariti radničko samoupravljanje i neposrednija ekonomska stimulacija za povećavanje rentabilnosti saobraćaja, u novoj organizaciji, koja je uvedena od početka 1961. izvršena je podela mreže na veći broj železničkih transportnih preduzeća. Umesto dotadašnjih 6 formirano je 29 železničkih transportnih preduzeća, od kojih svako ima od 200 do 800 km pruge. (Tabela 4.)

Ranija posebna preduzeća koja su vršila tekuće održavanje transportnih sredstava ponovo su priključena železničkim transportnim preduzećima i posluju kao njihove jedinice, a kao posebna samostalna preduzeća za održavanje transportnih sredstava i u novoj organizaciji ostala su samo ona preduzeća koja vrše velike opravke transportnih sredstava.

Železničkim transportnim preduzećima upravljaju radnički saveti, koje biraju radnici i službenici zaposleni u preduzeću, i upravni odbori, čije članove bira radnički savet preduzeća.

Izvršene su promene i u unutrašnjoj organizacionoj strukturi železničkih transportnih preduzeća. Osnovne jedinice sa organima radničkog samoupravljanja postale su sekcije. To su: sekcije za vuču, koje sačinjavaju matične ložionice sa svim njihovim jedinicama — obrtnim ložionicama, ložioničkim ispostavama i depoima; saobraćajne sekcije, koje obrazuje grupa stanica na određenom delu železničkih pruga; sekcije za tekuće održavanje pruga i sekcije za održavanje signalno-sigurnosnih postrojenja i sredstava veze (telegrafsko-telefonske).

TABELA 4 — ŽELEZNIČKA TRANSPORTNA PREDUZEĆA PO REPUBLIKAMA 1961

Sedište preduzeća	Dužina pruge u km	Sedište preduzeća	Dužina pruge u km
NR SRBIJA		NR SLOVENIJA	
Beograd	666,1	Ljubljana	290,6
Niš	836,6	Maribor	493,8
Kraljevo	276,1	Novo Mesto	210,5
Priština	323,0	Postojna	350,0
Čačak	401,7	Nova Gorica	147,8
AP Vojvodina		NR BOSNA I HERCEGOVINA	
Novi Sad	747,7	Sarajevo	464,3
Subotica	524,7	Doboj	425,5
Zrenjanin	664,6	Tuzla	154,8
Sremska Mitrovica	499,1	Banja Luka	369,8
NR HRVATSKA		Travnik	429,1
Zagreb	714,0	Mostar	373,0
Rijeka	365,2	NR MAKEDONIJA	
Knin	393,1	Skopje	597,9
Varaždin	442,4	Gostivar	172,7
Vinkovci	375,8	NR CRNA GORA	
Osijek	530,8	Titograd	224,3

Železnička transportna preduzeća i preduzeća za održavanje sredstava u jednoj republici, odnosno u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini, udružuju se u republičku odnosno pokrajinsku zajednicu železničkih preduzeća. Na teritoriji Narodne Republike Crne Gore, gde ima samo jedno železničko transportno preduzeće, ne postoji zajednica preduzeća.

Na čelu zajednice železničkih preduzeća nalaze se upravni odbor i direktor. Upravni odbor zajednice železničkih preduzeća sačinjavaju dve trećine predstavnika koje biraju radnički saveti preduzeća udruženih u zajednicu i jedna trećina predstavnika koje imenuje izvršno veće narodne republike, odnosno Autonomne Pokrajine Vojvodine. Direktora zajednice železničkih preduzeća, kao i direktore železničkih transportnih preduzeća, postavlja izvršno veće republike, odnosno Autonomne Pokrajine Vojvodine.

Preduzeća i republičke zajednice železničkih preduzeća udružuju se u Zajednicu jugoslovenskih železnica (Zajednica JŽ). Organi Zajednice su skupština, upravni odbor i direktor.

Skupštinu Zajednice JŽ sačinjavaju dve trećine predstavnika koje biraju organi upravljanja svih udruženih preduzeća, republičkih zajednica i radni kolektiv Zajednice JŽ i jedna trećina predstavnika koje imenuje Savezno izvršno veće iz redova društvenih, javnih i naučnih radnika, predstavnika privrednih institucija u zemlji, itd.

Upravni odbor Zajednice JŽ sastoji se od 15 članova koje bira skupština Zajednice iz svoje sredine.

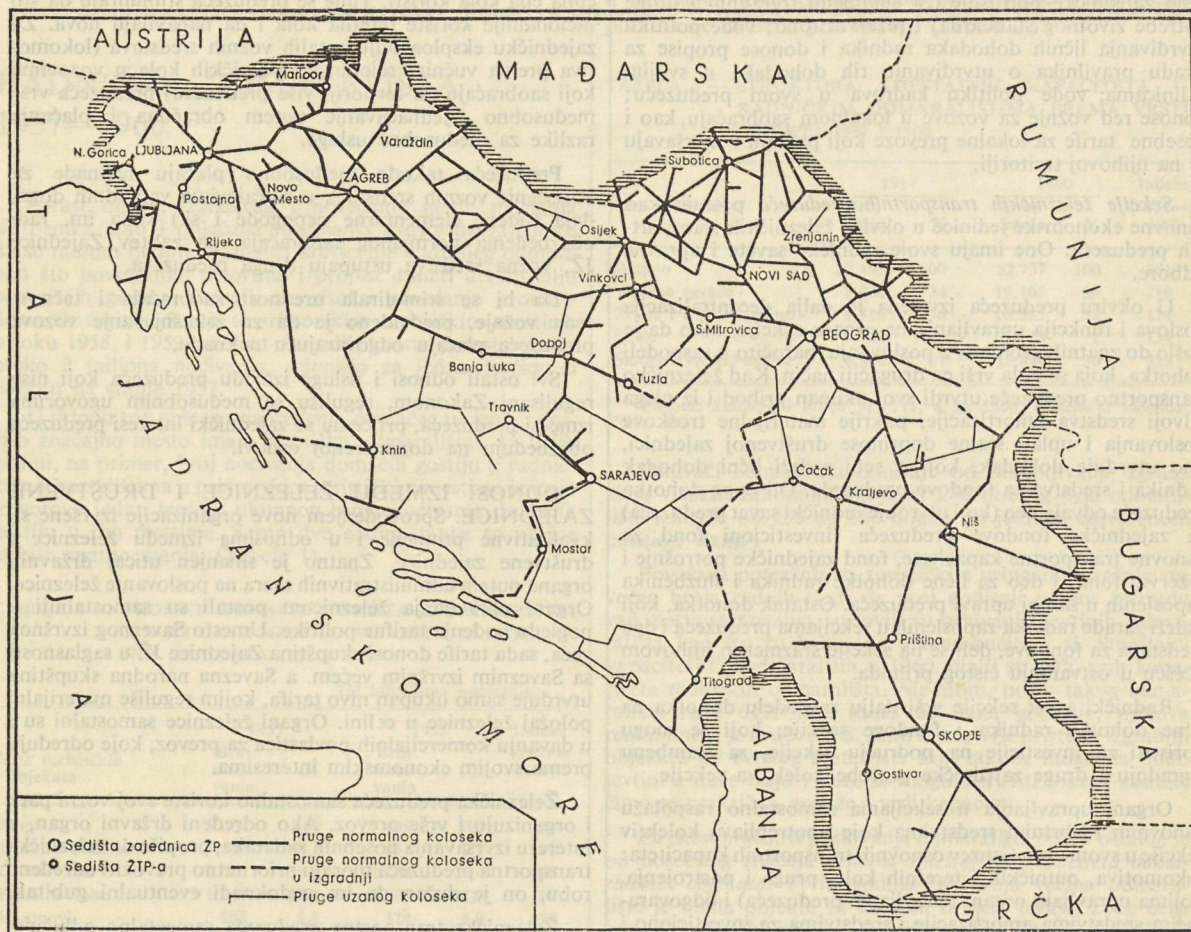
Generalnog direktora Zajednice JŽ postavlja Savezno izvršno veće.

DECENTRALIZACIJA UPRAVLJANJA I POSLOVANJA. U novoj organizaciji JŽ izvršena je znatna decentralizacija i uspostavljeni su kvalitativno novi odnosi između preduzeća i Zajednice JŽ.

Zajednica jugoslovenskih železnica ograničena je u onim osnovnim ekonomskim funkcijama kojima se može neposredno uticati na unutrašnje poslovanje i samostalnost preduzeća. Organi Zajednice JŽ imaju u svojoj nadležnosti uglavnom one funkcije koje obezbeđuju jedinstveno delovanje železnice kao transportne organizacije i sprovođenje politike razvoja kapaciteta na celoj mreži JŽ. Oni vrše samo one funkcije i poslove koji se, u cilju očuvanja jedinstva železnice kao transportne organizacije, moraju obavljati zajednički.

Zajednica jugoslovenskih železnica u novoj organizaciji ima zadatak da utvrđuje i predlaže Saveznom izvršnom veću opšti program razvoja železnica i mere za unapređivanje železničkog saobraćaja; da obezbeđuje skladan razvoj

KARTOGRAM — KARTA ŽELEZNICKE MREŽE JUGOSLAVIJE

železnica; da sarađuje sa železničkim transportnim preduzećima i zajednicama železničkih preduzeća, kao i sa državnim organima, u donošenju godišnjih i perspektivnih programa razvoja železnica i usklađivanju planova železničkih transportnih preduzeća sa proporcijama saveznog društvenog plana; da obezbeđuju tehničko jedinstvo Jugoslovenskih železnica putem standardizacije i tipizacije, kao i ostalim tehničkim propisima za prevoz robe i putnika; da u saradnji sa zajednicama železničkih preduzeća utvrđuju red vožnje vozova u unutrašnjem zajedničkom saobraćaju na osnovu koga železnička transportna preduzeća sastavljaju samostalno redove vožnje vozova u lokalnom saobraćaju; da u saglasnosti sa Saveznim izvršnim većem donosi jedinstvene tarife za unutrašnji saobraćaj, a samostalno tarife za međunarodni saobraćaj kao i propise za primenu tarifa. Pored toga, Zajednica jugoslovenskih železnica vrši poslove od zajedničkog interesa u vezi sa međunarodnim železničkim saobraćajem i stara se o primeni međunarodnih ugovora iz oblasti železničkog saobraćaja, vrši dnevnu raspodelu teretnih kola između zajednica železničkih preduzeća, donosi propise o zajedničkom korišćenju teretnih kola i vrši ostale poslove od zajedničkog interesa.

Republičke zajednice železničkih preduzeća imaju zadatak da koordiniraju rad i razvoj preduzeća na svojoj teritoriji i da vrše one poslove za koje ih ovlaste železnička transportna preduzeća. One vrše sledeće poslove: sarađuju sa železničkim transportnim preduzećima, odgovarajućim organima narodnih republika i Zajednicom JŽ pri donošenju tekućih i perspektivnih planova u cilju usklađivanja planova preduzeća sa republičkim i saveznim društvenim planom; u saradnji sa železničkim transportnim preduzećima utvrđuju red vožnje vozova koji saobraćaju na teritoriji više železničkih

transportnih preduzeća i sarađuju sa Zajednicom JŽ u donošenju unutrašnjeg zajedničkog i međunarodnog reda vožnje; odlučuju o uvođenju i ukidanju vozova koji saobraćaju preko teritorije više železničkih transportnih preduzeća na području zajednice; obezbeđuju urednost železničkog saobraćaja i pripremaju analize i studije razvoja osnovnih transportnih kapaciteta na svom području; staraju se o razvoju kapaciteta u skladu sa programom razvoja Jugoslovenskih železnica.

Železnička transportna preduzeća organizuju svoje vredno poslovanje i vode politiku razvoja i modernizacije saobraćaja na svojoj mreži u okviru generalnog programa razvoja železnica.

Novom organizacijom sva transportna sredstva data su na upravljanje železničkim transportnim preduzećima. Raspored sredstava izvršen je prema dužini mreže i obimu rada preduzeća.

Železnička transportna preduzeća izjednačena su u pogledu poslovanja sa ostalim privrednim preduzećima u zemlji. Ona formiraju svoj ukupan prihod iz transportnih prihoda na svom području, iz prihoda od zajedničkog saobraćaja koji im pripada za izvršeni obim prevoza na njihovoj teritoriji i iz ostalih prihoda od lokalnog saobraćaja i drugih delatnosti. Iz ovih prihoda preduzeća pokrivaju svoje troškove poslovanja i ostvaruju dohodak, kojim potpuno samostalno raspolazu.

Organi radničkog samoupravljanja preduzeća samostalno donose planove izgradnje i razvitka svog preduzeća; vode politiku trošenja sredstava amortizacije, zamene i proširivanja kapaciteta i investicionog održavanja sredstava; vrše raspodelu ostvarenog dohotka i formiraju fondove predu-

zeća: poslovni fond (fond osnovnih i obrtnih sredstava), fond zajedničke potrošnje (za stambenu izgradnju i druge potrebe životnog standarda) i rezervni fond; vode politiku utvrđivanja ličnih dohodaka radnika i donose propise za izradu pravilnika o utvrđivanju tih dohodaka u svojim jedinicama; vode politiku kadrova u svom preduzeću; donose red vožnje za vozove u lokalnom saobraćaju, kao i posebne tarife za lokalne prevoze koji počinju i završavaju se na njihovoj teritoriji.

Sekcije železničkih transportnih preduzeća posluju kao osnovne ekonomske jedinice u okviru železničkih transportnih preduzeća. One imaju svoje radničke savete i upravne odbore.

U okviru preduzeća izvršena je dalja decentralizacija poslova i funkcija upravljanja na organe sekcija, tako da je došlo do znatnih promena u poslovanju, naročito u raspodeli dohotka, koja se sada vrši na drugačiji način. Kad železničko transportno preduzeće utvrdi svoj ukupan prihod i iz njega odvoji sredstva amortizacije, pokrije materijalne troškove poslovanja i uplati stalne doprinose društvenoj zajednici, ono utvrđuje dohodak, koji u sebi sadrži lični dohodak radnika i sredstva za fondove preduzeća. Od ovog dohotka preduzeće odvajao deo (koji utvrđuje radnički savet preduzeća) za zajedničke fondove preduzeća (investicioni fond za osnovne transportne kapacitete, fond zajedničke potrošnje i rezervni fond) i deo za lične dohotke radnika i službenika zaposlenih u samoj upravi preduzeća. Ostatak dohotka, koji sadrži zarade radnika zaposlenih u sekcijama preduzeća i deo sredstava za fondove, deli se na sekcije srazmerno njihovom učešću u ostvarenju čistog prihoda.

Radnički savet sekcije vrši dalju raspodelu dohotka na lične dohotke radnika i fondove sekcije, koji se mogu koristiti za investicije na području sekcije, za stambenu izgradnju i druge zajedničke potrebe kolektiva sekcije.

Organi upravljanja u sekcijama samostalno raspolažu osnovnim i obrtnim sredstvima koje upotrebljava kolektiv sekcije u svom radu (izuzev osnovnih transportnih kapaciteta: lokomotiva, putničkih i teretnih kola, pruga i postrojenja, kojima upravljaju organi upravljanja preduzeća) i odgovarajućim sredstvima amortizacije i sredstvima za investiciono i tekuće održavanje osnovnih sredstava. Oni donose svoje pravilnike o ličnim dohocima određujući zarade pojedinih radnika prema njihovom radu i zalaganju i vrše niz drugih funkcija u oblasti poslovanja sekcije.

Služba inspekcije železničkog saobraćaja organizovana je u okviru Zajednice JŽ. Na njenom čelu je generalni inspektor, koga postavlja Savezno izvršno veće. Inspekcije železničkog saobraćaja postoje i u okviru zajednica železničkih preduzeća. Na čelu ovih inspekcija su glavni inspektori, koje postavljaju republička izvršna veća.

Inspekcije železničkog saobraćaja vrše nadzor nad primenom saobraćajnih i tehničkih propisa, a naročito u vezi s bezbednošću saobraćaja.

ODNOSI IZMEĐU ŽELEZNIČKIH TRANSPORTNIH PREDUZEĆA. Osnovni princip poslovanja železničkih transportnih preduzeća je težnja da se ukupan prihod i dohodak svakog železničkog transportnog preduzeća što više i neposrednije vežu za ekonomske rezultate u njegovom poslovanju. U tom smislu regulišu se i odnosi između preduzeća u vezi sa zajedničkim korišćenjem kapaciteta i izvršavanjem prevoza.

Zajedničko korišćenje teretnih kola organizuje se na principu izjednačavanja broja kola između preduzeća, i to tako što se svakom preduzeću obezbeđuje za utovar broj kola koji srazmerno odgovara ukupnom broju kola kojima preduzeće raspolaže kao svojim osnovnim sredstvima. Ako preduzeće koristi za utovar na svojoj teritoriji broj kola koji je veći od kolskog parka kojim samostalno raspolaže,

plaća određenu naknadu za svaki kolski dan onim preduzećima čija kola koristi. Time se preduzeća stimuliraju da što racionalnije koriste teretna kola i da nabavljaju nova. Za zajedničku eksploataciju ostalih vozničkih sredstava (lokomotiva prema vučnim rejonima i putničkih kola u vozovima koji saobraćaju na teritoriji više preduzeća) preduzeća vrše međusobno izjednačavanje putem obračuna i plaćanja razlike za međusobne usluge.

Preduzeća takođe međusobno plaćaju naknade za korišćenje vozničkih sredstava u slučajevima vanrednih događaja (udesi, elementarne nepogode i sl.) kada im, radi obezbeđenja normalnog saobraćaja, na zahtev Zajednice JŽ, vozna sredstva ustupaju druga preduzeća.

Da bi se stimulirala urednost saobraćaja i tačnost reda vožnje, predviđeno je da za zakašnjavaње vozova preduzeća plaćaju odgovarajuću naknadu.

Svi ostali odnosi i usluge između preduzeća koji nisu regulisani Zakonom, regulišu se međusobnim ugovorima između preduzeća, pri čemu se zajednički interesi preduzeća obezbeđuju na dogovorenoj osnovi.

ODNOSI IZMEĐU ŽELEZNICE I DRUŠTVENE ZAJEDNICE. Sprovođenjem nove organizacije izvršene su kvalitativne promene i u odnosima između železnice i društvene zajednice. Znatno je smanjen uticaj državnih organa putem administrativnih mera na poslovanje železnice. Organi upravljanja železnicom postali su samostalniji u pogledu vođenja tarifne politike. Umesto Saveznog izvršnog veća, sada tarife donosi skupština Zajednice JŽ u saglasnosti sa Saveznim izvršnim većem. a Savezna narodna skupština utvrđuje samo ukupan nivo tarifa, kojim reguliše materijalni položaj železnice u celini. Organi železnice samostalni su i u davanju komercijalnih povlastica za prevoz, koje određuju prema svojim ekonomskim interesima.

Železnička preduzeća samostalno koriste svoj vozni park i organizuju i vrše prevoz. Ako određeni državni organ, u interesu izvršavanja posebnih zadataka, propiše da železnička transportna preduzeća moraju prioritetno prevoziti određenu robu, on je dužan da im nadoknadi eventualni gubitak.

Železnička transportna preduzeća samostalno odlučuju, prema svojim ekonomskim interesima, tj. prema rentabilnosti investicija, koje će objekte izgrađivati na svom području. Ako državni organ zahteva izgradnju nekog železničkog objekta (pruge, stanice i sl.) koji za preduzeće nije rentabilan, on je takođe dužan da nadoknadi gubitke koje preduzeće pretrpi preuzimanjem i eksploatacijom takvog objekta.

Radnički savet železničkog transportnog preduzeća može da predloži republičkom izvršnom veću da se obustavi saobraćaj na nerentabilnoj pruzi. Ako se republičko izvršno veće sa tim ne saglasi, ono je dužno da reši pitanje pokrića gubitka na ovakvoj pruzi.

U novom sistemu železnička transportna preduzeća su čvršće povezana sa republikama, a sekcije i ostala preduzeća sa komunama. Time se odnosi između železničkih kolektiva i društvene zajednice usklađuju sa principima samoupravljanja.

Uticaj društvene zajednice na poslovanje železnice sveden je na regulativne funkcije, donošenje zakona i drugih propisa kojima se obezbeđuju opšti interesi društva, kao i na vršenje društvenog nadzora i inspekcije železničkog saobraćaja u pogledu njegove bezbednosti.

IZVOR: »Saobraćaj i veze«, izdanje Saveznog zavoda za statistiku, 1959; »Indeksi« Saveznog zavoda za statistiku, br. 6/61; »Statistika JŽ«, 1960; Zakon o organizaciji Jugoslovenskih železnica, »Službeni list FNRJ«, br. 50/1960.

Dr V. K.

RADNIČKA ODMARALIŠTA 1957—1960.

Porast opšteg standarda i povećanje ličnih primanja službenika, kao i pojačana nastojanja društvene zajednice da se radnim ljudima omogući korišćenje godišnjeg odmora pod što povoljnijim uslovima i propisi doneti u tom cilju poslednjih godina, usloveli su visoko povećanje prometa domaćih turista. Samo u primorskim turističkim mestima u toku 1958. i 1959. promet domaćih turista porastao je za preko 2 miliona noćivanja, odnosno za jednu trećinu u odnosu na stanje 1957.

U sklopu tog opšteg unapređenja domaćeg turizma naročito značajno mesto imaju radnička odmarališta¹. U 1959. godini, na primer, broj noćivanja domaćih gostiju u radničkim odmaralištima u primorskim turističkim mestima iznosio je gotovo jednu trećinu ukupnog broja noćivanja domaćih gostiju u tim mestima. Samo dve godine ranije to učešće je bilo znatno manje. (Tabela 1).

TABELA 1 — PROMET DOMAĆIH TURISTA U PRIMORSKIM TURISTIČKIM MESTIMA PO VRSTAMA SMEŠTAJ-
NIH OBJEKATA 1957 I 1959*

Vrsta turističkih objekata	1957		1959		Indeks (1957 = 100)
	Broj noćivanja	%	Broj noćivanja	%	
Ukupno	5.239	100	7.659	100	146
Hoteli i pansioni	756	14,4	694	9,1	92
Odmarališta	1.003	19,1	2.252	29,4	225
Privatne sobe	1.260	24,1	2.132	27,8	169
Kampovi	303	5,8	378	4,9	125
Omladinska i dečja letovališta	1.485	28,3	1.630	21,3	110
Ostalo	432	8,3	573	7,5	133

* Za 1960. godinu podaci još nisu objavljeni.

Podaci: Statistički bilten br. 130 i 187.

SMEŠTAJNI KAPACITETI. U odnosu na stanje u 1957. godini smeštajni kapaciteti u radničkim odmaralištima više su nego udvostručeni. U 1960. odmarališta su raspolagala sa oko 10.000 ležaja više nego celokupno komercijalno ugostiteljstvo (koje je te godine imalo ukupno oko 42.000 ležaja). Naročito veliki porast smeštajnih kapaciteta ostvaren je u 1960. (Tabela 2.)

TABELA 2 — PORAST SMEŠTAJNIH KAPACITETA U RADNIČKIM ODMARALIŠTIMA 1957—1960.

Godina	Broj ležaja	Indeks
1957	26.165	100
1958	31.110	119
1959	39.162	149
1960	52.737	201

Podaci: Statistički bilten br. 184, a za 1960. Statistički kalendar FNRJ 1961.

Istovremeno nastala su pomeranja i u *strukturi smeštajnih kapaciteta odmarališta prema vrsti objekata i njihovom vlasništvu*. Povećano je učešće kapaciteta u vlastitim zgradama,

¹ O karakteru i zadacima radničkih odmarališta, njihovom osnivanju, organizaciji i finansiranju i o stanju do kraja 1957. vidi »Jugoslovenski pregled« 1958, str. 263—264 (25—26).

šatorima i vikend-kućicama, a smanjeno učešće kapaciteta u zgradama koje su privredne organizacije i sindikalne podružnice uzimale pod zakup. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STRUKTURA SMEŠTAJNIH KAPACITETA U RADNIČKIM ODMARALIŠTIMA PREMA VRSTI OBJEKTA 1957 I 1960

Vrsta objekta	1957		1960		Indeks (1957 = 100)
	Broj ležaja	%	Broj ležaja	%	
Ukupno	26.165	100	52.737	100	201
Vlastite zgrade	8.806	34	19.165	36	218
Zrade i sobe u zakup	9.516	36	16.535	32	174
Škole	851	3	1.143	2	134
Šatori i vikend-kućice	6.992	27	15.894	30	229

Podaci: Statistički bilten br. 111, a za 1960. Statistički kalendar FNRJ 1961.

Osnivači odmarališta odustaju od zakupljivanja zgrada zbog visokih zakupnina, koje su kod dobrog dela odmarališta iznosile od 250 do 540 dinara po jednom ostvarenom pansion danu².

Povećana potražnja za turističkim uslugama i težnja sve većeg broja radnih ljudi da svoj godišnji odmor provedu van mesta stanovanja, usloveli su osnivanje jevtinih odmarališta kao što su kampovi, vikend-kućice i sl. Smeštajni kapaciteti tih odmarališta u 1960. činili su 30% svih kapaciteta radničkih odmarališta. Međutim, pošto takva odmarališta rade uglavnom samo 60 dana godišnje, njihova rentabilnost je nedovoljna. Zato se sve više pristupa izgradnji objekata od čvrstog materijala koji takođe mogu da budu jevtini a duže traju i duže se mogu koristiti tokom godine, čime se praktično postiže i veći kapacitet.

Za ekonomičnost poslovanja odmarališta pored ostalog je od posebnog značaja *veličina smeštajnog kapaciteta odmarališnih objekata*. Prvih godina osnivanja većina odmarališta je imala objekte sa manjim brojem ležaja, zbog čega su troškovi poslovanja bili relativno veliki. Zato se poslednjih godina sve više osnivaju odmarališta sa većim brojem ležaja. (Tabela 4.)

TABELA 4 — STRUKTURA RADNIČKIH ODMARALIŠTA PREMA BROJU LEŽAJA 1957 I 1960

Kapacitet odmarališta	1957		1960		Indeks (1957 = 100)
	Broj odmarališta	%	Broj odmarališta	%	
Ukupno	534	100	982	100	184
Do 10 ležaja	36	6,6	90	9,1	250
11—50 „	347	65,0	556	56,5	160
51—100 „	92	17,3	194	19,7	211
101—200 „	51	9,5	112	11,4	219
Preko 200 „	8	1,6	30	3,3	375

Podaci: Statistički bilten br. 111, a za 1960. prethodni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

Učešće odmarališta sa preko 50 ležaja u ukupnom broju odmarališta povećalo se sa 28% u 1957. na 34% u 1960, a najveći porast u celini ostvaren je kod odmarališta sa preko 200 ležaja. Značajno je takođe da je učešće letovališta sa 11 do 50 ležaja, kojih po broju ima daleko najviše u ukupnom broju odmarališta, opalo sa 65% u 1957. na 56,5% u 1960.

SEZONA KORIŠĆENJA ODMARALIŠTA takođe je produžena čime se postiže punije iskorišćenje smeštajnih kapaciteta. Učešće odmarališta koja su otvorena više od 90 dana godišnje u ukupnom broju odmarališta povećano je od

² Prema neobjavljenim podacima anketa Saveznog zavoda za statistiku o finansijskom poslovanju odmarališta 1957. i 1959.

51% u 1957. na preko 65% u 1960, dok je u isto vreme udeo odmarališta koja posluju do ispod 90 dana u toku godine smanjen sa 49% na manje od 35%. (Tabela 5.)

TABELA 5 — RADNIČKA ODMARALIŠTA PREMA DUŽINI SEZONE 1957 I 1960

Dužina sezone	1957		1960		Indeks (1957 = 100)
	Broj odmarališta	%	Broj odmarališta	%	
Ukupno	534	100	982	100	184
Do 30 dana	28	5,3	12	1,2	43
31—60 dana	87	16,2	94	9,6	108
61—90 „	148	27,6	234	23,8	158
91—150 „	212	39,8	564	57,5	266
151—365 „	59	11,1	78	7,9	132

Podaci: Statistički bilten br. 111, a za 1960. prethodni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

Prema anketama Saveznog zavoda za statistiku o finansijskom poslovanju odmarališta, radnička odmarališta bila su u proseku u 1957. iskorišćena 80 dana, a u 1959. godini 90 dana³. Time su se osetno približila nivou iskorišćenja kapaciteta sezonsko-pansionskog ugostiteljstva, koji se kreće oko 120 dana godišnje.

NOVI OBLICI ORGANIZACIJE ODMARALIŠTA.

U poslednje vreme zapaža se tendencija grupisanja odmarališta u vidu naselja ili spajanja većeg broja njih pod jednu upravu sa zajedničkim restoranom. Na taj način se postiže bolje korišćenje kapaciteta i osetno snižuju troškovi poslovanja. Takođe su sve češće pojave da se privredne organizacije udružuju i zajednički osnivaju odmarališta. Ovakvom udruživanju prilaze i pojedini strukovni sindikati.

Radi boljeg iskorišćavanja odmarališta organizuje se i razmena slobodnih smeštajnih kapaciteta između pojedinih odmarališta, odnosno njihovih osnivača. Prema odredbama Zakona o odmaralištima svaki zaposleni radnik može koristiti usluge bilo koga odmarališta u Jugoslaviji. Time je data mogućnost raznovrsnijeg korišćenja odmora jer radnici privrednih i drugih organizacija i ustanova mogu da koriste svako radničko odmaralište, ukoliko je to pravilima osnivača odmarališta predviđeno, dok su dosad mogli da odlaze uglavnom samo u jedno mesto, tj. odmaralište svog kolektiva. Ovu akciju u širim razmerama pokrenuo je sindikat, a sada službu razmene kapaciteta i stavljanja slobodnih mesta u odmaralištima na raspolaganje članovima drugih kolektiva počele su da preuzimaju i pojedine turističke organizacije. U 1959. oko 75% ukupnog broja odmarališta pružala su pansionske usluge i članovima kolektiva drugih preduzeća.

TERITORIJALNI RASPORED ODMARALIŠTA. Najveći broj odmarališta i najveći smeštajni kapaciteti nalaze se u Hrvatskoj, zatim u Sloveniji i Crnoj Gori. To je uslovljeno željom sve većeg broja ljudi da svoj godišnji odmor provode na moru. Stoga se oko 80% ukupnih smeštajnih kapaciteta odmarališta nalazi u primorskim mestima a samo oko 20% u unutrašnjosti zemlje. Postojeće mogućnosti za osnivanje odmarališta u kontinentalnom delu zemlje, a naročito u planinskim krajevima i u banjama, kojima Jugoslavija raspolaže u velikom broju, dosad još nisu dovoljno iskorišćene.

Relativno najveći porast broja ležaja u periodu 1958—1960. ostvaren je u Crnoj Gori, i to na južnom Jadranu — indeks 779. U Sloveniji najveći broj ležaja nalazi se takođe u Slovenačkom primorju. (Tabela 6.)

Međutim, aktivnost privrednih i sindikalnih organizacija u pojedinim narodnim republikama na osnivanju odmarališta bila je različita. Kapaciteti odmarališta koja pripadaju

³ Nisu obuhvaćena odmarališta smeštena u šatorima i vikend-kućicama. Podaci slične ankete sprovedene u 1960. nisu još obrađeni.

TABELA 6 — STRUKTURA SMEŠTAJNIH KAPACITETA RADNIČKIH ODMARALIŠTA PO REPUBLIKAMA 1957 I 1960

Republika	1957		1960		Indeks (1957 = 100)
	Broj ležaja	%	Broj ležaja	%	
Jugoslavija	26.165	100	52.737	100	201
Srbija	1.372	5,2	2.554	4,8	186
Hrvatska	18.972	72,5	35.429	67,2	187
Slovenija	3.440	13,2	7.077	13,4	206
Bosna i Hercegovina	1.105	4,2	1.586	3,1	144
Makedonija	855	3,3	2.810	5,3	329
Crna Gora	421	1,6	3.281	6,2	779

Podaci: Statistički bilten br. 111, a za 1960. Statistički kalendar FNRJ 1961.

radnim kolektivima sa područja Hrvatske najsporije se povećavaju. Povećanje smeštajnih kapaciteta u odmaralištima radnih kolektiva Bosne i Hercegovine takođe nije bilo u srazmeri sa privrednim razvitkom i povećanjem broja zaposlenih u toj Republici. (Tabela 7.)

TABELA 7 — STRUKTURA SMEŠTAJNIH KAPACITETA ODMARALIŠTA PREMA VLASNICIMA PO REPUBLIKAMA 1957 I 1960

Republika	1957		1960		Indeks (1957 = 100)
	Broj ležaja	%	Broj ležaja	%	
Jugoslavija	26.165	100	52.737	100	201
Srbija	9.264	35,5	19.574	37,2	210
Hrvatska	6.084	23,3	9.510	18,0	157
Slovenija	6.764	25,9	15.116	28,6	224
Bosna i Hercegovina	3.363	12,9	5.631	10,7	168
Makedonija	640	2,4	2.397	4,5	374
Crna Gora	50	—	509	1,0	1.018

Podaci: Statistički bilten, br. 111, a za 1960. prethodni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

SMEŠTAJNI KAPACITETI I BROJ ZAPOSLENIH. I pored naglog povećavanja broja ležaja u odmaralištima poslednjih godina, stanje je još daleko od toga da bi se megle zadovoljiti potrebe. Broj raspoloživih ležaja u odmaralištima još uvek je veoma mali u odnosu na broj zaposlenih lica u društvenom sektoru. (Tabela 8.)

TABELA 8 — BROJ LEŽAJA U RADNIČKIM ODMARALIŠTIMA NA 1.000 ZAPOSLENIH U DRUŠTVENOM SEKTORU PO REPUBLIKAMA 1957 I 1960

Republika	1957		Indeks (1957 = 100)
	1957	1960	
Jugoslavija	10,5	18,8	179
Srbija	10,3	18,7	181
Hrvatska	9,2	12,9	140
Slovenija	18,6	37,3	200
Bosna i Hercegovina	9,6	14,4	150
Makedonija	4,1	13,6	332
Crna Gora	1,1	9,4	855

Podaci: Izračunato na bazi broja zaposlenih lica u društvenom sektoru za 1958 (Statistički godišnjak FNRJ 1958) i privremenih podataka Saveznog zavoda za statistiku o broju zaposlenih lica u društvenom sektoru u 1960.

Najviše mesta u odmaralištima na 1.000 zaposlenih u društvenom sektoru imaju radni kolektivi u industrijski najrazvijenijoj republici — Sloveniji. Međutim, relativno najveće povećanje kapaciteta postignuto je u Crnoj Gori i Makedoniji, tj. u republikama u kojima se tek razvija industrija i u kojima je do sada bilo najmanje navika da se godišnji odmor provodi van mesta stanovanja.

Smeštajni kapaciteti odmarališta, međutim, ne odražavaju potpuno mogućnosti zaposlenih radnika da svoj odmor provode u turističkim mestima i obim takvog korišćenja odmora jer veliki broj zaposlenih radnika sami iznajmljuju privatne sobe ili se smeštaju u turističkim kampovima. Prema tome kapaciteti odmarališta predstavljaju samo jedan deo, iako najvažniji, smeštajnih mogućnosti za zaposlene radnike za vreme korišćenja godišnjeg odmora.

STRUKTURA ODMARALIŠTA PO PRIVREDNIM GRANAMA I DELATNOSTIMA. Pojedine privredne grane i oblasti, odnosno društvene delatnosti, takođe se različito angažuju na organizovanju odmarališta. Neke grane su na tome polju postigle poslednjih godina vidan napredak, dok su druge bile znatno pasivnije. (Tabela 9.)

TABELA 9 — STRUKTURA RADNIČKIH ODMARALIŠTA PREMA GRANAMA I DELATNOSTIMA KOJIMA PRIPADAJU 1957 I 1960

	1957		1960		Indeks (1957 = 100)
	Broj ležaja	%	Broj ležaja	%	
Ukupno	26.165	100	52.737	100	201
Industrija i rudarstvo	6.407	24,5	16.984	32,2	265
Poljoprivreda	315	1,2	414	0,8	131
Šumarstvo	57	0,2	400	0,8	702
Građevinarstvo	638	2,4	1.461	2,8	229
Saobraćaj	462	1,7	3.364	6,4	728
Trgovina i ugostiteljstvo	2.836	10,8	3.504	6,6	124
Zanatstvo	181	0,7	838	1,6	463
Komunalna delatnost	91	0,4	782	1,5	859
Kultura i prosveta	1.618	6,2	1.391	2,6	86
Sindikati*	4.822	18,4	8.959	17,0	186
Delatnost državnih organa i raznih društvenih organizacija	8.738	33,4	14.640	27,7	168

* Smeštajni kapacitet koji pripada sindikatima ne može se u potpunosti raspodeliti na grane i delatnosti kojima stvarno pripada. Zbog toga pokazatelje pripadnosti kapaciteta pojedinim privrednim granama treba uzimati sa izvesnom rezervom.

Podaci: Statistički bilten, br. 111, a za 1960, prethodni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

Najveći porast i u apsolutnom broju i po učešću u ukupnim kapacitetima ostvaren je kod odmarališta koja pripadaju industriji i rudarstvu. Broj ležaja u tim odmaralištima se u periodu 1957—1960. gotovo utrostručio i čini gotovo trećinu ukupnog broja ležaja u odmaralištima. Međutim, iako radnici i službenici ove privredne oblasti koriste uz to i jedan deo kapaciteta iskazanih kao sopstvenost sindikata (jer se često radi i o vlasništvu sindikalnih podružnica njihovih kolektiva) kapacitet odmarališta industrije i rudarstva u odnosu na ukupan broj zaposlenih u toj oblasti još uvek je nedovoljan. Industrija i rudarstvo učestvuju u ukupnom broju zaposlenih u društvenom sektoru sa oko 38%⁴, a pripada im samo oko 32% od ukupnih kapaciteta u odmaralištima.

Građevinarstvo raspolaže sa 2,5% od ukupnih kapaciteta odmarališta, a u ukupnom broju zaposlenih radnika u društvenom sektoru učestvuje sa 10,5%. Međutim, ta disproporcija je kod građevinarstva ipak blaža, jer, zbog sezonskog karaktera te grane, mali broj zaposlenih koristi odmor u turističkoj sezoni. Kod ostalih delatnosti, osim poljoprivrede i šumarstva, odnos između učešća u ukupnim kapacitetima odmarališta i u ukupnom broju zaposlenih lica je nešto približniji.

U pojedinim granama industrije takođe se ne poklanja jednako potrebna pažnja obezbeđivanju smeštajnih kapaciteta

⁴ Podaci u učešću pojedinih privrednih oblasti i grana odnosno društvenih delatnosti u ukupnom broju zaposlenih lica u društvenom sektoru izračunati su na osnovu podataka Statističkog godišnjaka FNRJ 1960.

u odmaralištima za članove svojih radnih kolektiva. Ova činjenica je naročito uočljiva ako se smeštajni kapacitet koji pripada pojedinim granama industrije svede na 1.000 zaposlenih lica u svakoj grani posebno. (Tabela 10.)

TABELA 10 — BROJ LEŽAJA U RADNIČKIM ODMARALIŠTIMA NEKIH GRANA INDUSTRIJE NA 1.000 ZAPOSLENIH LICA 1957 I 1959

Grana	1957	1959*
Proizvodnja i prerada uglja	1,0	6,7
Crna metalurgija	9,8	12,5
Obojena metalurgija	6,6	9,5
Proizvodnja i prerada nemetala	7,6	7,3
Metalna industrija	10,8	13,2
Elektroindustrija	13,4	11,2
Hemijska industrija	14,1	13,8
Industrija građevinskog materijala	4,2	4,0
Drvena industrija	1,2	3,8
Tekstilna industrija	8,9	15,7
Industrija kože i obuće	2,4	14,2
Industrija gume	—	7,0
Prehrambena industrija	5,8	10,3
Grafička industrija	20,2	31,8
Industrija duvana	10,2	13,3

* Za 1960. podaci još nisu obrađeni.

Podaci: Izračunato na bazi broja ležaja u radničkim odmaralištima u 1957. i 1959. i podataka o broju zaposlenih lica u društvenom sektoru (Statistički godišnjak FNRJ 1960).

Na 1.000 zaposlenih lica u društvenom sektoru bilo je u 1959. godini 15,8 ležaja u radničkim odmaralištima svih vrsta. Kako se vidi iz tabele 10, u 1959. godini je samo grafička industrija imala u svojim odmaralištima više ležaja na 1.000 zaposlenih od toga proseka.

DALJI RAZVOJ. Dosadašnja iskustva u osnivanju i poslovanju odmarališta ukazala su i na neke nedostatke, teškoće i probleme koje treba rešiti. Izgradnja odmarališta nije bila uvek ekonomična, pa su podizani i vrlo skupi objekti, i usled toga su troškovi poslovanja i cene pansiona u pojedinim odmaralištima bili relativno visoki, te ni iskorišćenost kapaciteta nije bila dovoljna. Očekuje se da će se većom koordinacijom između osnivača odmarališta radi zajedničke izgradnje, kao i koordinacijom u poslovanju već izgrađenih odmarališta u cilju boljeg korišćenja kapaciteta, nabavke materijala, organizacije prevoza i organizacije zabavnog života sniziti troškovi poslovanja i postići veća ekonomičnost u poslovanju. U tome pravcu dosad su postignuti najbolji rezultati u odmaralištima izgrađenim zajedničkim sredstvima više radnih kolektiva, u kojima se postižu mnoge prednosti, od manjih režijskih troškova, do boljih mogućnosti snabdevanja, jeftinijeg i organizovanijeg prevoza i raznovrsnijeg zabavnog života.

Predviđa se takođe da se i propisi o odmaralištima dovedu u sklad sa izmenama u privrednom sistemu. Time bi se jasnije postavio odnos između osnivača i odmarališta, a prava radnika zaposlenih u odmaralištima izjednačila sa pravima ostalih radnika u pogledu upravljanja i formiranja i raspodele dohotka. Osnivanje odmarališta omogućilo bi se i državnim organima i samostalnim ustanovama kako bi i radnici zaposleni u njima mogli da provode odmor pod povoljnijim uslovima.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRJ, 1958, 1959. i 1960; Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 111 i 184; Statistički kalendar FNRJ 1961; ankete Saveznog zavoda za statistiku o finansijskom poslovanju odmarališta 1957. i 1959.

M. M.

ZAPOŠLJAVANJE I MATERIJALNO OBEZBEĐIVANJE PRIVREMENO NEZAPOSLENIH 1957—1960.

Intenzivna investiciona izgradnja i razvoj privrede i društvenih delatnosti uopšte, omogućuju stalno i brzo povećavanje broja zaposlenih lica. Naročito brz porast broja zaposlenih ostvaren je u periodu 1958—1960, kada je — prema podacima o aktivnim osiguranicima — prosečno godišnje zapošljavano oko 219.000 novih lica.

Uporedo sa brzim porastom broja zaposlenih, u privredi i drugim društvenim delatnostima oseća se nedostatak kvalifikovanih radnika i visokokvalifikovanih službenika i stručnjaka, dok, s druge strane, raste broj lica (uglavnom nekvalifikovanih) koja traže zaposlenje. Među privremeno nezaposlenim ima lica (pretežno sa sela) koja prvi put traže zaposlenje i lica koja su ranije bila zaposlena pa im je radni odnos prestao iz objektivnih okolnosti ili po sopstvenoj volji.

U 1960. bilo je prosečno mesečno 159.230 privremeno nezaposlenih (59.591 koji prvi put traže zaposlenje), od kojih su 88.553 bile žene. Kvalifikaciona struktura privremeno nezaposlenih lica u 1960. bila je sledeća: nekvalifikovanih radnika 81,9%, kvalifikovanih radnika 11,3%, službenika 6,0%, omladine koja se prijavila radi izučavanja zanata oko 0,8%.

ZAPOŠLJAVANJE

Društvena zajednica — naročito preko zavoda za zapošljavanje radnika — preduzima mere za zapošljavanje svih privremeno nezaposlenih lica. Onim licima koja su ranije bila zaposlena a kojima je radni odnos prestao bez njihove volje ili bez njihove krivice, ako ispunjavaju određene uslove, zajednica obezbeđuje za vreme privremene nezaposlenosti novčanu naknadu i druga prava.

Za razliku od ranijih godina, kada se delatnost zavoda za zapošljavanje radnika (ranije biroa za posredovanje rada) iscrpljivala upućivanjem privremeno nezaposlenih lica na upražnjena mesta u privredi i društvenim službama i realizacijom materijalnog obezbeđenja, posle 1957. njihova delatnost je sve više usmerena, u zajednici sa komunama, i na stvaranje uslova za brže zapošljavanje privremeno nezaposlenih lica. Zavodi za zapošljavanje radnika počeli su da kreditiraju iz svojih sredstava privredne organizacije u cilju proširivanja kapaciteta, pod uslovom da na novim radnim mestima zaposle lica koja im upute zavodi. Zavodi su prišli i otvaranju sopstvenih radionica u kojima zapošljavaju i osposobljavaju privremeno nezaposlene, kao i organizovanju kursova i seminara za obučavanje i osposobljavanje ovih lica u cilju njihovog lakšeg zapošljavanja.

U 1960. zavodi za zapošljavanje radnika dali su privrednim organizacijama za proširivanje njihovih kapaciteta i otvaranje novih radnih mesta 1.896 miliona dinara kredita (500 miliona više nego u 1959). S obzirom da su bila u pitanju radna mesta za koja nisu potrebne velike investicije, dobivenim kreditom otvoreno je u privrednim organizacijama 11.890 novih radnih mesta (oko 2.000 više nego u 1959). Na ovim radnim mestima u 1960. zaposleno je oko 7.000 lica (oko 1.500 više nego u 1959).

Pri zavodima za zapošljavanje radnika funkcionisale su u 1960. god. 23 ustanove za privremeno zapošljavanje i stručno osposobljavanje privremeno nezaposlenih lica. U 1960. radilo je u tim ustanovama 2.966 lica, od kojih sa punim radnim vremenom 1.819, sa skraćenim radnim vremenom 186 i kod svojih kuća 961 lice.

Na nova radna mesta u privrednim organizacijama koje su kreditirali zavodi, kao i u ustanove za privremeno zapošljavanje i osposobljavanje, zavodi upućuju prvenstveno ona privremeno nezaposlena lica koja su ranije bila u radnom odnosu i koja koriste novčanu naknadu. Zbog toga se broj korisnika novčane naknade smanjuje u odnosu na ukupan broj nezaposlenih lica, kao i u odnosu na broj privremeno nezaposlenih lica koja su ranije bila zaposlena.

Za kursove i seminare za obučavanje, osposobljavanje i prekvalifikovanje privremeno nezaposlenih lica zavodi za zapošljavanje radnika su u 1960. dali 142 miliona din. (85 miliona više nego u 1959). Kursove i seminare je u 1960. pohađalo 8.151 lice, od kojih je u toku godine osposobljeno i obučeno 5.882 (oko 2.000 više nego 1959), a 425 je prekvalifikovano.

Zbog nedovoljnih sredstava, a i zbog nedovoljne inicijative komuna, nisu iskorišćene postojeće mogućnosti da se otvori više jeftinijih radnih mesta za zapošljavanje privremeno nezaposlenih. Zbog toga, kao i zbog čestih slučajeva da privremeno nezaposlena lica ne prihvate ponudeno zaposlenje (bilo zato što je udaljeno od njihovog mesta stanovanja, bilo zato što žele bolje radno mesto), broj privremeno nezaposlenih nije se osetnije smanjio u 1960. u odnosu na prethodnu godinu.

MATERIJALNO OBEZBEĐENJE

Privremeno nezaposlenim licima kojima je radni odnos prestao bez njihove krivice ili bez njihove volje, zajednica pruža materijalno obezbeđenje koje obuhvata: novčanu naknadu, povlašćenu ili besplatnu vožnju i selidbene troškove u slučaju upućivanja u drugo mesto radi zapošljavanja, zdravstvenu zaštitu i pravo na dodatak na decu¹.

Nosioci materijalnog obezbeđenja privremeno nezaposlenih lica su zavodi za zapošljavanje radnika. Oni za te svrhe raspolazu fondovima koji se alimentiraju doprinosom iz ličnog dohotka.

NOVČANA NAKNADA. Pravo na novčanu naknadu imaju privremeno nezaposlena lica koja su ranije bila u radnom odnosu najmanje 12 meseci bez prekida ili 18 meseci sa prekidima u dve poslednje godine, pod uslovom da im radni odnos nije prestao njihovom krivicom ili po njihovoj volji, kao i da im poreski cenzus na prihode od imovine ne prelazi 250 dinara godišnje po članu domaćinstva.

Novčanu naknadu u 1958. primalo je prosečno mesečno 19.359, ili 14,7% od ukupnog broja privremeno nezaposlenih lica. U 1959. ovu naknadu primalo je 22.446 (13,9%), a u 1960. god. 18.502 (11,6%) privremeno nezaposlenih lica.

Apsolutno i relativno smanjenje broja korisnika novčane naknade nastalo je usled otvaranja većeg broja novih radnih mesta na koja su zavodi za zapošljavanje radnika upućivali privremeno nezaposlena lica koja koriste novčanu naknadu, kao i usled toga što se relativno smanjuje broj privremeno nezaposlenih koji ispunjavaju uslove za novčanu naknadu (radni staž i poreski cenzus).

Među korisnicima prava na novčanu naknadu najviše ima nekvalifikovanih radnika, jer oni čine najveći broj privremeno nezaposlenih. Međutim, kvalifikovani radnici i službenici koji koriste pravo na novčanu naknadu učestvuju sa većim procentom u ukupnom broju privremeno nezaposlenih kvalifikovanih radnika, odnosno službenika, nego što je to slučaj sa nekvalifikovanim radnicima. (Tabela 1.)

Visina novčane naknade zavisi od visine ličnog dohotka i poreskog cenzusa. Ako privremeno nezaposleno lice nema imovine podložne oporezivanju, a ispunjava ostale uslove, novčana naknada iznosi 50% od tarifnog stava odnosno plate u poslednjem mesecu radnog odnosa. Ako lice živi u domaćinstvu koje ima prihode od poljoprivrede i drugih delatnosti na koje plaća porez godišnje

¹ Detaljnije o uslovima i pravima na materijalno obezbeđenje privremeno nezaposlenih vidi: »Služba posredovanja rada i zaštita lica van radnog odnosa«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 173—175 (15—17).

do 50 din. po članu domaćinstva, naknada iznosi 75% od punog iznosa novčane naknade (50% od plate, odnosno od tarifnog stava); ako poreski cenzus iznosi od 50 do 150 din., naknada iznosi 50%, a od 150 do 250 din. poreza naknada iznosi 25% od punog iznosa novčane naknade.

TABELA 1 — KORISNICI NOVČANE NAKNADE PREMA UKUPNOM BROJU NEZAPOSLENIH 1957—1960 (U procentima)

Godina	Radnici		Službenici (% od svih nezaposlenih službenika)
	kvalifikovani (% od svih kvalifikovanih nezaposlenih)	nekvalifikovani (% od svih nekvalifikovanih nezaposlenih)	
1957	28,2	16,5	19,2
1958	23,4	15,5	15,0
1959	23,1	12,6	14,5
1960	20,6	10,4	12,7

U periodu 1958—1960. nastale su promene u strukturi korisnika prema visini novčane naknade u odnosu na stanje u 1957. (Tabela 2.)

TABELA 2 — KORISNICI PREMA VISINI NOVČANE NAKNADE 1957—1960 (U procentima)

Godina	Prosečan broj korisnika mesečno	Od toga primili			
		punu naknadu (100%)	75%	50%	25%
1957	20.895	72,6	8,3	11,2	6,9
1958	19.359	75,1	7,4	11,2	6,3
1959	22.446	75,4	7,9	11,1	5,6
1960	18.502	80,7	5,9	8,6	4,8

U skladu sa povećanjem ličnih dohodaka, kao i sa izvesnim relativnim porastom korisnika novčane naknade u punom iznosu, u periodu 1958—1960. povećane su *ukupne isplate*, kao i *prosečni mesečni iznosi* novčane naknade. (Tabela 3.)

TABELA 3 — UKUPNE ISPLATE I PROSEČNI MESEČNI IZNOSI NOVČANE NAKNADE 1957—1960 (U din.)

Godina	Ukupno isplaćeno	Prosečni mesečni iznos
1957	893.800.000	3.363
1958	864.816.685	3.725
1959	1.122.757.466	4.169
1960	1.086.010.535	4.891

Prosečna mesečna novčana naknada je relativno niska zato što najveći broj korisnika ove naknade čine nekvalifikovani radnici i pomoćni službenici, čiji su tarifni stavovi relativno niski. Pored toga, oko 10% do 15% korisnika novčane naknade prima umanjenu naknadu zbog poreskog cenzusa.

Trajanje naknade. Najviše korisnika primalo je novčanu naknadu u vremenu do jedne godine. (Tabela 4.)

Lica koja primaju novčanu naknadu preko godinu dana predstavljaju radnici i službenici koje je teško zaposliti zato što su stariji, bez stručne sprema, sa umanjnim radnim sposobnostima, ili koji zbog porodičnih razloga ne mogu da prihvate zaposlenje van svog mesta boravka.

DODATAK NA DECU. U 1958. dodatak na decu koristila su prosečno mesečno 8.533 privremeno nezaposlena lica (44,1% od ukupnog broja korisnika novčane naknade u toj godini). U 1959. dodatak na decu primalo

TABELA 4 — TRAJANJE NOVČANE NAKNADE U 1960

Trajanje (u mesecima)	Broj korisnika (u procentima)	
	30. juna	31. decembra
Do 1 meseca	7,2	15,2
2 "	7,2	18,1
3 "	6,5	13,9
4 "	6,4	7,2
5 "	6,0	4,8
6 "	7,8	4,1
7 "	5,7	2,7
8 "	5,3	2,6
9 "	4,7	2,3
10 "	4,4	2,7
11 "	3,0	2,1
12 "	4,0	3,2
13—18 meseci	9,4	7,0
19—24 meseca	7,6	4,5
25—36 meseci	7,3	4,8
37—48 "	4,3	2,7
Preko 48 "	3,2	2,1
Svega	100,0	100,0

je prosečno mesečno 10.046 (44,8%), a 1960. godine 8.655 (46,8%) lica. Na ime dodatka na decu privremeno nezaposlenim licima je isplaćeno: u 1958. godini 623.176.485 din., u 1959. godini 772.883.049 din., a u 1960. godini 683.842.480 din.

ZDRAVSTVENO OSIGURANJE. Uslovi za ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje su povoljniji nego uslovi za sticanje prava na novčanu naknadu. Zbog toga su broj privremeno nezaposlenih lica koja imaju pravo na zdravstveno osiguranje po propisima o socijalnom osiguranju radnika i službenika i njihovo učešće u ukupnom broju nezaposlenih veći od broja i učešća korisnika novčane naknade u ukupnom broju nezaposlenih. (Tabela 5.)

TABELA 5 — ZDRAVSTVENO OSIGURANJE NEZAPOSLENIH LICA 1957—1960

Godina	Prosečan broj zdravstveno osiguranih nezaposlenih	% od ukupnog broja nezaposlenih	Ukupno isplaćeno (u din.)
1957	39.973	34,5	533.642.344
1958	35.095	26,6	427.489.818
1959	42.151	26,0	554.631.655
1960	36.269	22,8	493.092.723

Opadanje učešća privremeno nezaposlenih koji imaju pravo na zdravstveno osiguranje u ukupnom broju privremeno nezaposlenih, nastalo je usled povećanja broja lica koja prvi put traže zaposlenje i koja ne ispunjavaju uslove za zdravstveno osiguranje po propisima o zdravstvenom osiguranju radnika i službenika.

POVLAŠĆENA VOŽNJA. U periodu 1958—1960. povlašćenu vožnju su koristila ukupno 4.023 privremeno nezaposlena lica (u 1958 — 1.629 lica, u 1959 — 1.578, a u 1960 — 816). Za povlašćenu vožnju isplaćeno je u periodu 1958—1960. ukupno 3.692.765 din. (1958. god. 1.256.711 din., 1959. god. 1.625.519 din. i 1960. god. 810.535 din.).

SREDSTVA ZA OBEZBEĐENJE PRAVA NEZAPOSLENIH

Do donošenja Zakona o službi za zapošljavanje radnika (30. jun 1960), odnosno zaključno sa 1960, sredstva za materijalno obezbeđenje privremeno nezaposlenih lica obezbeđivala su se doprinosom iz ličnog dohotka koji je bio sadržan u opštoj stopi doprinosa za socijalno osiguranje.

Visina stope doprinosa za materijalno obezbeđenje iznosila je od 0,2% do 0,6% od ličnih dohodaka. Visinu stope utvrđivala su republička izvršna veća u zavisnosti od potreba službe za zapošljavanje radnika u pojedinim narodnim republikama.

Od 1961. sredstva za materijalno obezbeđenje privremeno nezaposlenih lica obezbeđuju se takođe doprinosom iz ličnog dohotka, s tim što se visina tog doprinosa plaća po jedinstvenoj stopi koja se utvrđuje saveznom društvenim planom. Za 1961. ova stopa iznosi 0,4%. Ako sredstva koja se ostvaruju ovim doprinosom nisu dovoljna, obezbeđuju se dopunska sredstva iz budžeta opština odnosno narodnih republika.

Višak sredstava iz doprinosa za materijalno obezbeđenje nezaposlenih radnika prvenstveno se upotrebljava za otvaranje novih mesta, za stručno osposobljavanje i prekvalifikaciju privremeno nezaposlenih, za profesionalnu orijentaciju, za osnivanje i održavanje ustanova za smeštaj i prihvatanje privremeno nezaposlenih i za preduzimanje drugih mera koje imaju za cilj zapošljavanje privremeno nezaposlenih.

Doprinos se uplaćuje u fondove koji se obrazuju kod zavoda za zapošljavanje radnika, i to u fond za obezbeđenje prava privremeno nezaposlenih kod zavoda za područja opštine i u zajednički fond svih zavoda sa teritorije narodne republike.

Iz sredstava fonda za obezbeđenje prava privremeno nezaposlenih radnika koja ostanu neutrošena, zavod za područje opštine obrazuje rezervni fond. Sredstva ovog fonda služe za pokriće eventualnog manjka koji se pokaže po završnom računu za sledeću godinu.

Iz sredstava zajedničkog fonda, koji se obrazuje za teritoriju narodne republike, podmiruje se višak rashoda nad prihodima fondova za obezbeđenje prava privremeno nezaposlenih radnika zavoda sa područja opština, i to samo u slučajevima kada sredstva njihovog rezervnog fonda nisu dovoljna.

IZVOR: Dokumentacija Sekretarijata za rad Saveznog izvršnog veća.

R. M. — M. P.

TABELA 1 — KORIŠĆENJE FONDVA ZA OBEZBEĐENJE PRAVA PRIVREMENO NEZAPOSLENIH RADNIKA U PERIODU 1957—1960. (u procentima)

Godina	1957	1958	1959	1960
Ukupno sredstva	100	100	100	100
Fond za područje opštine	10	12	15	18
Zajednički fond	90	88	85	82

TABELA 2 — DOPRINOSI ZA OBEZBEĐENJE PRAVA PRIVREMENO NEZAPOSLENIH RADNIKA U PERIODU 1957—1960. (u procentima)

Godina	1957	1958	1959	1960
Ukupni doprinos	100	100	100	100
Doprinos iz ličnog dohotka	85	88	90	92
Doprinos iz budžeta opština	15	12	10	8

U skladu sa gorenavodjenim ličnim dohodcima, kao i sa sredstvima iz zajedničkog fonda, u periodu 1957—1960. izvršeno je obezbeđenje prava privremeno nezaposlenih radnika u iznosu od 1.200.000.000 dinara.

TABELA 3 — DOPRINOSI ZA OBEZBEĐENJE PRAVA PRIVREMENO NEZAPOSLENIH RADNIKA U PERIODU 1957—1960. (u procentima)

Godina	1957	1958	1959	1960
Ukupni doprinos	100	100	100	100
Doprinos iz ličnog dohotka	85	88	90	92
Doprinos iz budžeta opština	15	12	10	8

U skladu sa gorenavodjenim ličnim dohodcima, kao i sa sredstvima iz zajedničkog fonda, u periodu 1957—1960. izvršeno je obezbeđenje prava privremeno nezaposlenih radnika u iznosu od 1.200.000.000 dinara.

VANREDNO STUDIRANJE

Do donošenja Rezolucije Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova i izmena i dopuna Opšteg zakona o univerzitetima (sada Opšti zakon o fakultetima i univerzitetima), juna 1960, vanredno studiranje postojalo je, po pravilu, samo na pravnim, ekonomskim i nekim filozofskim fakultetima.¹

Rezolucija Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova je konstatovala da rezultati postignuti u organizovanju vanrednog studiranja pokazuju da se ono može uvesti na svim fakultetima i da treba da postane jedan od stalnih oblika rada. Prema Opštem zakonu o fakultetima i univerzitetima, svi fakulteti upisuju vanredne studente, a samo izuzetno, propisom republičkog izvršnog veća, na pojedinim fakultetima se uvođenje vanrednog studiranja može privremeno odložiti.

STANJE U ŠKOLSKOJ 1960/61.

U školskoj 1960/61. naglo je porastao broj vanrednih studenata i proširen krug institucija visokog školstva koje organizuju vanredno studiranje. Od ukupno 96 fakulteta, visokih škola i umetničkih akademija, vanredno studiranje uvedeno je na 68 (59 fakulteta, 7 visokih škola, 2 umetničke akademije), dok je u školskoj 1959/60. godini postojalo samo na 16 fakulteta, 2 visoke škole² i 2 umetničke akademije.

TABELA 1 — FAKULTETI NA KOJIMA POSTOJI VANREDNO STUDIRANJE U ŠKOLSKOJ 1960/61

Univerzitet	Broj fakulteta*	
	ukupno	sa vanrednim studiranjem
Svega	75	59
Beograd	23	21
Zagreb	18	10
Ljubljana	9	8
Sarajevo	11	7
Skopje	7	7
Novi Sad	7	6

* Bez visokih škola i umetničkih akademija.

Podaci: Savezni zavod za statistiku.

Vanredno studiranje nije uvedeno 1960/61. samo na medicinskim (s izuzetkom Medicinskog fakulteta u Skopju) i stomatološkim fakultetima, zatim veterinarskim fakultetima u Zagrebu i Sarajevu, arhitektonsko-građevinsko-geodetskim fakultetima u Zagrebu i Ljubljani i tehničkim fakultetima u Rijeci i Splitu.

U školskoj 1960/61. na fakultetima, visokim školama i umetničkim akademijama ima 28.800 vanrednih studenata, tj. 26,57% od ukupnog broja studenata³, dok ih je u školskoj 1959/60. bilo 13.539 (15,84%). (Tabela 2.)

¹ Vidi: »Visoka nastava«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 139—143 (13—17) i »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 23—27 (1—5); »Reforma visokog školstva«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 267—270 (25—28); »Mreža visokog školstva«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 535—537 (72—73).

² Nisu uračunate Visoka upravna i Visoka privredna škola u Zagrebu, jer se evidentiraju kao više škole.

³ Ovim podatkom nisu obuhvaćeni svi vanredni studenti. Njihov broj je za nekoliko hiljada veći, ali njih ne evidentira službena statistika, pošto se, zbog neispunjenih uslova, nisu upisali u naredni semestar.

Povećanje broja vanrednih studenata najizrazitije je u prvom semestru. U školskoj 1960/61. procenat vanrednih studenata upisanih u prvi semestar iznosi 42,7% (22.637), dok je u školskoj 1959/60. iznosio 28,7% od ukupnog broja studenata upisanih u prvi semestar. Vanredni studenti upisani u prvi semestar čine 78,45% od ukupnog broja vanrednih studenata na fakultetima. (Tabela 2.)

TABELA 2 — REDOVNI I VANREDNI STUDENTI 1959/60 I 1960/61

	1959/60			1960/61		
	Redovni	Vanredni svega	na I godini	Redovni	Vanredni svega	na I godini
Ukupno	71.961	13.539	10.222	79.581	28.800	22.637
Fakulteti	69.489	13.438	10.137	76.462	28.413	22.290
Visoke škole	1.079	82	81	1.710	372	342
Umetničke akademije	1.393	19	4	1.409	9	5
Fakulteti:	10.276	3.822	2.715	7.185	4.319	2.812
Filološki	—	—	—	2.930	614	385
Prirodno-matematički	4.554	97	61	3.871	1.114	993
Pravni	9.921	4.619	3.316	10.156	5.716	3.473
Ekonomski	7.026	4.883	4.039	9.065	9.415	7.579
Poljoprivredni	4.600	—	—	5.363	1.771	1.771
Šumarski	2.062	—	—	2.166	416	415
Veterinarski	1.293	—	—	1.180	31	31
Medicinski	8.024	—	—	8.640	157	157
Stomatološki	1.932	—	—	2.340	252	92
Farmaceutski	1.014	—	—	1.123	112	112
Arhitektonski	2.835	—	—	2.793	41	40
Građevinski	3.453	10	5	3.408	1.246	1.244
Geodetski	—	—	—	456	2	—
Mašinski	3.546	2	—	4.264	1.106	1.104
Brodograđevinski	118	—	—	120	—	—
Saobraćajni	—	—	—	206	—	—
Elektrotehnički	3.593	—	—	4.332	1.282	1.282
Tehnološki	3.011	2	1	4.264	577	564
Prehrambeno-tehnološki	585	3	—	607	5	—
Tehnološki pogonski	—	—	—	40	—	—
Metalurški	—	—	—	48	—	—
Geološki	305	—	—	361	77	77
Rudarski	1.181	—	—	1.504	158	157
Biološki	—	—	—	40	2	2

Podaci: Savezni zavod za statistiku.

Među vanrednim studentima upisanim u prvi semestar školske 1960/61. veliki broj je završio prethodno školovanje pre školske 1959/60. Većina vanrednih studenata je sa završenom srednjom stručnom spremom.

Ako se uporedi broj vanrednih studenata po pojedinim naučnim oblastima najviše vanrednih studenata ima na fakultetima društvenih nauka 38,94% (21.178) od ukupnog broja svih studenata na tim fakultetima. Od toga su 44,45% (9.415) na ekonomskim i 26,99% (5.716) na pravnim fakultetima. Od fakulteta primenjenih nauka, najveći broj vanrednih studenata nalazi se na građevinskim fakultetima — 26,77% (1.246), zatim na poljoprivrednim — 24,82% (1.771), elektrotehničkim — 22,84% (1.282) i mašinskim fakultetima — 20,59% (1.106) od ukupnog broja studenata na tim fakultetima. Uvođenje vanrednog studiranja na ovim fakultetima omogućava da se na tim najdeficitarnijim područjima ublaži nedostatak fakultetski obrazovanih stručnjaka.

Posmatrano po univerzitetima, vanredno studiranje je relativno najrazvijenije na fakultetima Skopskog univerziteta. Od ukupnog broja studenata tog Univerziteta, procenat vanrednih studenata iznosi 38,37%, dok je na fakultetima univerziteta u NR Srbiji 29,84%, itd.

TABELA 3 — VANREDNI STUDENTI PO REPUBLIKAMA 1960/61

Republika	Broj vanrednih studenata			
	ukupno	fakulteti	visoke škole	umetničke akademije
Jugoslavija	28.800	28.413	378	9
Srbija	15.794	15.772	13	9
Hrvatska	4.698	4.491	207	—
Slovenija	1.437	1.428	9	—
Bosna i Hercegovina	2.141	1.992	149	—
Makedonija	4.053	4.053	—	—
Crna Gora	677	677	—	—

Podaci: Savezni zavod za statistiku.

KARAKTER VANREDNOG STUDIRANJA

Do donošenja novog Zakona, juna 1960, pod pojmom vanrednog studiranja podrazumevao se poseban režim studija na fakultetima za lica koja zbog zaposlenosti nisu u mogućnosti da uredno posećuju predavanja. Ovi studenti bili su oslobođeni redovnog posećivanja predavanja i vežbi.

Sada su fakulteti obavezni da za vanredne studente organizuju posebnu nastavu, dopisne tečajeve i druge oblike rada, bilo na samim fakultetima ili na nastavnim centrima van sedišta fakulteta, a vanredni studenti su obavezni da pohađaju tako organizovanu nastavu, da posećuju vežbe i učestvuju na seminarima. To je naročito značajno za fakultete primenjenih nauka (npr. tehnički, poljoprivredni), na kojima je studiranje bez slušanja predavanja, učestvovanja na seminarima, vežbama, itd. veoma otežano i praktično neizvodljivo. Na ovim fakultetima vanredno studiranje se od redovnog sada razlikuje samo po obliku, odnosno po tome da li se predavanja i vežbe vrše pre podne ili uveče, na fakultetima ili u nastavnim centrima, da li je propisano da se slušaju svi predmeti ili samo pojedini, itd. Vanredno studiranje na tim fakultetima je ostalo to samo po nazivu, a u praksi predstavlja nov oblik redovnog paralelnog školovanja, specifičan oblik studiranja, jer su studenti uglavnom lica u radnom odnosu.

Po ranijem zakonu, vanredni studenti su mogla biti samo lica u stalnom radnom odnosu, dok sada pravo na vanredno studiranje imaju i lica koja iz objektivnih razloga⁴ nisu u radnom odnosu (npr. domaćice, slobodni umetnici, itd.), ili iz opravdanih razloga ne mogu pratiti nastavu kao redovni studenti (npr. invalidi).

OBLICI POMOĆI VANREDNIM STUDENTIMA

Opštim zakonom o univerzitetima je propisano »da se za vanredne studente na fakultetima organizuje posebna nastava, dopisni tečajevi i drugi oblici rada, a u sporazumu sa odgovarajućim privrednim, naučnim i stručnim organizacijama u kojima postoje uslovi za izvođenje nastave i vežbi — da se obrazuju nastavni centri za područje jednog ili više srezova«. Ovaj stav poslužio je kao okvir i pravna osnova za oraganizovanje raznovrsnih oblika pomoći vanrednim studentima.

Oblici pomoći su raznovrsni po sadržini, organizaciji, metodi i institucijama, koje pomoć organizuju i pružaju. Naročito su rašireni i karakteristični sledeći oblici pružanja pomoći vanrednim studentima:

Na FAKULTETIMA u vidu posebne (poslepodnevne, večernje ili nedeljne) nastave pod imenom »koncentrisane« ili »paralelne« nastave, »večernjih« studija, »druge smene«, dopisnog školovanja, itd., ili u vidu kratkih seminara koje fakulteti jedanput ili više puta godišnje, organizuju za one vanredne studente koji nisu obuhvaćeni posebnom nastavom na fakultetima, niti nastavom u nastavnim centrima.

⁴ Statutima fakulteta bliže se određuje koji su to objektivni odnosno opravdani razlozi i koji organ donosi odluku o tome da takvi razlozi postoje.

Pojedini fakulteti organizuju posebne kurseve nastave nedeljom pre podne u toku čitave godine, kao pomoć onim studentima koji radnim danom (ni posle podne, ni uveče) ne mogu pohađati nastavu. Ovi kursevi ograničavaju se samo na nastavu ili tumačenje pojedinih partija iz pojedinih disciplina. Na nekim fakultetima se vrše pripreme za organizovanje kursova za vreme letnjeg raspusta na samim fakultetima i u nastavnim centrima. Ovi kursevi bi trajali mesec do mesec i po dana, a radili bi pre i posle podne. Pomoć putem dopisnog školovanja (uputstva za pripremanje pojedinih ispita, za izradu vežbi i seminara, pomoć u rešavanju zadataka, i sl.) takođe počinje da se uvodi na pojedinim fakultetima (Šumarski fakultet u Sarajevu);

U organizaciji raznih USTANOVA održavanje pojedinih predavanja i seminara za vanredne studente (radničkih univerziteta, udruženja ekonomista, udruženja pravnika, i dr.). Ovi oblici nastave za studente su uglavnom fakultativni;

Organizovanje posebnih NASTAVNIH CENTARA sa obaveznom nastavom i vežbama, pretežno u mestima van fakulteta, a ponegde i u mestu gde se nalazi fakultet. Ove centre osnivaju i finansiraju u većini slučajeva komune, privredne organizacije i zainteresovana lica, a nastavu organizuju fakulteti.

Inicijativa za osnivanje nastavnih centara dolazila je sa različitih strana i s različitim koncepcijama o njihovoj organizaciji i radu, a pošto je u praksi za njihovo osnivanje dovoljna saglasnost fakulteta i osnivača, u zemlji je za kratko vreme organizovan veliki broj nastavnih centara.

Prvi nastavni centar osnovan je sredinom 1959. u Osijeku a do 1. aprila 1961. radilo je već 85 nastavnih centara za vanredno studiranje. Od toga se 15 nastavnih centara nalaze u sedišta matičnih fakulteta, a 70 van njih. Fakulteti Beogradskog univerziteta imaju 32 nastavna centra, Zagrebačkog 11, Novosadskog 12, Ljubljanskog 14, Sarajevskog 13 i Skopskog 3. Ovi centri se nalaze u 43 razna mesta.

Po vrstama fakulteta, centri su raspoređeni ovako:

- za filozofski: Sarajevo;
- za pravni: Pančevo, Smederevo, Kragujevac, Split, Osijek, Rijeka, Kranj, Maribor, Celje, Skopje, Bitola, Štip, Banja Luka, Zenica, Mostar,
- za ekonomski: Subotica, Sombor, Zrenjanin, Bjelovar, Osijek, Rijeka, Karlovac, Varaždin, Kranj, Maribor, Celje, Tuzla, Banja Luka, Zenica i Mostar;
- za poljoprivredni: Novi Sad, Subotica, Sombor, Bečej, Pančevo, Zrenjanin, Požarevac, Zaječar, Niš, Svetožarevo, Kragujevac, Valjevo, Sremska Mitrovica, Kruševac, Bjelovar i Zagreb;
- za šumarski: Sarajevo, Livno (konsultativni centri) i Beograd;
- za mašinski: Kragujevac, Svetožarevo, Novi Sad, Zrenjanin, Split, Kopar, Kranj, Gorazde;
- za elektrotehnički: Beograd, Svetožarevo, Mladenovac, Novi Sad, Subotica;
- za tehnološki: Beograd, Smederevo, Vitež, Bor, Novi Sad, Vrbas, Zrenjanin;
- za građevinski: Subotica, Zrenjanin, Novi Sad i Niš;
- za tehnički: Zenica, Banja Luka;
- za tekstilno-tehnološki odsek: Kranj;
- za rudarsko-geološki: Beograd i Bor;
- za prirodno-matematičko-tehnološki (montanistički odsek): Celje, Ravne, Jesenice i Maribor;
- za farmaceutske: Beograd.

Nastavni centri su pogodna organizaciona forma za pružanje pomoći vanrednim studentima koji stanuju van mesta fakulteta.

Prema obliku pomoći koju pružaju studentima, nastavni centri se pojavljuju kao nastavne ustanove sa redovnim predavanjima i vežbama, kao nastavne ustanove sa predavanjima iz najvažnijih i najtežih poglavlja pojedinih predmeta, i kao konsultativni centri.

Nastavni centri su organizaciono vezani za fakultete ili su samostalne ustanove. Neki su osnovani ugovorom između komune ili privredne organizacije i fakulteta, a drugi su organizovani odlukom komune ili privredne organizacije uz prethodnu saglasnost fakulteta. Pojedini centri imaju svoje pravilnike. Postoje i zajednički centri za dva fakulteta,

na kojima predavanja iz pojedinih predmeta i vežbe drže isti nastavnici (npr. Elektrotehničkog i Mašinskog fakulteta u Beogradu).

Pored centara otvorenog tipa, u koje se primaju svi vanredni studenti sa određene teritorije koji studiraju na matičnom fakultetu, postoje i nastavni centri poluzatvorenog i zatvorenog tipa, u koje se primaju vanredni studenti samo iz onog preduzeća koje je centar osnovalo.

Pri osnivanju novih nastavnih centara sve više se uzimaju u obzir broj vanrednih studenata, mogućnosti fakulteta da pruže pomoć vanrednim studentima preko svog nastavnog osoblja, odnosno angažovanjem nastavno-instrukorskog kadra u samom mestu, smeštajne mogućnosti centra, obezbeđenje potrebnih laboratorija za vežbe kandidata svih godina studija, materijalna i finansijska sredstva za izdržavanje centara, itd. Nastoji se da obaveze osnivača nastavnih centara imaju trajniji karakter i kao minimum se uzima vreme potrebno da jedna generacija studenata završi studije.

Veliki broj vanrednih studenata redovno koristi razne oblike pomoći koja im se pruža. Na fakultetima primenjenih nauka oko 75% vanrednih studenata obuhvaćeno je sistematskom posebnom nastavom, odnosno vežbama na fakultetima ili u nastavnim centrima. Vanredni studenti dosta uredno pohađaju predavanja i vežbe i pokazuju prosečno zadovoljavajuće rezultate.

Zbog slabog kontakta sa fakultetima, često nedovoljno efikasne administracije i službe obaveštavanja, vanredni studenti još uvek imaju teškoća oko upisivanja, prijavljivanja ispita, biranja ispitnih rokova, nabavke literature, udžbenika, skripti i sl. U cilju otklanjanja ovih teškoća, pri pojedinim fakultetima se organizuju i servisi za pružanje pomoći vanrednim studentima. Tome, pored ostalih zadataka, služe i centri za vanredno studiranje.

Pomoć vanrednim studentima se ogleda i u nastojanju da im se omogući režim studiranja koji bi bio liberalniji i elastičniji od onog za redovne studente, uz primenu principa da i vanredni studenti u pogledu nivoa znanja imaju iste dužnosti i prava kao i redovni. Zasad, međutim, režim studija za vanredne studente se još uvek samo neznatno razlikuje od režima za redovne studente (više ispitnih rokova, lakši uslovi za prelaz iz semestra u semestar).

NASTAVNI KADAR

Nastavu za vanredne studente u mestima u kojima se nalaze odgovarajući fakulteti izvode neposredno nastavnici i asistenti.

U većem broju nastavnih centara takođe predaju nastavnici sa matičnog fakulteta, a delom i stručnjaci iz privrede i ustanova sa područja na kome centar deluje. Izbor nastavnog osoblja, odgovarajućih privrednih stručnjaka, vrše fakultet ili nastavni centar uz saglasnost fakulteta odnosno predmetnog nastavnika.

Rad u nastavnim centrima se tretira kao instruktorska pomoć studentima, a ne kao redovna fakultetska nastava.

Zato nastavu na kursovima i nastavnim centrima mogu držati asistenti i stručnjaci koji nisu univerzitetski nastavnici. Međutim, oni nisu ovlašćeni da obavljaju ispite i kolokvijume, niti da ocenjuju seminarske radove. Ispite u svim centrima obavljaju samo nastavnici fakulteta, odnosno asistenti, ako ispituju i na fakultetu.

Pri izboru nastavnika-instruktora u nastavnim centrima kao minimum se zahtevaju: završen drugi stupanj univerzitetske nastave, poznavanje materije koja je propisana programom za predmet koji će instruirati, kao i odgovarajuće pedagoške sposobnosti.

Nastavnici-instruktori angažovani u nastavnim centrima sarađuju sa odgovarajućim predmetnim nastavnicima fakulteta, primaju od njih uputstva i dalje se stručno usavršavaju. Time se poboljšava izgrađivanje nastavnog osoblja za proširene potrebe nastavnih centara i fakulteta.

FINANSIRANJE

Proširenje vanrednog studiranja, formiranje nastavnih centara i pružanje ostalih oblika pomoći vanrednim studentima, zahtevaju znatna finansijska i materijalna sredstva.

Uz redovna sredstva koja društvena zajednica obezbeđuje za dotiranje fakulteta, u finansiranje vanrednog studiranja uključeni su i privredne organizacije, komune i sami vanredni studenti. Učešće privrednih organizacija, komuna i pojedinaca u stalnom je porastu u odnosu na učešće fakulteta, što ukazuje na njihov pojačani interes za vanredno studiranje i na afirmaciju ovog oblika studiranja.

Ovakav način finansiranja može da obezbedi potrebna finansijska sredstva za vanredno studiranje, a ujedno i doprinosi ekonomičnom ulaganju i racionalnom trošenju sredstava. Privredne organizacije koje učestvuju u finansiranju vode više brige o vanrednim studentima-članovima svoga kolektiva, a sami studenti ako i lično učestvuju u finansiranju, pokazuju veću odgovornost prema školskim obavezama i više su zainteresovani da na vreme završe studije.

* * *

Vanredno studiranje doprinosi bržem rešavanju potreba u visokokvalifikovanim kadrovima, izgrađivanju pozitivnijeg odnosa kod studenata, privrede i komuna prema problemima obrazovanja, proširivanju baze za obrazovanje tehničke inteligencije i širem povezivanju fakulteta sa komunama i privrednim organizacijama.

Široko postavljeno i dobro organizovano, vanredno studiranje omogućilo je velikom broju lica zaposlenih u proizvodnji da, ne napuštajući radno mesto, učenjem u slobodnim časovima završe studije.

IZVOR: Materijali Sekretarijata SIV-a za prosvetu, Zajednice jugoslovenskih univerziteta i Saveznog zavoda za statistiku.

P. D.

VOJNE ŠKOLE

Vojne škole spremaju aktivni starešinski kadar Jugoslovenske narodne armije. U vojnim školama pitomci stiču vojno-stručna i opšta znanja neophodna za uspešno rukovođenje jedinicama i vaspitavanje mladića koji dolaze na odsluženje vojnog roka.

U Jugoslovenskoj narodnoj armiji¹ postoje: podoficirske škole, vojne akademije i više vojne akademije, zatim Vojno-muzička škola, Politička škola JNA i dr.

PODOFICIRSKÉ ŠKOLE

Podoficirske škole osposobljavaju pitomce za podoficirske dužnosti u odgovarajućem vidu, rodu ili službi i pružaju im opšta i stručna znanja potrebna za napredovanje u službi. Pošto podoficiri imaju veliku ulogu kao neposredni vaspitači vojnika, u ovim školama se, sem predmeta vojno-stručne nastave, izučavaju i predmeti opšteg obrazovanja: srpskohrvatski jezik, matematika, nacionalna istorija i geografija.

U Jugoslovenskoj narodnoj armiji postoje sledeće podoficirske škole: pešadijska, artiljerijska, protivavionska, tenkovska, inženjerijska, škola veze, škola tehničke grane veze, vazduhoplovna, mašinska (u mornarici), brodarska, tehnička, saobraćajna i sanitetska podoficirska škola. U nekim podoficirskim školama pitomci se obučavaju za više specijalnosti. Tako, na primer, u Pešadijskoj podoficirskoj školi pitomci se obučavaju i za dužnosti podoficira u brdskim, motorizovanim, tenkovskim, mornaričko-desantnim i vazdušno-desantnim jedinicama; u inženjerijskoj: za pionire, pontonire i dr.; u školi veze: za radiotelegrafiste, telefonske telegrafiste, i dr.: u mašinskoj podoficirskoj školi (mornarice) za mašiniste, motoriste, električare i dr.

Osim podoficirskih škola, postoje i škole za potrebe vojne industrije: vojno-tehničke škole koje pripremaju kadar crtača, projekatanta i lica za nadzornu službu; vojne škole s praktičnom obukom koje pripremaju visokokvalifikovani kadar radnika i dr.

Izbor pitomaca za pojedine specijalnosti vrši se na osnovu potreba Armije, sklonosti i mogućnosti pitomaca.

Prijem u podoficirske škole vrši se na osnovu konkursa koji raspisuje Državni sekretarijat za poslove narodne odbrane. Konkursisti mogu svi građani FNRJ koji ispunjavaju opšte i posebne uslove. Opšti uslovi su da kandidati moraju biti zdravi, sposobni za vojnu službu, da za poslednje dve godine sudski nisu kažnjavani, da se protiv njih ne vodi krivični postupak, da nisu oženjeni i da poseduju pismeno odobrenje od roditelja, odnosno staratelja da mogu konkurisati. Posebni uslovi, pored ostalog, propisuju da pitomci ne mogu biti mlađi od 15 godina i da imaju završenu osmogodišnju školu.

Za neke škole kao što su: brodarska, vazduhoplovna, inženjerijska i druge mogu konkurisati i učenici u privredi koji su završili školu učenika u privredi metalne ili građevinske, elektro-tehničke ili tehničke struke i sl.

Podoficirske škole imaju svoje internate.

Trajanje školovanja i uslovi života i rada. U podoficirskim školama školovanje traje dve godine, osim u podoficirskoj školi tehničke grane veze, tehničkoj podoficirskoj

školi, vazduhoplovnoj podoficirskoj školi i mašinskoj podoficirskoj školi u kojima školovanje traje tri godine.

Podoficirske škole su opremljene savremenim učilima za očiglednu i praktičnu nastavu, koja je zasnovana na savremenim pedagoškim principima.

Za vreme školovanja pitomci su zdravstveno osigurani. Ceo život i rad odvija se pod neprekidnim i svestranim staranjem sanitetskih organa. U slučaju bolesti troškove lečenja snosi Državni sekretarijat za poslove narodne odbrane.

Za vreme školovanja pitomci besplatno dobijaju odeću i svu ličnu opremu, zatim fiskulturnu opremu, udžbenike, školski materijal i dr., kao i odgovarajuća novčana primanja u srazmeri s vremenom provedenim na školovanju. Po završenom školovanju dobijaju besplatno potrebnu odeću i obuću i novčanu naknadu za kupovinu i održavanje lične opreme.

Posebna pažnja posvećuje se kulturnom i zabavnom životu pitomaca. Za pitomce se često organizuju posete raznim muzejima, izložbama i drugim ustanovama. Oni takođe posećuju koncerte, pozorišta, bioskope, prisustvuju raznovrsnim kulturno-umetničkim priredbama u domovima armije i sl. Veliki značaj pridaje se fizičkom odgoju pitomaca i omogućuje im se da se samostalno opredele za pojedine sportske discipline kojima se bave u slobodnom vremenu.

Pitomci su obavezni da ostanu u vojnoj službi najmanje deset godina.

Vreme koje provedu na školovanju računa im se u sluzenje obaveznog vojnog roka.

Rang škola, napredovanje u službi i mogućnosti daljeg školovanja. Rang podoficirskih škola u odnosu na škole opšteg obrazovanja (u građanstvu) zavisi od predpreme s kojom omladinci stupaju u školu. Tako, podoficirskim školama u koje se primaju omladinci sa završenom osmogodišnjom ili njoj odgovarajućom školom priznat je rang dva razreda gimnazije (ranije 6 razreda gimnazije), a podoficirskim školama koje traju tri godine rang srednje škole.

Po završetku školovanja aktivni podoficir se unapređuje u čin vodnika. Ako ispunjava odgovarajuće uslove (polaganje predviđenih ispita, preporučljiva ocena, da sudski nije kažnjavan, da nije udaljen sa dužnosti i dr.) on se posle 4 godine službe unapređuje u čin vodnika I klase, a posle sledeće 4 godine u čin starijeg vodnika. U njemu treba da provede 5 godina da bi stekao pravo na unapređenje u čin starijeg vodnika I klase. Posle 5 godina provedenih u tom činu podoficir se unapređuje u poslednji podoficirski čin — zastavnika.

Mnogi podoficiri posle završenog osnovnog vojnog školovanja (podoficirske škole) nastavljaju usavršavanje putem posebnih kurseva iz oblasti tehnike, administracije i dr.

Posle unapređenja u čin vodnika I klase podoficiri stiču pravo da polažu ispit za čin potporučnika i da dalje napreduju kao oficiri. Osim toga, prema najnovijoj odluci o upisu na fakultete, visoke škole i umetničke akademije, svršenim pitomcima podoficirskih škola dopušta se vanredno (samo izuzetno redovno) studiranje na fakultetima i visokim školama.

VOJNE AKADEMIJE

Vojne akademije pripremaju aktivni oficirski kadar za Jugoslovensku narodnu armiju. U Jugoslovenskoj narodnoj armiji postoje sledeće vojne akademije: Vojna, Vazduhoplovna, Vazduhoplovno-tehnička, Vojno-pomorska, Mašinska i Vojno-tehnička akademija, zatim Intendantska akademija, Škola za aktivne sanitetske oficire i Viša škola za medicinske sestre.

U vojnoj akademiji školuju se oficiri za pešadiju, artiljeriju, protivavionsku artiljeriju, oklopne jedinice, inženjerijske jedinice, jedinice veze, avio-jedinice i saobraćajnu službu.

¹ Vidi: »Sistem narodne odbrane«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 69—71 (25—27) i »Organizacija JNA«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 418—420 (98—100).

Zajedničko školovanje za sve rodove i službe traje dve godine, a treće godine pitomci se opredeljuju za određen rod ili službu.

U Vazduhoplovnoj akademiji pitomci se osposobljavaju za oficire-leteče, u Vazduhoplovno-tehničkoj za oficire tehničke službe vazduhoplovstva, u Vojno-pomorskoj za pomorske, u Intendantskoj za intendantske oficire i sl.

U Sanitetskoj školi sprema se kadar lekarskih i farmaceutskih pomoćnika i dentista. U Višoj školi za medicinske sestre školuju se studentkinje za aktivne vojne službenike sanitetske službe i za razne dužnosti u sanitetskim ustanovama JNA.

U akademijama koje se dele na odseke odnosno tečajeve, izbor pitomaca se vrši na osnovu sklonosti pojedinaca i potreba službe.

Prijem u vojne akademije vrši se na osnovu konkursa koji raspisuje Državni sekretarijat za poslove narodne odbrane. Konkursanti mogu svi omladinci sa područja FNRJ, koji ispunjavaju sledeće uslove: da su završili 4 (ranije 8) razreda gimnazije odnosno srednjotehničku školu, autosobračajnu, geodetsku ili učiteljsku školu; da su zdravstveno sposobni za vojnu službu; da za poslednje dve godine nisu sudski kažnjavani i da se protiv njih ne vodi sudski postupak; da im nije ograničeno vršenje građanskih prava i da nisu oženjeni.

Sve škole i akademije imaju svoje internate. Pitomci imaju u njima besplatno zdravstveno osiguranje, besplatan stan, hranu, nastavni pribor i dr.

Uslovi života i rada za vreme školovanja. Nastavni programi vojnih akademija sadrže: opštevojne predmete, vojno-stručne predmete, predmete opšteg obrazovanja i predmete ideološko-političkog obrazovanja. Značajno mesto u vojnim akademijama zauzima telesno vaspitanje. U vojnim akademijama se posebno temeljno izučavaju psihologija, pedagogija i jedan strani jezik. Osim toga, izučavaju se: osnovi prava, dijalektički i istorijski materijalizam, politička ekonomija, ekonomika FNRJ, matematika, nacrtna geometrija, a u nekim akademijama fizika i drugi predmeti.

U svim akademijama naročita se pažnja posvećuje praktičnom osposobljavanju pitomaca putem vojnih vežbi, bojnih gađanja, rada u kabinetima i laboratorijama, na sredstvima naoružanja i opreme, itd.

Pitomci vojnih akademija socijalno su osigurani. Njihovoj zdravstvenoj zaštiti poklanja se, takođe, velika pažnja. Pitomci imaju takođe i određena novčana primanja čiji iznos zavisi od vremena provedenog na školovanju. Prilikom proizvodjenja u oficirski čin dobijaju naknadu potrebnu za nabavku celokupne oficirske opreme.

Život i rad u akademijama je raznovrstan. Pitomci se, na primer, osposobljavaju i za vozače motornih vozila, smučare, padobrance, fotografe, itd. Jednom do dva puta mesečno istaknuti javni, politički i društveni radnici drže pitomcima predavanja o aktuelnim zbivanjima u zemlji i svetu. U školskim bioskopskim dvoranama prikazuju se dva ili tri puta nedeljno nastavni, dokumentarni i igrani filmovi. Česti gosti pitomaca su mnogi pozorišni, baletski i drugi ansambli

i kulturno-umetnička društva, hor i orkestar Doma JNA u Beogradu i dr.

Da bi se obezbedio svestrani razvoj ličnosti budućeg aktivnog oficira, veliki značaj se pridaje razvijanju slobodnih aktivnosti pitomaca. U tom cilju deluju raznovrsne sekcije u okviru školskih klubova. Najmasovnije su literarne, recitatorske, horske, slikarske, muzičke, folklorne, radio-amaterske i dr. Domovi JNA organizuju za pitomce razne priredbe, igranke i dr.

Klubovi pitomaca organizuju posete muzejima, izložbama, istorijskim spomenicima i ustanovama na području kulture.

Rang škola, napredovanje u službi i dalje školovanje. Licima koja završe vojne akademije priznaje se visoka školska sprema, a završenim pitomcima Sanitetske oficirske škole i Više škole za medicinske sestre viša školska sprema.

Aktivni oficir se unapređuje u viši čin ako ispunjava određene uslove (pozitivno ocenjen, sudski nekažnjavan, neudaljavan sa dužnosti i dr.), između kojih i da je proveo određeno vreme u ranijem činu i to:

U činu	U svim rodovima ili službama sem pomorstva	U pomorstvu
potporučnik	3 godine	2 godine
poručnik	4 „	3 „
kapetan	3 „	4 „
kapetan I klase	4 „	5 „
major	4 „	5 „
potpukovnik	5 „	4 „
pukovnik	5 „	5 „

Za činove kapetana, majora i pukovnika polažu se i posebni ispiti po programu koji propisuje Državni sekretarijat za poslove narodne odbrane.

Posle završenog školovanja u vojnim akademijama novoprodukcijeni oficiri usavršavaju svoja znanja praktičnim radom sa vojnicima, individualnim učenjem, a naročito putem razvijenog sistema daljeg školovanja u Armiji. Oni mogu, isto tako, da proširuju svoja znanja na raznim povremenim tečajevima i seminarima koje organizuju gotovo sve više komande.

Oficiri u činu kapetana, posle nekoliko godina provedenih u jedinicama i vojnim ustanovama, stiču pravo i na dvogodišnje školovanje u višim vojnim akademijama (Višoj vojnoj, Vojno-pomorskoj i Vazduhoplovnoj) kao i u Ratnoj školi — najvišoj školi JNA. U tim školama oficiri se osposobljavaju za komandovanje višim vojnim jedinicama i za rad u višim komandama, ustanovama i institutima.

Oficiri koji u JNA rade na sektoru moralno-političkog vaspitanja usavršavaju se na šestomesečnim tečajevima za moralno-političko vaspitanje i u Političkoj školi JNA.

Lj. Š.

PRIMENA NUKLEARNE ENERGIJE

Izgradnjom nuklearnih instituta¹, i laboratorija, opremljenih savremenom opremom za istraživanja, i osposobljavanjem velikog broja naučnih i stručnih kadrova, stvoreni su uslovi i organizaciono-materijalna baza za prenošenje tekovina nuklearnih nauka i u praktičan život, za konstruktivno korišćenje nuklearne energije u privrednom, socijalnom i kulturnom razvoju zemlje.

Mogućnosti za mirnodopsku primenu nuklearne energije u Jugoslaviji javljaju se u dva osnovna vida: primeni radioaktivnih izotopa (i zračenja) i dobijanju energije iz nuklearnih izvora. Dok prvi način pruža velike i široke mogućnosti za neposredno korišćenje u medicini², industriji, biologiji, poljoprivredi itd., uopšte u nauci i tehnici, drugi ima dugoročniji značaj i ulazi u sklop problema energetike.

PRIMENA RADIOAKTIVNIH IZOTOPA I ZRAČENJA U POLJOPRIVREDI, VETERINARSTVU I ŠUMARSTVU

Razvoj jugoslovenske poljoprivredne i šumarske proizvodnje zahteva krupna ulaganja i primenu kompleksa mera, među kojima takođe i tekovine istraživanja nuklearne energije, tj. radioizotopne tehnike.

Početkom 1957. u mnogim poljoprivrednim i šumarskim istraživačkim zavodima pristupilo se osnivanju posebnih radioizotopnih laboratorija. Takvi centri su osnovani u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani. Njihov zadatak je bio da razvijaju i koordiniraju rad na pojedinim radioizotopnim punktovima u Beogradu, Zemunu, Novom Sadu, Sarajevu, Zagrebu i Ljubljani.

Danas u ovoj oblasti postoje sledeći radioizotopni punktovi i centri:

Institut za primenu nuklearne energije u poljoprivredi, veterinarstvu i šumarstvu u Zemunu. Institut je formiran spajanjem i objedinjavanjem pet radioizotopnih laboratorija pri Poljoprivrednom, Veterinarskom i Šumarskom fakultetu u Beogradu i Zemunu.

Institut radi na proučavanju raznih naučnih problema od interesa za razvoj i intenzivnu poljoprivrednu i šumarsku proizvodnju, razrađuje i unapređuje metode i tehniku primene radioizotopa i sarađuje sa drugim naučnim ustanovama na kompleksnom rešavanju raznovrsne problematike, omogućava naučno i stručno obučavanje i usavršavanje kadrova i pomaže drugim radioizotopnim punktovima u zemlji.

Osnovna naučna delatnost Instituta obuhvata sledeća područja: fiziologiju i ishranu bilja, tehnologiju i konzerisanje poljoprivrednih proizvoda, oplemenjivanje bilja (radiogenetika i selekcija), animalnu biologiju i fiziologiju.

Institut za ratarstvo u Novom Sadu (sa radioizotopnom laboratorijom). Osnovni zadatak radioizotopne laboratorije je korišćenje radioaktivnih izotopa (kao »obeleživača«) i zračenja u izučavanju problema fiziologije poljoprivrednih biljaka, hemije zemljišta (naročito u vezi sa usavršavanjem i racionalizacijom načina đubrenja useva veštačkim đubri-

vima). Značajan je program istraživanja (sa izvesnim interesantnim i važnim rezultatima) na proučavanju efekta zračenja na biljkama (morfološke promene, citološka ispitivanja i sl.) i na izazivanju korisnih naslednih osobina, itd.

Institut za ratarstvo NR Srbije — Zavod za kukuruz u Zemun Polju. Ovaj Institut je razvio početnu istraživačku delatnost na rešavanju problema selekcije, fiziologije i ishrane osnovnih ratarskih kultura: pšenice i kukuruza, koristeći pored klasičnih metoda i tehniku radioizotopnih »obeleživača«.

Poljoprivredni fakultet u Sarajevu raspolaže manjom radioizotopnom laboratorijom čija je delatnost orijentisana na rešavanje problema fiziologije bilja i hemije zemljišta.

Veterinarski fakultet u Zagrebu ima moderno opremljenu radioizotopnu laboratoriju, čija aktivnost obuhvata i istraživanja u dijagnostici i terapiji domaćih životinja. Značajan je rad na problemima suzbijanja metiljavosti domaćih životinja.

Institut za stočarstvo Poljoprivrednog fakulteta u Zagrebu ima radioizotopnu laboratoriju sa štalom za primenu izotopa kod krupnih životinja. Laboratorija se bavi izučavanjima problema fiziologije, ishrane i uzgoja krupnih životinja, naročito u cilju postizanje većeg prinosa mesa i mleka kod goveda.

Poljoprivredni fakultet u Zagrebu — Odsek za primenu nuklearne energije u oplemenjivanju poljoprivrednog bilja i šumskog drveća. Odsek raspolaže radioizotopnom laboratorijom i izvorom zračenja od 100 kirija i bavi se problematikom genetike i selekcije poljoprivrednih biljaka i šumskog drveća.

Fakultet za agronomiju, gozdarstvo in veterinu u Ljubljani — Centar za uporabo nuklearne energije — raspolaže laboratorijom u kojoj se pomoću radioizotopa i zračenja izučavaju neki problemi fiziologije bilja, hemije zemljišta, genetike i selekcije poljoprivrednog bilja i šumskog drveća.

Pored ovih ustanova, manje obimni istraživački radovi na primeni radioizotopa vrše se i u: Hemijskom institutu »Boris Kidrič« u Ljubljani, Zavodu za poljoprivrednu zoologiju u Zagrebu, Duvanskom institutu u Beogradu i Šumarskom fakultetu u Beogradu.

Danas su u zemlji stvorene dovoljno široke mogućnosti za intenzivniji istraživački rad u oblasti poljoprivrede, veterinarstva i šumarstva na bazi primene nuklearne energije. Postignuti rezultati, iako još uvek skromnijeg značaja i dometa, ukazuju na mogućnost praktične primene radioizotopa i zračenja u unapređivanju poljoprivredne i šumarske proizvodnje. Izvesni postignuti rezultati primenjuju se već i u proizvodnji, kao, na primer, vakcina protiv zaraze domaćih životinja (bronho-pneumonia ovaca) nekim parazitima (*Dactylus filaria*), dok neki originalni eksperimenti na veštačkom izučavanju mutacija kod domaćih životinja ukazuju na nove mogućnosti i izgleda za rešavanje nekih problema stočarstva. Izučavaju se problemi prihranjivanja biljaka preko lišća, povećanje prinosa ili poboljšanje kvaliteta proizvoda biljaka, sprečavanje razvitka gljiva na voću i poljoprivrednim biljkama, uništavanje i suzbijanje maslinove mušice i drugih štetnih insekata, problem ubrzanja starenja vina, rastenje i ishrana duvana, dejstvo lekova kod domaćih životinja, određivanje podobnosti goveda za tov, dobijanje pozitivnih mutanata biljaka, voćaka i šumskog drveća, problem metiljavosti goveda i ovaca, itd.

Rezultati istraživanja primene radioizotopa u oblasti poljoprivrede, veterinarstva i šumarstva publikovani su u domaćim i stranim naučnim i stručnim časopisima. U periodu 1957—1960. objavljen je ukupno 121 rad. U istom periodu steklo je specijalističku obuku 75 stručnjaka. Ukupan broj osoblja koji danas radi na problemima istraživanja primene radioizotopa i zračenja u poljoprivredi, šumarstvu i veterinarstvu iznosi 130.

Ukupna investiciona ulaganja i rashodi za opremu radioizotopnih laboratorija i za obuku specijalizovanih

¹ Vidi: »Ustanove u oblasti nuklearne energije«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 99—101 (9—11).

² Vidi: »Primena nuklearne energije (radioaktivnih izotopa) u medicini«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 349—350 (25—26).

kadrova, a delimično i za funkcionalne rashode, iznosili su u periodu 1957—1961. godine 440 miliona din. Od toga je iz sredstava Savezne komisije za nuklearnu energiju dato 48%, a ostatak iz sredstava Fonda za naučni rad, sredstava Saveza poljoprivredno-šumarskih komora, republičkih poljoprivrednih komora i dr.

Dosadašnjim naporima stvoreni su povoljni uslovi (radiohemijske laboratorije, radioaktivni izvori, specijalistički kadrovi, nužno iskustvo) za još intenzivniju delatnost na obogaćivanju iskustava u poljoprivrednoj, stočarskoj, veterinarskoj i šumarskoj nauci i praksi, što će doprineti efikasnijoj, ekonomičnijoj i obimnijoj proizvodnji u tim granama.

PRIMENA RADIOAKTIVNIH IZOTOPA U INDUSTRIJI

Industrijska primena radioaktivnih izotopa počinje od 1953, kada je izvestan broj preduzeća uveo kontrolu zavaranih čeličnih konstrukcija i odlivaka putem radioaktivnih izotopa (gama-radiografija). Šira aktivnost počela je od 1957, kada su osnovani centri za gama-radiografiju (defektoskopiju).

Ovi centri su osnovani sa ciljem da se proširi i unapredi primena gama-defektoskopije za ispitivanje materijala bez razaranja, stvori tehnička baza za stručnu obuku kadrova, osvoje mašine i pribori za širu industrijsku primenu defektoskopije i da se zainteresovanim industrijskim preduzećima pruži sva potrebna tehnička pomoć, saveti i usluge (izrada defektoskopskih snimaka).

Centri su do danas uspešno izvršili niz zadataka, što je znatno uticalo na proširenje industrijske primene izotopa, kako po broju preduzeća, tako i po aktivitetu upotrebljenih izotopa i broju izvršenih defektoskopskih snimaka. Dok je, na primer, 1956. u Jugoslaviji izrađeno svega oko 1.000 kontrolnih snimaka pomoću gama-defektoskopije, u 1960. urađeno je preko 30.000 takvih kontrola u industrijskim preduzećima i na gradilištima raznih objekata. U 1956. je ukupan aktivitet upotrebljenih izotopa u ove svrhe iznosio 5 kirija, a u 1961. je u upotrebi preko 60 kirija.

Danas u Jugoslaviji postoji 5 centara za defektoskopiju (»Energoinvest« — Sarajevo, Institut za ispitivanje materijala — Beograd, Tvornica parnih kotlova — Zagreb, »Torpedo« — Rijeka i Institut za metalne konstrukcije — Ljubljana). Pored ovih centara, preko 20 preduzeća u svom procesu kontrole proizvodnje koristi radioaktivne izotope i defektoskopiju.

Pošto je industrijska primena radioaktivnih izotopa našla u Jugoslaviji svoje puno ekonomsko-tehničko opravdanje, preduzimaju se mere za njeno svestrano uvođenje u industrijske tehnološke procese. U 10 preduzeća već postoje uređaji za kontrolu raznih fizičkih veličina (debljina materijala, nivo i gustina tečnosti, merenje kretanja gasa, itd.), dok je u toku dalje uvođenje raznih tipova merača u mnogim industrijskim preduzećima (do kraja 1961. u 20 preduzeća).

Dobre rezultate pokazala je primena izotopa na visokoj peći u Železari Zenica u cilju praćenja kontrole abanja opeka i zidova peći. Ovakvom kontrolom omogućeno je blagovremeno sprečavanje svih eventualnih kvarova koji mogu da izazovu havarije u visokim pećima.

Radioizotopi se primenjuju i u industrijskim istraživačkim institucijama. Tako se u Institutu za metalurgiju u Ljubljani pomoću radioizotopa vrši istraživački rad na problemima proučavanja metalurških procesa. Vrš se istraživački radovi i u cilju proučavanja drugih problema industrije, kao što su: ispitivanje abanja metala i mašina, ispitivanje kvaliteta koksa, kontrola kretanja toka suspenzije ferosilicijuma, određivanje vremena starenja katalizatora pri krekingu, mešanje i homogenizacija sirovina za kreking, cementacija i fakturiranje naftinih bušotina, tehnološki proces pri proizvodnji stakla, ispitivanje štavila vegetabilnih i animalnih vlakana, određivanje kvaliteta filtera, itd.

U oblasti primene izvora radioaktivnog zračenja delatnost je usmerena na izučavanje polimerizacije plastičnih materijala, ispitivanje vlažnosti tla i betona i osvajanje novih metoda u cilju usavršavanja radiografske kontrole.

U oblasti proizvodnje radioaktivnih izotopa postignuti su značajni rezultati u Institutu »Boris Kidrič« u Vinči, gde je osvojena proizvodnja radioaktivnog fosfora, sumpora, joda, kobalta i iridijuma, a u pripremi je proizvodnja radioaktivnog zlata, ugljenika, cinka, cezijuma i dr. U Institutu »Ruder Bošković« u Zagrebu i u Institutu »Boris Kidrič« u Vinči radi se na proizvodnji nekih sintetičkih organskih spojeva obeleženih radioaktivnim ugljenikom (C^{14}). Obeležena jedinjenja koriste se za ispitivanja metabolizma raznih fizioloških aktivnih organskih supstancija, kao i za druga razna biološka ispitivanja i istraživanja hemijskih reakcija.

U 50 preduzeća i industrijskih laboratorija primenom radioaktivnih izotopa bave se 72 stručnjaka, dok ukupan broj osoblja iznosi preko 150.

U finansiranju programa industrijske primene radioizotopa učestvuju Savezna komisija za nuklearnu energiju, Savezni Savet za naučni rad, republički saveti za naučni rad, industrijske i poljoprivredne komore, kao i sama industrijska preduzeća. Ukupna sredstva namenjena industrijskoj primeni radioizotopa u periodu 1957—1961. iznosila su 400 miliona dinara.

OBUKA KADROVA

Za specijalističko usavršavanje kadrova iz industrije, poljoprivrede i medicine osnovana je Škola za obuku kadrova u rukovanju radioaktivnim izotopima pri Saveznoj komisiji za nuklearnu energiju. U toku šestonedelnog kursa polaznici sa fakultetskim stepenom spremne stiču osnovna teoretska i praktična znanja potrebna za ovladavanje tehnikom primene radioizotopa u pojedinim granama. Do sada su kroz školu prošla 244 slušalaca iz industrije i instituta, 63 iz poljoprivrede i 124 iz medicine.

PROGRAM KORIŠĆENJA NUKLEARNE ENERGIJE U ENERGETSKOJ SVRHE

Dok se u nuklearnim institutima (»Boris Kidrič« u Vinči i »Jožef Stefan« u Ljubljani) odvija program istraživanja na polju reaktorske tehnike u raznim naučnim disciplinama (fizika reaktora, reaktorska termotehnika, regulacija i kontrola reaktora, tehnologija reaktorskih materijala, itd.), rad projektantskih i industrijskih preduzeća usmeren je na probleme rešavanja praktičnih zadataka u vezi sa izgradnjom nuklearno-energetskih objekata. Tako u preduzeću »Energoinvest« u Sarajevu grupa stručnjaka radi na studijama nuklearnih elektrana. Izgrađen je idejni projekt nuklearne elektrane na tešku vodu. Preduzeće se bavi istraživanjima u oblastima termotehnike i nuklearne tehnike u vezi sa konstrukcijom i proizvodnjom pojedinih komponenata za nuklearne elektrane.

Projektantsko preduzeće »Energoprojekt« iz Beograda već više godina se bavi problemima projektovanja nuklearnih elektrana. Preduzeće je izradilo više studija (na primer idejni projekt nuklearne elektrane sa ključalom vodom).

Preduzeće »Elektroprojekt« iz Zagreba takođe je pristupilo pripremama za projektovanje nuklearnih elektrana.

U izvesnim preduzećima mašinogradnje pojedine grupe stručnjaka orijentišu se na osvajanje problematike važne za proizvodnju pojedinih komponenata za nuklearna postrojenja. Neka preduzeća (na primer, »Đuro Đaković« iz Slavonskog Broda) učestvovala su u kooperaciji sa inostranim firmama u isporuci izvesnih delova nuklearnih elektrana izgrađenih u inostranstvu.

Analize i planiranja energetskog razvoja Jugoslavije, tj. predviđanja proizvodnje i potrošnje energije za period od više decenija, zahtevaju uključivanje nuklearnih energetskih izvora u sistem snabdevanja zemlje energijom. Da bi se jugoslovenska industrija i elektroprivreda mogle blago-

JUGOSLOVENSKI SAVEZ ORGANIZACIJA ZA FIZIČKU KULTURU

Osnivačka konferencija Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu održana je 27. aprila 1961. u Beogradu. Konferenciji su sačinjavali predstavnici Saveza sportova Jugoslavije i centralnih sportskih saveza, »Partizana« Jugoslavije — Savez za telesno vaspitanje, Planinarski savez Jugoslavije, Šahovski savez Jugoslavije, Vazduhoplovni savez Jugoslavije, Konjički savez Jugoslavije i republički savezi sportova i »Partizana« — Saveza za telesno vaspitanje. Konferenciji je prisustvovalo i oko 20 predstavnika društveno-političkih organizacija i organizacija za fizičku kulturu iz komunala i srezova.

Na konferenciji je raspravljano o zadacima u daljem razvitku fizičke kulture, usvojena su Pravila Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu i izabrana izvršna tela Saveza.

PRIPREMNI RAD NA STVARANJU JUGOSLOVENSKOG SAVEZA ORGANIZACIJA ZA FIZIČKU KULTURU

Prvi predlozi i inicijative za osnivanje jedne zajedničke organizacije za fizičku kulturu datiraju iz perioda diskusija i priprema za Jugoslovenski kongres za fizičku kulturu (održan novembra 1958). Na samom Kongresu zauzet je stav da u tom momentu za razvoj fizičke kulture nije bitno ostvarenje formalnog organizacionog jedinstva, fuzijom postojećih organizacija ili nekim drugim organizacionim merama, već ostvarenje jedinstva akcije i zajedničkog delovanja na sprovođenju minimalnog programa fizičkog vaspitanja, koje kroz razne oblike i metode treba da obuhvati najšire slojeve radnih ljudi, naročito omladine. Takvo jedinstvo i zajednički napor treba postepeno da dovedu do nestajanja razlika između pojedinih organizacija i omogućće da se i formalno obrazuje zajednička organizacija za fizičku kulturu.

U zaključcima Kongresa je stoga preporučeno da se na širokoj osnovi pristupi organizovanju jedinstvenih akcija: zajedničkog sistema takmičenja, u koji će se uključiti sve osnovne organizacije, i zajedničke politike u oblasti školovanja stručnih kadrova, izgradnje objekata za fizičku kulturu, izdavačke delatnosti, propagande itd. Naročito je ukazano na neophodnost stvaranja zajedničkih organa organizacija za fizičku kulturu u komuni. kao mestu gde se ostvaruje osnovna aktivnost pokreta fizičke kulture i gde je najlakše i najpotrebnije ostvariti jedinstvo akcije.

U periodu posle Jugoslovenskog kongresa za fizičku kulturu pristupilo se organizovanju prvih zajedničkih organa društvenih organizacija za fizičku kulturu u komunama. Do kraja 1960. ovi organi osnovani su u 236 komunala na teritoriji Jugoslavije. Inicijativa za osnivanje zajedničkih organa organizacija za fizičku kulturu nije se zaustavila na nivou komunala. U nekim srezovima takođe su obrazovana zajednička rukovodstva za fizičku kulturu, u Sloveniji zajednički Sekretarijat Saveza sportova i »Partizana« Slovenije — Saveza za telesno vaspitanje, a u drugim republičkim i saveznim organima zajedničke komisije za pojedina pitanja od zajedničkog interesa.

Sa stvaranjem zajedničkih organa i komisija sve više je dolazilo do izražaja i jedinstveno delovanje. Organizuju se zajednička takmičenja i velike fiskulturne manifestacije (npr. »Slet telesne kulture Slovenije«), u kojima uzimaju učešće pripadnici svih organizacija za fizičku kulturu. Osnivaju se i zajednički centri za kadrovske večernje škole i druge

slične institucije za školovanje stručnih kadrova. Organizuju se takođe i zajednička izdavačka delatnost i propaganda, a kao plod ove saradnje pokrenut je krajem 1960. zajednički list organizacija za fizičku kulturu »Jugoslovenska revija fizičke kulture«, dok su dotadnji stručni časopisi fuzionisani u jedan zajednički pod nazivom »Telesno vaspitanje i sportska praksa«.

Ostvarenjem akcionog jedinstva sazreli su uslovi i za organizaciono objedinjavanje. Rukovodstva Saveza za telesno vaspitanje, Saveza sportova, Vazduhoplovnog, Planinarskog, Šahovskog i Konjičkog saveza Jugoslavije razmotrila su nastalu situaciju u svojim organizacijama i odlučila da ostvare punu međusobnu saradnju na rešavanju zajedničkih pitanja i zadataka. U zajedničkom saopštenju ovih organizacija, objavljenom 5. aprila 1961, konstatovano je da se takva saradnja može najuspešnije ostvarivati kroz zajedničku organizaciju za fizičku kulturu. U tom cilju ove organizacije su i sazvale osnivačku konferenciju Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu.

KARAKTER ORGANIZACIJE

Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu je udruženje saveza pojedinih grana fizičke kulture i drugih organizacija koje deluju na tom području. On nema svoje osnovne organizacije niti članstvo, već obuhvata 29 samostalnih saveza i organizacija sa oko 10.000 osnovnih organizacija i milion članova. U Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu uključeni su i republički savezi organizacija za fizičku kulturu.

Udruživanje u Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu ostvareno je uspešnim prevazilaženjem dveju negativnih tendencija, od kojih je jedna težila ograničavanju samostalnosti postojećih organizacija i koncentraciji svih zadataka i nadležnosti u okviru jedne jedinstvene organizacije, a druga formiranju zajedničkih koordinacionih organa bez određenih kompetencija i značajnijih zadataka.

Po svom karakteru, Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu je udruženje koje ne narušava samostalnost udruženih organizacija, ali koje ipak ima jasno određene zadatke i kompetencije neophodne za njegovo efikasno delovanje. Sistem rukovođenja u Jugoslovenskom savezu organizacija za fizičku kulturu zasnovan je na usmeravanju i koordinaciji rada sa svim organizacijama i udruženjima koja deluju na ovom području društvenog života.

Pravilima Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu utvrđeni su odnosi u okviru saveza i precizno određeni njegovi zadaci. Najvažniji zadaci Saveza, a naročito dalje razvijanje i omasovljavanje pokreta fizičke kulture, školovanje stručnih kadrova, izgradnja objekata, organizovanje sportskih takmičenja, i sl., prešli su u nadležnost republičkih, sreskih i opštinskih organa, izuzev onih koji imaju isključivo savezni karakter, kao što su, na primer, organizacija državnih prvenstava u pojedinim granama sporta, specijalizacija vrhunskih stručnih kadrova, itd., čime je sprovedena puna decentralizacija na području fizičke kulture.

Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu suštinski se razlikuje od nekadašnje jedinstvene organizacije — Fiskulturnog saveza Jugoslavije (period 1945—1952), organizovane na principima centralizma, jedinstvenog članstva, jedinstvenih organa i jedinstvene osnovne organizacije — fiskulturnog društva. U današnjim uslovima aktivnost pokreta fizičke kulture odvija se na više područja: opšte fizičko vaspitanje, sportska specijalizacija i sportske aktivnosti u cilju razonode i rekreacije. Na svim ovim područjima razvijena je veoma živa i sadrža na raznovrsna aktivnost, koja kroz razne organizacione forme omogućava uključivanje najširih slojeva omladine i radnih ljudi u pokret fizičke kulture.

Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu je znatno šire udruženje i od Saveza sportova Jugoslavije (1952—1961). Pored saveza za pojedine grane fizičke kulture, njegovi članovi mogu biti i razna stručna udruženja sa

ovog područja, kao što su: Udruženje nastavnika fizičke kulture, udruženja sportskih lekara, sportskih novinara, proizvođača sportske opreme i rekvizita, itd. Na taj način, Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu postaje organizacija sposobna da sa punim autoritetom deluje na daljem razvijanju fizičke kulture u Jugoslaviji.

ORGANIZACIONA STRUKTURA

Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu formira se u okviru Federacije, narodnih republika i autonomnih jedinica, srezova i opština.

U *Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu* udružuju se centralni savezi za pojedine grane fizičke kulture i druga savezna udruženja na ovom području, kao i savezi organizacija za fizičku kulturu narodnih republika i autonomnih jedinica. Ovakav sastav Jugoslovenskog saveza omogućava koordinaciju rada svih centralnih i republičkih organa i zajedničko utvrđivanje osnovnih principa i zadataka. Naročito je značajno što su u Jugoslovenskom savezu zastupljeni i republički savezi, jer se na taj način osigurava i njihov uticaj na politiku razvoja fizičke kulture koja se vodi u Federaciji.

Republički savezi organizacija za fizičku kulturu su udruženja republičkih organizacija za pojedine grane fizičke kulture i sreskih saveza organizacija za fizičku kulturu (u Crnoj Gori opštinskih). Na isti način su organizovani savezi autonomnih jedinica.

Sreski savezi organizacija za fizičku kulturu su udruženja sreskih organizacija za pojedine grane fizičke kulture (podsaveza i odbora) i opštinskih saveza za fizičku kulturu.

Republički i sreski savezi organizacija za fizičku kulturu samostalno donose svoja pravila, kojima utvrđuju organizaciju, delokrug i način svoga rada i fizionomiju i kompetencije svojih organa, polazeći pri tome od svojih uslova i potreba, ali su dužni da poštuju i sprovode usvojene zajedničke principe kojima se obezbeđuje jedinstvo osnovnih ciljeva.

Opštinski savezi organizacija za fizičku kulturu su udruženja opštinskih odbora za pojedine grane fizičke kulture i osnovnih organizacija — društava, družina, klubova, sekcija itd. U opštinski savez organizacija za fizičku kulturu učlanjuju se i odbori i organizacije za radničku sportsku delatnost i seoske sportske igre, kao i školska društva za fizičku kulturu. Sa opštinskim savezom organizacija za fizičku kulturu sarađuju i druge organizacije koje se pored ostalih zadataka bave i fizičkim vaspitanjem svog članstva, kao što su Savez sindikata, Narodna omladina, Savez izvidnika, Ferijalni savez i slične organizacije, zatim stambene zajednice, Jugoslovenska narodna armija, itd. Na taj način se objedinjuju svi faktori u komuni koji deluju na razvijanju fizičke kulture, što je od krupnog značaja, jer se baš u komuni rešavaju osnovni problemi fizičke kulture — organizacija aktivnosti i stvaranje uslova za ove aktivnosti (objekti, kadrovi, finansijska sredstva, itd.). Organizacija, delokrug i način rada opštinskih saveza regulisani su pravilima koje oni sami donose.

ČLANSTVO

U Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu učlanile su se sve organizacije za fizičku kulturu izuzev Streljačkog i Auto-moto saveza Jugoslavije.¹

Članovi Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu od njegove osnivačke konferencije su:

Atletski savez Jugoslavije,
Biciklistički savez Jugoslavije,
Boklerski savez Jugoslavije,

Brodarski savez Jugoslavije,
Vazduhoplovni savez Jugoslavije,
Veslački savez Jugoslavije,
Džudo savez Jugoslavije,
Konjički savez Jugoslavije,
Košarkaški savez Jugoslavije,
Kuglaški savez Jugoslavije,
Mačevalački savez Jugoslavije,
Odbojkaški savez Jugoslavije,
Odbor za bočanje Jugoslavije,
»Partizan« Jugoslavije — Savez za telesno vaspitanje,
Planinarski savez Jugoslavije,
Plivački savez Jugoslavije,
Ragbi savez Jugoslavije,
Rukometni savez Jugoslavije,
Savez za klizanje i hokej na ledu Jugoslavije,
Savez hokeja na travi Jugoslavije,
Smučarski savez Jugoslavije,
Savez sportskih organizacija studenata Jugoslavije,
Sportski savez gluvih Jugoslavije,
Stonoteniski savez Jugoslavije,
Teniski savez Jugoslavije,
Teškoatletski savez Jugoslavije, sa Odborom za dizanje tereta,
Udruženje sportskih lekara Jugoslavije,
Fudbalski savez Jugoslavije, i
Šahovski savez Jugoslavije.

Članovi Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu su i republički savezi organizacija za fizičku kulturu i savezi autonomnih jedinica.

Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu je osnovan na principu otvorenog članstva, te i ostale postojeće ili novoformirane organizacije i udruženja mogu zatražiti pristup i biti primljeni u članstvo.

ORGANI SAVEZA

Organi Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu su: konferencija, izvršni odbor i nadzorni odbor.

Konferencija je najviši organ Saveza i može biti redovna ili vanredna.

Redovna konferencija sastaje se svake godine i razmatra probleme koji proizilaze iz zadataka Saveza, odlučuje o izveštajima izvršnog i nadzornog odbora, bira predsednika, potpredsednike, generalnog sekretara i odgovarajući broj članova izvršnog i nadzornog odbora.

Vanredna konferencija se saziva kada to zatraži najmanje trećina udruženih organizacija, izvršni ili nadzorni odbor. Vanredna konferencija odlučuje samo o onim pitanjima radi čijeg je rešavanja sazvana.

Konferenciju sačinjavaju predstavnici udruženih organizacija, prema ključu koji utvrđuje Izvršni odbor. Konferenciji obavezno prisustvuju najmanje po tri predstavnika republičkih saveza organizacija za fizičku kulturu i po jedan predstavnik saveza autonomnih jedinica, saveza za pojedine grane fizičke kulture i drugih udruženja.

Konferencija donosi pravila Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu, koja po svom značaju i pitanjima koja regulišu imaju karakter statuta. Odluke konferencije donose se prostom većinom glasova, izuzev odluka o izmeni i dopuni pravila, za koje je potrebna dvotrećinska većina. Pravilima je predviđeno da svaka udružena organizacija ima pravo žalbe konferenciji na odluku izvršnog odbora, ako smatra da je odnosna odluka suprotna pravilima i drugim zaključcima konferencije.

Raspodela zajedničkih sredstava i utvrđivanje budžeta Saveza u isključivoj su nadležnosti konferencije.

¹ O učlanjenju Auto-moto saveza u Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu još nije raspravljao njegov kvalifikovani forum, dok Streljački savez Jugoslavije za sada nije pristupio iz svojih specifičnih razloga. Međutim, to neće uticati na dalju aktivnu saradnju Jugoslovenskog saveza sa ovim organizacijama.

Konferencija donosi zaključke u vidu odluka i preporuka. Odluke su obavezne za sve udružene organizacije.

Izvršni odbor Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu broji do 35 članova, koje bira konferencija iz redova udruženih organizacija i sportskih radnika. Predsednici republičkih saveza organizacija za fizičku kulturu su članovi izvršnog odbora po svom položaju. Izvršni odbor sastaje se po potrebi, a najmanje dva puta godišnje.

Za razliku od konferencije, koja razmatra probleme opšte politike i najznačajnija principijelna pitanja, izvršni odbor ima za zadatak da u periodu između dve konferencije konkretizuje donete odluke i preporuke. Izvršni odbor daje saglasnost za sistem saveznih sportskih takmičenja u pojedinim granama sporta i utvrđuje godišnji kalendar međunarodnih sportskih takmičenja. Pored toga, izvršni odbor saziva konferenciju i priprema materijal za njen rad; stara se o propagandi fizičke kulture i vrši druge poslove koji proizilaze iz pravila ili koje odredi konferencija. Izvršni odbor bira iz svog sastava sekretarijat, predsednika, tri potpredsednika i generalnog sekretara. Sekretarijat može da ima do 15 članova. Izvršni odbor takođe formira, kao svoja pomoćna tela, komisije i odbore za pojedina pitanja, propisuje delokrug njihovog rada i imenuje njihova članove. Na prvom sastanku Izvršnog odbora obrazovane su sledeće komisije: Organizaciona komisija, Međunarodna komisija, Finansijsko-materijalna komisija, Komisija za stručne kadrove, Komisija za unapređenje sportova i Komisija za propagandu. Predsednici komisija su članovi Izvršnog odbora, a članovi komisija imenuju se iz redova sportskih radnika.

Nadzorni odbor saveza sastoji se od tri do pet članova. Njegov zadatak je da najmanje dva puta godišnje pregleda finansijsko-materijalno poslovanje Saveza i o tome podnosi izveštaj konferenciji.

PROGRAM RADA I NEPOSREDNI ZADACI

Poštujući osnovne programske zadatke i samostalnost svake pojedine udružene organizacije, Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu, neposredno ili preko udruženih organizacija, radi na sledećem:

- utvrđuje opštu politiku razvitka fizičke kulture, povezuje i usmerava rad udruženih organizacija;
- utvrđuje principe međunarodne politike udruženih organizacija i odobrava njihov međunarodni program;
- utvrđuje osnovne principe i daje saglasnost za sistem takmičenja saveznog ranga;
- stara se o opštoj propagandi fizičke kulture;
- vrši raspodelu sredstava za fizičku kulturu dobivenih od saveznih organa i drugih zajedničkih sredstava;
- utvrđuje osnovne principe sistema školovanja stručnih kadrova i koordinira izdavačku delatnost za ove potrebe;
- iznosi probleme fizičke kulture pred odgovarajuće organe i društvene organizacije i predlaže mere za njihovo regulisanje.

Na osnivačkoj konferenciji (kroz referat »O ciljevima i zadacima Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku

kulturu« i diskusiju) kao najvažniji zadaci u narednom periodu precizirani su:

1. Pomoći razvoj masovne fizičke kulture rešavanjem nekoliko ključnih pitanja, naročito razradom sistema masovnih takmičenja u komuni i formiranjem zajedničkih organizacija za fizičku kulturu gde ih još nema, kao i jačanjem i proširivanjem delatnosti postojećih organizacija i formiranjem novih;

2. Posebno razmotriti pitanja širih investicionih ulaganja, racionalnog trošenja sredstava, efikasnijeg korišćenja sredstava Sportske prognoze i osiguranja masovne i jeftine proizvodnje sportske opreme i rekvizita;

3. Pored nastojanja na proširivanju školovanja stručnih kadrova, energičnije raditi na povećanju broja radnih mesta za profesionalni stručni kadar, na razradi sistema nagrađivanja stručnjaka, na pravnom regulisanju i učvršćivanju njihovog statusa na području fizičke kulture;

4. Angažovanjem odgovarajućih stručnih institucija, sprovesti naučno ispitivanje efikasnosti sistema fizičkog vaspitanja i njegovog uticaja na podizanje radne sposobnosti i zdravlja i otklanjanje fizičkih deformiteta kod omladine. U cilju poboljšanja rezultata i unapređenja vrhunskog sporta, naročitu pažnju pokloniti primeni savremenih naučnih dostignuća u treningu sportista.

5. Otklanjanje ostataka birokratsko-centralističkih shvatanja u organizacijama za fizičku kulturu, uključivanje aktivnih takmičara u sportska rukovodstva, otklanjanje negativnih pojava i jačanje vaspitnih komponenata, pronalaženje adekvatnih formi upravljanja i efikasnog korišćenja objekata, takođe su još neka od mnogih pitanja koja će se posebno proučavati u narednom periodu.

SASTAV RUKOVODEĆIH TELA

Za članove *Izvršnog odbora* Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu izabrani su: dr Mihailo Andrejević, Deleon Ašer, Risto Bajalaski, Miljenko Bobanac, Jovan Dačić, Pero Djetelić, dr Danilo Dougan, Nenad Dragulić, Dušan Đurđić, Milan Ercegan, Marjan Flander, Vlado Ivković, Jelica Janković, Relić, Brana Jevremović, Danilo Knežević, Rade Kušić, Bećir Meholfić, Sava Obradović-Zvonko, Dragoslav Petrović, Branko Polić, Zoran Polić, Milivoje Radovanović-Farbin, Jovan Ružić, Zdravko Šandl, Mika Tripalo i Ljubo Truta.

Pored ovih 26 članova u sastav Izvršnog odbora Saveza po svom položaju ulaze predsednici republičkih saveza organizacija za fizičku kulturu.

Predsednik Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu je Mika Tripalo, potpredsednici Milivoje Radovanović-Farbin, Zoran Polić i Rade Kušić, a generalni sekretar Milan Ercegan.

Za članove *Sekretarijata*, pored predsednika, potpredsednika i generalnog sekretara, izabrani su Bećir Meholfić, Pero Djetelić, Branko Polić, Zdravko Šandl, Sava Obradović-Zvonko i dr Mihailo Andrejević.

IZVOR: Rezolucija i materijali Jugoslovenskog kongresa za fizičku kulturu i materijali osnivačke konferencije Jugoslovenskog saveza organizacija za fizičku kulturu.

P. D. — D. M.

XVI EVROPSKI ŠAMPIONAT U BOKSU

XVI evropski šampionat u amaterskom boks u održan je od 3. do 10. juna u najvećoj hali Beogradskog sajmišta. Na šampionatu se takmičilo 146 boksera iz 21 evropske zemlje, i to: Austrije — 6, Bugarske — 8, Čehoslovačke — 7, Demokratske Republike Nemačke — 8, Engleske — 10, Finske — 3, Francuske — 5, Gibraltara — 5, Grčke — 1, Holandije — 5, Irske — 5, Italije — 10, Jugoslavije — 10, Mađarske — 8, Norveške — 1, Poljske — 10, Rumunije — 10, Savezne Republike Nemačke — 10, SSSR — 10, Škotske — 9 i Švajcarske — 5.

U muva kategoriji takmičilo se 14 boksera, bantam — 16, pero — 14, lakoj — 16, poluvelter — 17, velter — 17, polusrednjoj — 15, srednjoj — 12, poluteškoj — 14 i teškoj — 11.

Prvaci Evrope. Titule novih prvaka Evrope (zlatne medalje) osvojili su: muva — Vaka (Italija), bantam — Sivko (SSSR), pero — Tejlor (Engleska), laka — Mek Tagart (Škotska), poluvelter — Tuminš (SSSR), velter — Tamulis (SSSR), polusrednja — Lagutin (SSSR), srednja — Valasek (Poljska), poluteška — Saraudi (Italija) i teška — Abramov (SSSR).

Drugo mesto (srebrne medalje) osvojili su: muva — Stoljnikov (SSSR), bantam — Gutman (Poljska), pero — Zasuhin (SSSR), laka — Benedek (Jugoslavija), poluvelter — Mehović (Jugoslavija), velter — Majer (Švajcarska), polusrednja — Hajdel (Demokratska Republika Nemačka), srednja — Feofanov (SSSR), poluteška — Negrea (Rumunija) i teška — Pena (Italija).

Treće mesto (bronzane medalje) osvojili su: muva — Šerve (Švajcarska) i Babijaš (Demokratska Republika Nemačka), bantam — Puju (Rumunija) i Camparini (Italija), pero — Georgiju (Rumunija) i Šulc (DR Nemačka), laka — Varvik (Engleska) i Kajdi (Mađarska), poluvelter — Kosantino (Francuska) i Kaspšik (Poljska), velter — Žoselen (Francuska) i Mekenzi (Škotska), polusrednja — Šiktas (SR Nemačka) i Badea (Rumunija), srednja — Jakovljević (Jugoslavija) i Fraunelob (Austrija), poluteška — Jozefovič (Poljska) i Bodel (Engleska), teška — Gugnjevič (Poljska) i Ginter (DR Nemačka).

Ekipni plasman dobijen na osnovu osvojenih bodova u polufinalnim i finalnim borbama u svakoj kategoriji je sledeći:

SSSR — 35 poena, Italija — 19, Poljska — 12, Jugoslavija — 9, Engleska — 7, Demokratska Republika Nemačka i Rumunija — po 7, Škotska — 6, Švajcarska — 5, Francuska — 2, i Austrija, Savezna Republika Nemačka i Mađarska po 1 bod.

Bokseri Bugarske, Čehoslovačke, Finske, Gibraltara, Grčke, Irske, Holandije i Norveške nisu osvojili nijedan bod pošto se nisu plasirali u polufinale ni u jednoj od 10 kategorija.

Rezultati jugoslovenskih boksera. Na šampionatu se takmičilo 10 jugoslovenskih boksera: muva — Saćipović, bantam — Mitrović, pero — Paunović, laka — Benedek, poluvelter — Mehović, velter — Vranješević, polusrednja — Tomić, srednja — Jakovljević, poluteška — Milivojević i teška — Sretenović.

Benedek i Mehović osvojili su srebrne medalje, a Jakovljević bronzanu.

U ukupno 21 borbi jugoslovenski bokseri su 11 puta pobedili a 10 puta poraženi. Benedek je pobedio Uglirša (Austrija), Kakoškina (SSSR) i Varvika (Engleska), a izgubio u finalu protiv Mek Tagarta (Škotska), Mehović je savladao Engleza Brazilera, Mađara Vonu i Francuza Kosantina, a pobeđen je u finalu od Tuminša (SSSR). Jakovljević je pobedio Fišera (Škotska) i Šulca (SR Nemačka), a u polufinalu je pobeđen od Valaseka (Poljska).

Saćipović je u prvom kolu pobedio Irca Mek Klina, a u drugom je pobeđen od Vake (Italija), osvajača zlatne medalje; Mitrović je izgubio prvu borbu sa Camparinijem (Italija), osvajačem bronzane medalje; Paunović je zbog povrede u prvom kolu predao borbu Vojteni (SR Nemačka); Vranješević je u prvom kolu savladao Guzea (DR Nemačka), a u drugom je pobeđen od Majera (Švajcarska), osvajača srebrne medalje; Tomić je pobeđen u prvom kolu od Lagutina (SSSR), osvajača zlatne medalje; Milivojević je savladao u prvom kolu Šluepa (Švajcarska), a u drugom izgubio od Jozefoviča (Poljska); Sretenović je pobeđen u prvom kolu od Nemeca (Čehoslovačka).

Osvajanjem dve srebrne i jedne bronzane medalje i četvrtog mesta u ekipnom plasmanu, Jugoslovenski bokseri zabeležili su dosad svoj najveći uspeh na evropskim šampionatima.

* * *

Šampionatu su prisustvovali najugledniji bokserski radnici iz cele Evrope na čelu sa predsednikom (AIBE) Radjardom Raselom (Engleska) i potpredsednicima Denisovim (SSSR), Lisovskim (Poljska) i Podestom (Italija), kao i ostali članovi Izvršnog komiteta ove organizacije. Uoči početka šampionata, 1. juna, održan je u Beogradu sastanak Izvršnog komiteta AIBE na kome su razmotrena aktuelna pitanja amaterskog boksa u Evropi.

V. V.

UČEŠĆE JUGOSLAVIJE NA XV ZASEDANJU GENERALNE SKUPŠTINE UN

XV zasedanje Generalne skupštine Ujedinjenih nacija¹ trajalo je od 20. septembra do 20. decembra 1960 (prvi deo) i od 7. marta do 21. aprila 1961 (drugi deo).

Na dnevnom redu zasedanja nalazilo se oko 90 tačaka.

Prvi deo XV zasedanja obeležavali su opšta zategnutost u odnosima Istok-Zapad, koja se izrazila u nemogućnosti postizanja sporazuma ne samo o osnovnim već i o manje važnim pitanjima dnevnog reda; prisustvo i delatnost velikog broja šefova država i vlada, a naročito šefova neangažovanih zemalja; akutna kriza kolonijalizma i stupanje u UN velikog broja novooslobođenih zemalja Afrike.

O uslovima u kojima se održavalo XV zasedanje i o ulozi i mestu šefova neangažovanih zemalja na tom zasedanju predsednik Tito je u svom ekspozeu u Saveznoj narodnoj skupštini, 26. decembra 1960, rekao:

»Posle neuspeha pariske konferencije svet je bio zbunjen i duboko zabrinut zbog naglog pogoršavanja situacije i to je bio razlog što je tako veliki broj šefova država i vlada lično prisustvovao XV zasedanju Generalne skupštine UN. Po mom mišljenju prisustvo šefova država i vlada na XV zasedanju bilo je veoma korisno iz više razloga, naročito kada se radi o neangažovanim zemljama. Korisno je bilo u prvom redu zbog toga što su šefovi neangažovanih zemalja i vlada svojim prisustvom i istupanjem na Generalnoj skupštini sprečili da dođe do još težih sukoba između zavađenih sila, a osim toga što su svojim jasno formulisanim stavovima prema raznim spornim problemima i potrebi pronalaženja puta za njihovo miroljubivo rešavanje sprečili da dođe do podela Generalne skupštine na dve suprotne strane. Na taj način oni su uspešli da stvore u Ujedinjenim nacijama novu snagu koja nije voljna da bude samo nemi posmatrač i glasačka mašina, već želi da bude aktivan faktor u sprovođenju jedne politike koja može da osigura čovečanstvu mir i konstruktivnu saradnju.«

Drugi deo XV zasedanja Generalne skupštine UN, zbog daljeg zaoštavanja međunarodne situacije u vezi sa kolonijalnim pitanjem, bio je najvećim delom posvećen Kongu, Angoli i drugim kolonijalnim problemima kao i pitanju Kube. Za drugi deo zasedanja karakteristični su takođe pokušaji da se bilateralnim pregovorima između SAD i SSSR poboljšaju odnosi Istok-Zapad. Zato nije došlo do diskusije o takozvanim hladnoratovskim tačkama dnevnog reda (Mađarska, Tibet, nadletanje američkih aviona nad SSSR), a sporazumno je odloženo i razmatranje pitanja razoružanja.

Jugoslovenska delegacija je na XV zasedanju bila veoma aktivna, naročito u kolonijalnim pitanjima kao i pitanjima Konga i Kube.

SASTAV JUGOSLOVENSKE DELEGACIJE. Na prvom delu XV zasedanja Generalne skupštine UN delegaciju Jugoslavije predvodio je predsednik Republike Josip Broz Tito, a članovi delegacije bili su: državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, generalni sekretar Predsednika Republike Leo Mates, stalni predstavnik Jugoslavije pri UN Dobrovoje Vidić i pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove Josip Đerđa. Zamenici članova delegacije bili su: ambasador u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Mišo Pavičević, direktor Instituta za međunarodnu politiku i privredu Janez Stanovnik, načelnici odeljenja u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove dr Đura Ninčić i Budimir Lončar i pomoćnik načelnika odeljenja u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove dr Janvid Flere.

Na drugom delu XV zasedanja jugoslovensku delegaciju je predvodio državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, a članovi delegacije bili su: stalni predstavnik Jugoslavije pri

UN Mišo Pavičević, načelnici odeljenja u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove dr Đura Ninčić i Budimir Lončar i savetnik Stalne jugoslovenske misije pri UN Osman Đikić.

GENERALNA SKUPŠTINA

PRIJEM NOVIH ČLANOVA. Na početku rada plenuma primljeno je u UN 15 novih članova, a u toku zasedanja još 2 (Nigerija i Senegal), tako da se broj članova UN popeo od 82 na 99. Novih 17 članova UN su: Centralna Afrička Republika, Čad, Dahomej, Gabon, Gornja Volta, Kamerun, Kongo (bivši belgijski), Kongo (bivši francuski), Kipar, Madagaskar, Mali, Niger, Nigerija, Obala Slonovače, Somalija, Senegal i Togo.

IZBOR PREDSEDNIKA KOMITETA. Prilikom izbora predsednika 7 glavnih komiteta, predstavnik Jugoslavije Janez Stanovnik izabran je za predsednika Ekonomsko-finansijskog komiteta.

AKCIJA NEANGAŽOVANIH ZEMALJA RADI SPREČAVANJA DALJEG ZAOŠTRAVANJA MEĐUNARODNE SITUACIJE. Predstavnici vanblokovskih zemalja na XV zasedanju, a naročito šefovi država i vlada Indije, Indonezije, Gane, UAR i Jugoslavije, pokušali su da utiču da, kao prvi korak u pravcu smanjenja zategnutosti između postojećih grupacija država, dođe do sastanka između Predsednika SAD i Predsednika Ministarskog saveta SSSR.

Predsednik Tito je govoreći o tome u Saveznoj narodnoj skupštini 26. decembra 1960, između ostalog, rekao:

»Naglo pogoršavanje situacije bilo je jedan od razloga što smo se Nehru, Naser, Sukarno, Nkrumah i ja dogovorili i predložili rezoluciju o potrebi da se sastanu Predsednik SAD i Predsednik sovjetske vlade, radi sprečavanja daljeg zaoštavanja i lakšeg prilaženja rešavanju tako krupnih problema kao što su problem razoružanja, kolonijalno pitanje i druga.«

Nacrt rezolucije Gane, Indije, Indonezije, UAR i Jugoslavije, odnosno stav u kome se govori o sastanku Predsednika SAD i Predsednika Ministarskog saveta SSSR, usled proceduralnih manevara zapadnih sila, nije dobio potrebnu dvotrećinsku većinu (»za« glasale 41, »protiv« 37, a uzdržale se 17 delegacije), pa su predlagači konstatujući da se Rezolucija izbacivanjem pomenutog stava lišava svog osnovnog smisla, povukli svoj predlog.

Time se, međutim, neangažovane zemlje nisu odrekle napora da doprinesu smanjenju opasne zategnutosti i afirmaciji UN kao čuvara mira. Ti naponi, na kojima se Jugoslavija aktivno angažovala, doveli su pri kraju generalne debate (17. oktobra 1960) do jednoglasnog usvajanja (sve prisutne delegacije, njih 91, glasale za) rezolucije o saradnji država članica, čiji su predlagači bili: Austrija, Bolivija, Burma, Cejlon, Ekvador, Etiopija, Finska, Gana, Gvineja, Indija, Indonezija, Irak, Jemen, Jugoslavija, Kambodža, Liban, Libija, Maroko, Meksiko, Nepal, Nigerija, Panama, Saudi Arabija, Somalija, Sudan, Tunis, UAR i Venecuela. Ovom rezolucijom se zahteva od zemalja članica da se »uzdržavaju od svih akcija koje bi mogle pogoršati međunarodnu napetost« i potvrđuje »uverenje da snaga UN leži u punoj saradnji njenih članica,« kako bi »Organizacija postala efikasniji instrument za očuvanje mira i unapređivanje ekonomskog i socijalnog napretka svih naroda«.

U ekspozeu pred Saveznom narodnom skupštinom, 26. decembra 1960, predsednik Tito je u vezi s ovom rezolucijom izjavio: »Mada usvajanje ove rezolucije ne znači neku promenu u stavovima protivnika metoda pregovaranja, ono je ipak jasno pokazalo da se u savremenim uslovima niko ne usuđuje da bude otvoreni protivnik međunarodne saradnje i pregovaranja.«

PITANJE KONGA. Još pre početka zasedanja Generalne skupštine jugoslovenska vlada, zabrinuta događajima u Kongu, tražila je 8. septembra 1960. sastanak Saveta bezbednosti radi pružanja zaštite zakonitoj vladi Konga. S daljim razvojem događaja u Kongu, pojačavanjem inostrane intervencije i akcija usmerenih na rušenje zakonite vlade, olakšanih stavom nekih organa UN, jugoslovenska delegacija u Generalnoj skupštini se najaktivnije zauzimala za osudu inostrane intervencije i za takvu aktivnost UN u Kongu koja bi obezbedila nezavisnost, teritorijalni integritet i jedinstvo Konga i spečila rušenje njegove zakonite vlade.

¹ O učešću Jugoslavije na ranijim zasedanjima Generalne skupštine UN vidi: »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 259—264 (33—38); »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 139—144 (15—20); »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 75—80 (7—12); »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 37—44 (3—10).

Državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović je 12. decembra u Savetu bezbednosti zatražio u ime jugoslovenske vlade hitno zasedanje plenuma Generalne skupštine zbog ozbiljne situacije u Kongu. Na plenumu su delegacije Cejlona, Gane, Indije, Indonezije, Iraka, Jugoslavije, Maroka i UAR predložile rezoluciju kojom se, između ostalog, zahtevalo da UN ispune svoj mandat u Kongu, da se odmah oslobode svi uhapšeni politički zatvorenici i sazove kongoanski Parlament, da se onemogući mešanje vojnih jedinica u Kongu u politički život zemlje, da se odmah povuku iz Konga celokupno belgijsko vojno i poluvajno osoblje, savetnici i stručnjaci i da se obrazuje savetodavna komisija koja bi u Kongu pomagala organima UN u izvršavanju njihovih zadataka. Državni sekretar Koča Popović je 16. decembra na plenumu Generalne skupštine dao obrazloženje predložene rezolucije.

Ponovo uzimajući reč u diskusiji na plenumu 20. decembra državni sekretar Koča Popović je istakao da se kriza u Kongu ne može rešiti bez učešća i oslonca na stvarne nacionalne snage te zemlje i da pokušaji traženja rešenja mimo njih i protiv njih predstavljaju direktno izazivanje građanskog rata. On je tom prilikom pročitao poruku predsednika Tita u kojoj se izražava očekivanje jugoslovenske vlade da će Generalna skupština UN doneti hitne odluke koje bi bile usmerene na stvarno garantovanje nezavisnosti i integriteta Konga.

Posle glasanja u Generalnoj skupštini, kada predložena rezolucija nije bila usvojena, jugoslovenska delegacija je objavila saopštenje u kome se kaže da jugoslovenska vlada ne želi više da snosi nikakvu odgovornost za akcije UN u Kongu i da traži da se jugoslovensko osoblje u Kongu hitno razreši dužnosti.²

Istupajući na drugom delu zasedanja u debati o Kongu, šef jugoslovenske delegacije Koča Popović je, 24. marta 1961, naglasio da principijelno pravilne odluke UN o Kongu »nisu ostvarene zbog uticaja i akcija snaga koje su zainteresovane za održavanje svojih ili savezničkih pozicija i zbog potpuno neadekvatne akcije nadležnih izvršnih organa UN sa generalnim sekretarom na čelu«. Šef jugoslovenske delegacije je predložio da Skupština usvoji u prvom redu sledeće odluke: osudu Belgije zbog neizvršavanja odluka UN; određivanje roka za evakuaciju belgijskog osoblja; primenu sankcija u slučaju ako bi Belgija i dalje odbijala da sprovede odluke UN. Koča Popović je istakao da su potrebne jasne i nedvosmislene odluke, a ne prihvatanje »srednjih pozicija«, i da je neizbežno opredeliti se »ili za kongoanski narod ili za intervenciju i nastavak kolonijalističke politike sa svim nasiljima, haosom i bezakonjem, sa svim opasnostima za mir«.

U toku diskusije u plenumu, grupa neangažovanih afričkih zemalja (Kazablanka grupa) i neke azijske zemlje, kao i Jugoslavija, kritički su se odnosile prema merama organa UN u Kongu i insistirale u prvom redu na evakuaciji Belgijanaca. Ova grupa — 21 afro-azijska zemlja i Jugoslavija — podnela je 6. aprila predlog rezolucije kojim se tražilo da se belgijsko vojno i civilno osoblje evakuše u roku od tri nedelje. Rezolucija je prihvaćena sa 61 : 5 : 33 glasova³, ali bez odredbe o roku evakuacije i odredbe o eventualnim sankcijama.

Jugoslavija se uzdržala po rezoluciji 17 zemalja, kojom se istina, preporučivalo sazivanje kongoanskog Parlamenta, ali i podupirala dotadašnja delatnost i politika organa UN u Kongu. Odredba o Komisiji za pomirenje prihvaćena je sa 67 : 21 : 11 glasova; Jugoslavija je glasala protiv ove odredbe. Rezolucija u celini prihvaćena je sa 60 : 16 : 23 glasa.

Jugoslavija je takođe glasala za sovjetski predlog rezolucije (koji je predviđao rok od 21 dana za sazivanje Parlamenta), kao i za predlog rezolucije 4 neangažovane zemlje, kojom se osniva Komisija za istragu smrti Patrisa Lumumbe.

Kao posebna tačka razmatrano je pitanje pokrivanja troškova aktivnosti UN u Kongu, pri čemu su zapadne zemlje, a naročito SAD insistirale da se troškovi pokrivaju kroz specijalni budžet u kojem obavezno učestvuju sve članice UN, s tim da troškove snose prvenstveno velike sile. Istočnoevropske zemlje i Francuska odbile su da uplaćuju u budžet za Kongo. U vezi s ovim pitanjem prihvaćena je tuniska rezolucija, koja predviđa plaćanje

troškova kroz specijalni budžet, ali bitno smanjuje (za 80% u odnosu na doprinose redovnom budžetu) doprinose zemalja koje primaju tehničku pomoć UN. Rezolucija je prihvaćena sa 45 : 25 : 27 glasova. Jugoslavija se uzdržala od glasanja.

DEKLARACIJA O DAVANJU NEZAVISNOSTI KOLONIJALNIM ZEMLJAMA I NARODIMA. U govoru u generalnoj debati, 23. septembra 1960. sovjetski premijer Nikita Hruščov predložio je da se na dnevni red XV zasedanja stavi deklaracija o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima. Generalni komitet je prihvatio sovjetski predlog, ali s tim da se o njemu diskutuje u Političkom komitetu a ne na plenumu (10 : 7 : 1). Predstavnik Jugoslavije u Generalnom komitetu podržao je sovjetski zahtev da se o predlogu diskutuje na plenumu. U diskusiji o izveštaju Generalnog komiteta, u kojem je razmatrano i ovo pitanje, delegacija SSSR je podnela amandman na preporuku Generalnog komiteta kojim se tražilo da Generalna skupština uputi ovu tačku na razmatranje plenumu. Ovaj amandman je aklamacijom prihvaćen.

Pored sovjetskog nacrt deklaracije, plenumu je podnesen i nacrt rezolucije azijsko-afričkih zemalja.

Sovjetski nacrt deklaracije sadržavao je zahtev za neodložno davanje potpune nezavisnosti i slobode svim kolonijalnim zemljama, teritorijama pod staratelstvom i drugim nesamoupravnim teritorijama, kao i zahtev za eliminisanje svih uporišta kolonijalizma u vidu poseda i pod najam ustupljenih zona na stranoj teritoriji.

Nacrt rezolucije azijsko-afričkih zemalja sadržavao je zahtev da se u starateljskim i ostalim teritorijama koje još nisu postigle nezavisnost odmah preduzmu mere za prenošenje celokupne vlasti na narode ovih teritorija, bez ikakvih uslova ili rezervi.

U debati o ovom pitanju uzelo je učešća preko 70 delegacija, a daljih 10 su obrazložile svoje glasanje.

Jugoslovenski delegat (Josip Đerđa) izneo je 30. novembra 1960. načelan stav Jugoslavije o kolonijalizmu⁴. Ukazujući na neodrživost kolonijalnih odnosa u savremenom svetu, on je podržao gledište da Generalna skupština UN treba da donese odluku o konačnom likvidiranju kolonijalizma. »Kolonijalne odnose« — rekao je jugoslovenski predstavnik — »mi smo uvek smatrali neodrživim i iz pravnih, istorijskih i moralno-političkih razloga tražili njihovo ukidanje. Danas, međutim, kad se oni očito ističu kao direktna pretnja najvišim interesima sveta — postalo je neophodno i u opštem interesu da se svet bez oklevanja oslobodi takve anomalije... Rukovođena takvim gledanjem, naša delegacija će primiti i podržati svaku odgovarajuću rezoluciju ili odluku koja bi nas dovela do neposrednog ukidanja kolonijalnih odnosa.«

Prilikom glasanja o sovjetskom i azijsko-afričkom nacrtu rezolucije, sovjetska delegacija je tražila da se prvo glasa o njenom nacrtu i istovremeno podnela dva amandmana na azijsko-afrički nacrt, prema kojima bi administrativne sile bile obavezne da u 1961. daju nezavisnost svim kolonijalnim zemljama i narodima i da XVI zasedanju podnesu izveštaj o izvršenju azijsko-afričke deklaracije. Ni uvodni deo sovjetske deklaracije (43 : 25 : 29), ni deo o principima (35 : 32 : 30), nisu dobili potrebnu dvotrećinsku većinu, pa se nije ni glasalo o predlogu u celini. Jugoslovenska delegacija je glasala za drugi, operativni deo sovjetske deklaracije, dok se uzdržala prilikom glasanja o uvodnom delu koji je bio propagandistički stilizovan.

Odbačeni su bili takođe sovjetski amandmani na nacrt rezolucije azijsko-afričkih zemalja, prvi sa 47 : 29 : 22 a drugi sa 41 : 35 : 22 glasa. Usvojen je nacrt rezolucije 43 azijsko-afričke zemlje sa 89 : 0 : 9. Uzdržale su se: Australija, Belgija, Dominikanska Republika, Francuska, Južnoafrička Unija, Portugalija, SAD, Španija i Velika Britanija. Jugoslovenska delegacija glasala je za nacrt rezolucije azijsko-afričkih zemalja, a takođe i za oba sovjetska amandmana.

PITANJE PREDSTAVNIŠTVA NR KINE U UN. Unošenje ove tačke u dnevni red XV zasedanja zatražila je sovjetska delegacija. Prilikom razmatranja pitanja u Generalnom komitetu, delegacija SAD je, kao i ranijih godina, predložila da Generalna skupština odbaci zahtev da se na XV zasedanju razmatra ovo

² O stavovima Jugoslavije prema događajima u Kongu vidi: »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 439—441 (79—81) i »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 39—42 (1—4) i 190—192 (26—28).

³ Prvi broj označava glasove »za«, drugi »protiv« a treći uzdržane.

⁴ O stavovima Jugoslavije o kolonijalnom pitanju vidi »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 367—371 (45—49) i »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 541—544 (99—102).

pitanje. Nacrt rezolucije SAD usvojen je u Generalnom komitetu sa 12 : 7 : 1, a u plenumu sa 42 : 34 : 22 glasa. Jugoslovenska delegacija glasala je za predstavništvo NR Kine u UN, a protiv nacrta rezolucije SAD.

IZBORI ZA SAVET BEZBEDNOSTI I EKONOMSKO-SOCIJALNI SAVET (ECOSOC). Pitanje izbora za Savet bezbednosti i ECOSOC je na XV zasjedanju proteklo u znaku rešenosti većeg broja afričkih i azijskih zemalja da putem preraspodele postojećih mesta u ovim organima dođe do adekvatnije zastupljenosti Azije i Afrike. Više zemalja sa ovih kontinenata stavilo je do znanja da za njih ne važi tzv. džentlmenki sporazum o raspodeli mesta u Savetu bezbednosti i u ECOSOC-u i da ga se oni neće pridržavati.

U takvoj situaciji kandidat zapadne Evrope — Portugalija, nije izabran u Savet bezbednosti (na mesto koje je držala Italija), već je postignut sporazum da to mesto zauzmu Liberija i Irska, svaka po jednu godinu. Na mesto Argentine i Tunisa izabrani su Čile i UAR, dok je prema sporazumu sa XIV zasjedanja na mesto Poljske izabrana Turska, sa jednogodišnjim trajanjem mandata.

I prilikom izbora 6 novih članova ECOSOC-a, azijsko-afričke zemlje se nisu držale dotadašnje prakse o raspodeli mesta, tako da je mesto Čang Kaj Šekovog predstavnika zauzeo Jordan, odnosno Etiopija, dok se prilikom glasanja za evropsko mesto (na mesto Holandije) ni posle 13 glasanja nije dobila potrebna većina između kandidata zapadne Evrope — Belgije (prilikom 13-og glasanja dobila 42) i azijsko-afričkog kandidata — Indije (48 glasova). Tako su na 5 mesta izabrani: Etiopija, Francuska, Jordan, Salvador i Urugvaj. Šesto mesto bilo je popunjeno tek na drugom delu zasjedanja, i to posle aranžmana prema kojem je na šesto mesto izabrana Italija, s tim da na XVI zasjedanju Indija bude izabrana na mesto koje do kraja 1961. zauzima Španija.

SITUACIJA U ANGOLI. Pošto rezolucija o Angoli koju su u Savetu bezbednosti predložile afro-azijske zemlje nije bila prihvaćena zbog stava kolonijalnih zemalja, Generalna skupština je, sa 79 glasova, 2 protiv (Španija i Južnoafrička Unija) i 8 uzdržanih, postavila ovo pitanje na svoj dnevni red. Govoreći o situaciji u Angoli, jugoslovenski delegat (Mišo Pavićević) je ukazao na brutalne metode portugalskog kolonijalizma, zbog kojih se Angola nalazi u uslovima najteže zaostalosti, porobljavanja i eksploatacije. Naglašavajući koliko je ta situacija u suprotnosti s Poveljom UN i s Rezolucijom Generalne skupštine od 14. decembra 1960. o brzom i bezuslovnoj likvidaciji kolonijalnog sistema, jugoslovenski delegat je podržao predlog rezolucije 39 afričko-azijskih zemalja, kojim se traži da portugalska vlada promeni svoju politiku u Angoli i predviđa osnivanje posebnog potkomiteta koji bi proučio situaciju u Angoli i podneo izveštaj XVI zasjedanju Generalne skupštine.

Rezolucija je usvojena sa 73 : 2 : 9 glasova, a u Potkomitet za razmatranje situacije u Angoli ušli su predstavnici Malaje, Sudana, Finske, Bolivije i Dahomeja.

ŽALBA VLADE KUBE PROTIV AGRESIVNIH PLANOVA I INTERVENCIJE SAD stavljena je na dnevni red krajem prvog dela zasjedanja, decembra 1960, a dobila je naročitu hitnost povodom invazije na Kubu koju su 16. aprila preduzele kubanske reakcionarne izbeglice uz pomoć SAD. S jugoslovenske strane ova invazija je oštro osuđena u izjavi predsednika Tita od 18. aprila 1961, a takođe i u zajedničkoj izjavi predsednika Tita i predsednika Nasera datoj istog dana. Istupajući u diskusiji o invaziji na Kubu, 19. aprila, jugoslovenski predstavnik (Mišo Pavićević) naglasio je da su SAD pripremile invaziju zbog toga što se ne mogu pomiriti s promenama do kojih je došlo na Kubi, što znači da SAD ne priznaju nezavisnost i suverenitet Kube. Jugoslovenski predstavnik se istovremeno založio za miroljubivo rešavanje sukoba neposrednim pregovorima između zainteresovanih strana.

U vezi s pitanjem napada na Kubu, došlo je 21. aprila do glasanja o rezoluciji koju su predložile neke latinsko-američke zemlje sa Argentinom na čelu. Rezolucija je pozivala »sve zemlje članice da preduzmu takve miroljubive akcije koje su im mogućne, kako bi se otklonile postojeće zategnutosti«.

Jugoslovenska delegacija se uzdržala od glasanja o rezoluciji u celini, dok je glasala protiv paragrafa rezolucije kojim se

tražilo posredovanje Organizacije američkih država, koju Kuba smatra oruđem SAD. Ovaj paragraf dobio je u plenumu 56 : 32 : 8 glasova, tj. nije dobio dvotrećinsku većinu i odbačen e. Rezolucija u celini je prihvaćena u plenumu sa 59 : 13 : 24 glasa.

U Političkom komitetu Jugoslavija je podržala predlog rezolucije Meksika, kojim se tražilo da u sporu između Kube i SAD posreduju UN. Predlog u Komitetu nije dobio dvotrećinsku većinu (42 : 35 : 25).

POLITIČKI KOMITET

RAZORUŽANJE. Na XV zasjedanju Generalne skupštine problem razoružanja razmatran je u okviru 4 tačke: razoružanje i situacija u pogledu izvršenja Rezolucije Generalne skupštine od 20. novembra 1959. po pitanju razoružanja (pokrenuo SSSR posle povlačenja iz Komiteta desetorice); obustava eksperimenata s nuklearnim i termonuklearnim oružjem (pokrenula Indija); sprečavanje širenja nuklearnog oružja (pokrenula Irska); i izveštaj Komisije UN za razoružanje.

Opšta situacija u vezi s razoružanjem bila je obeležena prekidom ženevskih pregovora Komiteta desetorice 27. juna posle neuspeha konferencije u Parizu, opštim suprotstavljanjem pozicija Zapada (predlog SAD od 27. juna 1960 — nešto modifikovan u Komisiji za razoružanje) i sovjetskog plana o opštem i potpunom razoružanju (predlog od 2. juna 1960, dopunjen predlozima Hruščova u generalnoj debati XV zasjedanja) i odugovlačenjem pregovora u Ženevi o obustavljanju eksperimenata nuklearnim oružjem.

U debati o razoružanju na prvom delu XV zasjedanja od 13 predloženih rezolucija usvojene su 3 u vezi sa sprečavanjem daljeg širenja nuklearnog naoružanja i obustavljanjem eksperimenata nuklearnim i termonuklearnim oružjem. Zadržano je na dnevnom redu, kako u svom suštinskom, tako i u proceduralnom aspektu, devet rezolucija načelnog karaktera i deseta — sovjetska — o proširenju organa za pregovaranje.

Time je postignuta načelna saglasnost između Istoka i Zapada da se diskusija nastavi na drugom delu zasjedanja.

Projekat rezolucije o sprečavanju daljeg širenja nuklearnog naoružanja predložen od strane delegacije Irske, kojoj su se pridružili Gana, Japan, Meksiko i Maroko, bio je prihvaćen u plenumu Generalne skupštine sa 68 : 0 : 26 (uzdržali se: Australija, Belgija, Bolivija, Brazilija, Čang Kaj Šekov predstavnik, Dominikanska Republika, Filipini, Francuska, Grčka, Gvatemala, Haiti, Holandija, Italija, Južnoafrička Unija, Kolumbija, Luksemburg, Nikaragva, Paragvaj, Peru, Portugalija, SAD, Salvador, Španija, Turska, Urugvaj i Velika Britanija).

O obustavi eksperimenata s nuklearnim i termonuklearnim oružjem Politički komitet je razmotrio 2 nacrta rezolucije, prvi Indije, Austrije i Švedske i drugi 26 zemalja, među kojima i Jugoslavije. Razlika između ovih nacrta bila je uglavnom u tome što se nacrtom 26 zemalja zahtevalo da se pored država koje sada raspolažu atomskim oružjem i sve ostale održe od eksperimenata. Nacrt 3 zemlje usvojen je sa 88 : 0 : 5 (Belgija, Francuska, SAD, Španija i Turska), a nacrt 26 zemalja sa 83 : 0 : 11 glasova. Jugoslovenska delegacija glasala je za oba nacrta.

Od preostalih 10 rezolucija koje su ostale kao dokumenti za diskusiju na drugom delu zasjedanja, do pojave rezolucije 12 neangažovanih zemalja, 15. novembra 1960, najznačajnije diskusije su vođene oko sovjetskog nacrta rezolucije i nacrta SAD, Velike Britanije i Italije. Oba nacrta sadrže osnovne elemente prethodnih sovjetskih, odnosno zapadnih predloga o razoružanju.

Uslud opšte nepovoljne situacije u odnosima Istok-Zapad nije postignut gotovo nikakav napredak u približavanju stavova pa je 12 neangažovanih zemalja (Burma, Cejlon, Gana, Indija, Indonezija, Irak, Jugoslavija, Kambodža, Maroko, Nepal, UAR i Venecuela), posle više konsultacija s delegacijama SSSR, SAD i Velike Britanije, podnelo 15. novembra nacrt rezolucije, koji je, prema shvatanju njenih predlagača, mogao da bude prihvatljiva osnova za dalje pregovore o opštem i potpunom razoružanju.

Jugoslovenska delegacija je bila vrlo aktivna u izradi ovog nacrta i njegovom objašnjavanju tokom diskusije.

Na početku drugog dela zasedanja, neangažovane zemlje, uključujući i Jugoslaviju, zastupale su gledište da u Komitetu treba povesti diskusiju o pitanju razoružanja, kako bi se postavili principi na kojima će se voditi budući razgovori o tom problemu. Međutim, kao rezultat međusobnih razgovora, SSSR i SAD su 30. marta 1961. podneli predlog rezolucije kojim se debata o razoružanju odlaže za XVI zasedanje. Pošto su predstavnici SSSR i SAD izjavili da će u toku leta »razmeniti gledišta o razoružanju i o obnavljanju pregovora u okviru jednog sporazumno formiranog tela«, Komitet je jednoglasno prihvatio predloženu rezoluciju. Tom prilikom su delegati neangažovanih zemalja istakli ulogu koju srednje i male zemlje treba da odigraju u rešavanju pitanja razoružanja.

Opšti stav jugoslovenske delegacije o problemu razoružanja izneo je predsednik Tito 22. septembra u govoru u generalnoj debati, u kome je, između ostalog, rekao: »U sudbonosnom problemu razoružanja svet je danas suočen sa jednom naizgled nerešivom kontradikcijom. S jedne strane, zbog užasne razorne moći savremenog oružja, rat sve više postaje apsurdan. S druge strane, gomilanje sve razornijeg oružja vodi ratu.« Rešenje je, prema rečima predsednika Tita, jedino u opštem razoružanju.

Govoreći o međuzavisnosti problema razoružanja i stanja međunarodnih odnosa, predsednik Tito je rekao: »Tu ne treba tražiti odakle da se počne, jer je očigledno da treba ulagati napore u oba pravca. Razoružanje, u stvari ako se posmatra iz dovoljno široke perspektive, znači svojevrstan oblik pozitivnog menjanja sveta i odnosa u njemu. P. e. ma tome, ono zahteva sposobnost da se ono sagleda i spremnost na postavljanje međunarodnih odnosa na jednu novu osnovu.«

Osudjujući teorije o mogućnosti ili bezopasnosti lokalnih ratova i orijentaciji na tzv. taktično nuklearno oružje, predsednik Tito je izjavio da bi moralo biti jasno da pri savremenim odnosima u svetu svaki lokalni rat ima neizbežnu tendenciju da se pretvori u opšti.

O problemu ravnoteže kao ozbiljnoj smetnji za razoružanje, predsednik Tito je rekao: »O ravnoteži u konkretnom procesu razoružanja treba, razume se, voditi računa, jer je nerealno pretpostaviti da će bilo koja zemlja prihvatiti predloge koji je u određenom trenutku ili periodu postavljaju u očigledno podređen položaj.« Bilo bi, međutim, prema predsedniku Titu, štetno težiti za prethodnim utvrđivanjem nekakve apstraktne apsolutne ravnoteže, jer nje nema ni u procesu naoružavanja. Ravnoteža, u globalnom smislu, uostalom, postoji.

O pitanju kontrole predsednik Tito je rekao da se ne može osporavati potreba adekvatne kontrole kao funkcije razoružanja, što znači da svaka faza u procesu razoružanja, kao i svaka mera razoružanja, treba da budu praćene odgovarajućim merama kontrole. Međutim, tražiti uvođenje dalekosežnih mera kontrole pre prelaženja na mere razoružanja znači isto što i suprotstavljati se razoružanju.

O tzv. početnim merama razoružanja predsednik Tito je rekao: »Uoporedo sa svojom podrškom opštem i potpunom razoružanju i, dakle, predlozima koji se u tom pravcu daju, jugoslovenska vlada bi bila spremna da prihvati kao deo procesa kretanja ka opštem i potpunom razoružanju određene mere, koje bi po samoj svojoj prirodi stimulirale i dalje sporazumevanje i rešavanje problema razoružanja u celini. Tu mora biti reči o merama ozbiljnim i radikalnim po svom karakteru, sa vidnim i neposrednim efektom u materijalnom i političkom pogledu, a takođe i u pogledu unapređenja tehničkog procesa neophodnog za razoružanje« (razvijanje i primena kontrole i sl. — prim. Redakcije). Takve mere bi, prema rečima predsednika Tita, bile: obustava nuklearnih eksperimenata, smanjenje vojnih izdataka, transfer fisionog materijala u mirnodopske svrhe, mere dezangažovanja u Srednjoj Evropi.

U pogledu procedure i mehanizma za pregovore, predsednik Tito je napomenuo da se dosadašnje forme nisu pokazale naj-srećnijim i da bi trebalo pronaći rešenje za obrazovanje takvog pregovaračkog tela koje bi bilo efikasnije i šire od Komiteta deseterice i čiji bi sastav bolje odražavao savremenu političku strukturu i geografsku podeljenost sveta.

Jugoslovenski delegat Dobrivoje Vidić istupao je više puta u Političkom komitetu u raznim fazama diskusije o problemu razoružanja, izlažući jugoslovenske stavove o svim osnovnim

aspektima problema, a naročito obrazlažući nacrt rezolucije 12 zemalja, na kome je jugoslovenska delegacija veoma aktivno radila.⁵

PROBLEM ALŽIRA. Stav Jugoslavije o problemu Alžira izneo je u generalnoj debati predsednik Tito.⁶

U vreme diskusije o Alžiru u Političkom komitetu, došlo je 11. decembra 1960. u gradovima Alžiru, Oranu i drugim do teških krvoprolića koje je francuska vojska izvršila nad nenaoružanim masama. Uzimajući reč u vezi s tim u Političkom komitetu 13. decembra, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović je rekao: »UN je suočena sada sa najeksplicitnijim plebiscitom... Šestogodišnji rat alžirskog naroda, pod rukovodstvom FLN i Privremene vlade Alžira, i posebno masovne manifestacije alžirskog stanovništva poslednjih dana, učinili su suvišnim svaku diskusiju o stvarnom statusu Privremene vlade Alžirske Republike.«

Govoreći o uslovima u kojima bi trebalo vršiti pravo na samoopredeljenje i dajući punu podršku predlogu Privremene alžirske vlade o referendumu pod kontrolom UN, Koča Popović je rekao da »svaki formalan referendum i plebiscit u vezi sa alžirskim samoopredeljenjem i nezavisnošću može imati značaja jedino ako se organizuje i ostvaruje pod međunarodnom kontrolom, pod kontrolom OUN«.

U skladu sa ovim stavovima, jugoslovenska delegacija je u Političkom komitetu i u plenumu glasala u prilog opravdanih zahteva za samoopredeljenje i nezavisnost Alžira.

Prilikom glasanja u Političkom komitetu, paragraf 4. nacrta rezolucije 24 zemlje Afrike i Azije, kojim se »odlučuje o referendumu organizovanom, kontrolisanom i nadziranom od UN« nije dobio potrebnu dvotrećinsku većinu (47 : 20 : 28). Rezolucija u celini, ali bez pomenutog paragrafa, u plenumu je prihvaćena sa 63 : 8 : 24. Usvajanjem ove rezolucije, kojom se priznaju prava alžirskog naroda na samoopredeljenje i nezavisnost, imperativna potreba za adekvatnim i efikasnim garantijama i dužnost UN da doprinesu uspešnoj i pravičnoj primeni prava na samoopredeljenje, kao i opštom atmosferom prilikom diskusije, data je na XV zasedanju, i pored manevara kolonijalnih sila, značajna podrška borbi naroda Alžira.

PITANJE MAURITANIJE razmatrano je pred Političkim komitetom na zahtev Maroka. Posle proglašenja nezavisnosti Maroka 1956, ostalo je nerešeno pitanje njegovih južnih granica. Pošto nije nailazila na odziv Francuske za pregovore i pošto se datum proglašenja nezavisnosti Mauritanije približavao, vlada Maroka je, uz podršku Arapske lige, tražila rešenje pred UN. Diskusija u Političkom komitetu nije dovela ni do kakve rezolucije, ali je pokazala da pitanje ostaje otvorenim.

»Kada prilazimo ovom problemu«, — rekao je u Političkom komitetu jugoslovenski delegat (Bogoljub Jovanović) — »jasno je da njegovo poreklo treba tražiti u odnosima i institucijama kolonijalizma.« Ukazujući na puteve za rešenje tog pitanja, jugoslovenski delegat je rekao da »Generalna skupština može i treba da pozove zainteresovane zemlje odnosno strane da putem pregovora postignu jedno miroljubivo i pravedno rešenje u skladu sa principima i ciljevima Povelje UN«.

PROGRAM UN ZA NEZAVISNOST I RAZVOJ AFRIČ-KIH ZEMALJA. O ovoj tački u Komitetu je 26 zemalja (uglavnom afričkih) predložilo rezoluciju kojom se preporučuje povećanje ekonomske pomoći afričkim zemljama. Posebno se traži povećanje Tehničke pomoći UN, kao i akcijā Specijalnog fonda UN u Africi, i to u saradnji sa Ekonomskom komisijom za Afriku.

Podržavajući rezoluciju 26 zemalja, jugoslovenski delegat (Mišo Pavićević) je istakao podršku Jugoslavije osamostaljivanju afričkih naroda i govorio o ekonomskoj i tehničkoj pomoći koju Jugoslavija pruža tim zemljama. On je pri tome naglasio jedinstvo pogleda afričkih zemalja i Jugoslavije da međunarodna pomoć treba da služi učvršćivanju nezavisnosti i razvoju afričkog kontinenta. Obrazlažući naročitu hitnost

⁵ O stavovima i inicijativama Jugoslavije po pitanju razoružanja vidi »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 211—214 (29—32) i informacije o učešću Jugoslavije na ranijim zasedanjima UN (vidi fusnotu br. 1).

⁶ O stavovima Jugoslavije po pitanju Alžira vidi »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 89—92 (11—14).

afričkih potreba za dobijanje ekonomske pomoći, jugoslovenski delegat je rekao da afričkim zemljama treba pružiti pomoć u prvom redu preko UN. On je takođe istakao posebnu dužnost kolonijalnih i bivših kolonijalnih sila, koje su »moralni dužnici afričkog kontinenta«, da pruže potrebnu pomoć.

Zbog nedostatka vremena, diskusija o ovoj tački nije završena, već je odložena za XVI zasedanje Generalne skupštine UN.

SPECIJALNI POLITIČKI KOMITET

Na dnevnom redu Specijalnog političkog komiteta nalazilo se 10 tačaka.

STATUS STANOVNIŠTVA PROVINCIJE BOLZANO KOJE GOVORI NEMAČKI. Ovo pitanje, koje je prvi put postavljeno pred UN na XV zasedanju i formulisano kao »Problem austrijske manjine u Italiji«, razmatrano je na zahtev Austrije, koja se žalila da Italija nije ispunila svoje obaveze predviđene Pariskim ugovorom od 5. septembra 1946. U toku diskusije, u kojoj je italijanska delegacija isticala da nema potrebe za širim razmatranjem pitanja, 17 zemalja podnele su nacrt rezolucije kojim se traži da dve strane nastave pregovore u cilju rešenja nesporazuma oko primene Pariskog ugovora i preporučuje da, ako pregovori ne uspeju u određenom roku, obe strane razmotre mogućnost da potraže rešenje na bilo koji od načina predviđenih Poveljom, uključujući i Međunarodni sud. Ovaj nacrt usvojen je aklamacijom i u Komitetu i u plenumu.

Izlažući stav svoje delegacije, jugoslovenski predstavnik (Osman Đikić) je rekao: »Jugoslovenska vlada je uvek smatrala da se problem nacionalnih manjina može rešiti kroz obezbeđenje punih demokratskih prava, ravnopravnosti i slobodnog razvoja nacionalnih osobenosti svake nacionalne manjine i u svojoj praksi je upravo takvu politiku sprovodila«.

PITANJE PROŠIRENJA ČLANSTVA SAVETA BEZBEDNOSTI I EKONOMSKO-SOCIJALNOG SAVETA. Posle prijema 17 novih članova u UN pitanje proširenja članstva Saveta bezbednosti i ECOSOC-a postalo je veoma aktuelno. »Za našu delegaciju« — rekao je u Specijalnom političkom komitetu 31. oktobra 1960. jugoslovenski predstavnik (Josip Đerđa) — »glavni organi UN po svojoj kompoziciji i strukturi odražavaju jedno prevaziđeno stanje u svetu, odražavaju jednu sliku skućenog sveta 1945. godine, a ne onu iz 1960, pa bi već zato izmenu te strukture trebalo smatrati otvorenom i potrebu za izvesnom revizijom aktuelnom«.

Latinskoameričke i zapadnoevropske zemlje nastojale su da se mehaničkim povećanjem broja mesta reši pitanje pravilnije zastupljenosti azijsko-afričkih zemalja u glavnim organima UN. Delegacije azijsko-afričkih zemalja, suočene sa stavom SSSR da rešavanje ovog pitanja zahteva saglasnost 5 stalnih članova Saveta bezbednosti i da se ono može rešavati samo posle prijema NR Kine u UN, u principu su podržavale ideju proširenja, ali su tražile praktično i *ad hoc* rešenje u smislu preraspodele broja postojećih mesta u ovim organima.

Diskusija o ovoj tački pokazala je da su mnoge promene u svetu učinile problem strukture organa UN akutnim. Međutim, zbog odnosa između Istoka i Zapada nijedna od predloženih rezolucija nije u Komitetu dobila većinu, pa je pitanje ostavljeno za drugi deo zasedanja, a tada zbog nedostataka vremena nije razmatrano.

PITANJE RASNOG SUKOBA U JUŽNOAFRIČKOJ UNIJI. Na drugom delu zasedanja Generalne skupštine u vezi s ovom tačkom razmatrane su rezolucija 5 azijsko-afričkih zemalja, koja osuđuje rasnu segregaciju u Južnoafričkoj Uniji i poziva vlade da preduzmu pojedinačne i kolektivne mere koje bi vladu Južnoafričke Unije prinudile da napusti sadašnju politiku rasne diskriminacije, i rezolucija 29 azijsko-afričkih zemalja, u kojoj se ističe da politika *apartheida* vlade Južnoafričke Unije predstavlja ne samo povredu ljudskih prava i principa Povelje, već i pretnju svetskom miru i bezbednosti i predviđa preduzimanje sankcija protiv vlade Južnoafričke Unije.

Podržavajući predloge ovih rezolucija, jugoslovenski delegat (Budimir Lončar) izjavio je da je stav Jugoslavije o ovom pitanju istovetan sa stavom i politikom zemalja Azije i Afrike. U plenumu je prihvaćena samo rezolucija 5 zemalja, i to sa 95 : 1 : 0 glasova.

POSTUPAK S LICIMA INDIJSKOG I PAKISTANSKOG POREKLA U JUŽNOAFRIČKOJ UNIJI. Jugoslavija je bila jedan od predlagača rezolucije 15 zemalja, kojom se osuđuje diskriminacija lica indijskog i indo-pakistanskog porekla i poziva vlada Južnoafričke Unije da u vezi sa ovim pitanjem stupi u pregovore s vladama Indije i Pakistana. Rezolucija je usvojena u plenumu sa 78 : 0 : 2 glasa.

PITANJE OMANA postavljeno je na dnevni red na osnovu zahteva 10 arapskih zemalja da prestane britanska agresija i da se omogući i politička emancipacija Omana. Podržavajući arapski zahtev, jugoslovenski delegat (Osman Đikić) naglasio je da je reč o oružanom konfliktu koji se proširuje i o kolonijalnom pitanju koje treba posmatrati u opštem kontekstu sadašnje faze likvidacije kolonijalizma. Rešenje pitanja mora se zato sastojati u priznavanju prava omanskog naroda na nezavisnost. Jugoslovenski delegat se zauzeo za konstruktivno i miroljubivo rešenje pitanja putem pregovora između omanskog imama i britanske vlade.

Jugoslavija je bila jedan od predlagača rezolucije 14 (uglavnom arapskih) zemalja kojom se potvrđuje pravo omanskog naroda na nezavisnost, traži povlačenje inostranih trupa i pozivaju obe strane na mirno rešenje konflikta.

Odluka o pitanju Omana odložena je za XVI zasedanje Generalne skupštine.

RAD AGENCIJE UN ZA POMOĆ PALESTINSKIM IZBEGLICAMA. Diskusija o ovom pitanju završena je usvajanjem rezolucije kojom se izražava žaljenje što nije postignut napredak u repatrijaciji ili obeštećenju palestinskih izbeglica. Rezolucija je usvojena u plenumu sa 37 : 17 : 38 glasova. Jugoslovenska delegacija glasala je za rezoluciju u celini:

EKONOMSKI KOMITET

EMONOMSKI RAZVOJ NERAZVIJENIH ZEMALJA. Na XV zasedanju UN nerazvijene zemlje su zahtevale nove međunarodne ekonomske akcije, naročito na polju finansijske i tehničke pomoći. Ti zahtevi su ovog puta postavljeni odlučnije nego u prošlosti, kako iz ekonomskih razloga (npr. usled nepovoljne situacije na međunarodnom tržištu sirovina i poljoprivrednih proizvoda), tako i zbog ojačanih političkih težnji ka punoj ekonomskoj samostalnosti. Razvijene zemlje, naročito zapadne sile, suprotstavljale su se tim zahtevima nerazvijenih zemalja, dok je SSSR postavio u prvi plan problem reorganizacije Sekretarijata UN i ekonomske aspekte razoružanja.

Jugoslovenski delegat (Mišo Pavićević) istakao je značaj međunarodne saradnje za ubrzanje razvoja nerazvijenih zemalja, kao i potrebu poboljšanja uslova za izvoz nerazvijenih zemalja, ubrzanje industrijalizacije i povećanja ekonomske pomoći bez političkih i strateških uslova. Jugoslovenski delegat se založio za povećanje postojećih programa UN (Specijalnog fonda i Programa tehničke pomoći) i za osnivanje Fonda UN za finansiranje kapitalnog razvika (SUNFED). Jugoslovenski delegat je tražio da UN pomogne ekonomsko osamostaljenje novih afričkih zemalja i da u tu svrhu preduzmu široku akciju za osposobljavanje stručnih kadrova u afričkim zemljama⁷.

U vezi s ovim pitanjem usvojeno je nekoliko rezolucija.

Na američki predlog jednoglasno je prihvaćena rezolucija o dodeljivanju poljoprivrednih viškova, kojom se poziva Organizacija UN za ishranu i poljoprivredu (FAO) da prouči mogućnosti za veće korišćenje poljoprivrednih viškova u nerazvijenim zemljama. Jugoslovenska delegacija se zauzela za dodeljivanje tih viškova preko FAO.

Rezolucija o međunarodnoj saradnji u pitanjima ekonomskog i socijalnog razvoja, na osnovu britanskog predloga i mnogobrojnih amandmana, jednoglasno je usvojena. Njome se preporučuje ubrzanje razvoja nerazvijenih zemalja, stabilizacija međunarodne razmene sirovina i povećanje tehničke i finansijske pomoći nerazvijenim zemljama. Prihvatajući rezoluciju, jugoslovenski delegat (Janvid Flere) je istakao da pružanje pomoći ne sme biti povezano s političkim uslovima i naglasio pravo svake zemlje na sprovođenje nacionalizacije.

⁷ O stavovima Jugoslavije o pomoći ekonomskom razvoju nerazvijenih zemalja vidi »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 326—329 (36—39).

Rezolucija o dugoročnim zajmovima za svrhe ekonomskog razvoja, predložena od Čehoslovačke i dopunjena raznim amandmanima, takođe je jednoglasno usvojena. Rezolucija se zauzima za povoljne uslove finansiranja ekonomskog razvoja u vidu dugoročnih zajmova i poklona. Na jugoslovenski predlog, rezolucija preporučuje da Komitet za industrijalizaciju Ekonomsko-socijalnog saveta razmatra i pitanja finansiranja razvoja.

Rezolucija o ekonomskim i socijalnim posledicama razoružanja, na osnovu predloga Pakistana, nalaže Sekretarijatu UN da pripremi studiju o ekonomskim posledicama razoružanja. Jugoslovenski delegat (Borivoje Jevtić) se založio za razmatranje ovog pitanja u UN, a u prvom redu za razmatranje korišćenja ušteda od razoružanja za potrebe ekonomskog razvoja.

Rezolucija o delatnosti UN na području industrijalizacije, u čijoj je pripremi učestvovala i Jugoslavija, a koju je predložilo 39 zemalja, bila je jednoglasno prihvaćena. Njome se traži što aktivniji rad Komiteta za industrijalizaciju, koji se povećava na 30 članova.

Rezoluciju o osnivanju Fonda UN za finansiranje kapitalnog razvika predložile su 44 nedovoljno razvijene zemlje. Rezolucijom se osniva Komitet 25 zemalja radi preduzimanja pripremih mera za osnivanje tog fonda. Iako su se zapadne sile protivile ovoj rezoluciji, ona je usvojena sa 68 : 4 : 8 glasova. Jugoslovenska delegacija je bila jedan od inicijatora rezolucije.

Rezolucija o ubrzanju priliva kapitala i tehničke pomoći u nerazvijene zemlje, predložena na inicijativu Indije i podržana od 14 zemalja, među kojima i od Jugoslavije, poziva industrijanske zemlje da povećaju izvoz kapitala (javnog i privatnog) u nerazvijene zemlje, kako bi izvoz postigao 1% ukupnog nacionalnog dohotka industrijalnih zemalja.

Rezolucija o agrarnoj reformi, predložena od Kube zajedno sa 4 zemlje, uključivši i Jugoslaviju, daje načelnu podršku sprovođenju agrarne reforme u nerazvijenim zemljama.

SPECIJALNI FOND I PROGRAMI TEHNIČKE POMOĆI UN. O ovim pitanjima prihvaćeno je nekoliko rezolucija.

Rezolucija o doprinosima Specijalnom fondu i Proširenom programu Tehničke pomoći poziva članice UN da »u bliskoj budućnosti povećaju dobrovoljne doprinose za Specijalni fond UN i Prošireni program Tehničke pomoći UN, tako da oni postignu godišnji iznos od ukupno 150 miliona dolara« (dosadašnji doprinos koji je utvrdila Generalna skupština iznosio je 100 miliona dolara). Među inicijatorima rezolucije nalazila se i Jugoslavija, a predložile su je zajednički 9 zemalja. Rezolucija je u celini prihvaćena sa 75 : 0 : 2 glasa.

Rezolucija o povećanju dobrovoljnih doprinosa Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju (IAEA), predložena od Brazila i podržana od Jugoslavije i još 4 zemlje, jednoglasno je prihvaćena u plenumu.

U toku XV zasedanja održana je i konferencija za najavljivanje doprinosa Specijalnom fondu UN i Proširenom programu Tehničke pomoći UN za 1961. Jugoslavija je najavila doprinos u iznosu od 192.500 dolara za Specijalni fond i 137.500 dolara za Prošireni program (doprinos će biti uplaćen u dinarima).

MEĐUNARODNA SARADNJA U KORIST NOVIH NERAZVIJENIH ZEMALJA. Rezolucija koju je predložilo 18 zemalja, uključivši i Jugoslaviju, pored načelne podrške osamostaljivanju novih nezavisnih nerazvijenih zemalja, traži proširivanje Tehničke pomoći UN tim zemljama, uključujući pomoć iz redovnog budžeta. Ovu pomoć trebalo bi sprovesti prvenstveno preko Ekonomske komisije za Afriku (pregled prirodnih resursa, programi za stručno osposobljavanje itd.). Jugoslovenska delegacija je aktivno učestvovala u sastavljanju i donošenju ove rezolucije, koja je usvojena sa 69 : 0 : 9 glasova.

KOMITET ZA SOCIJALNO-HUMANITARNA I KULTURNA PITANJA

IZVEŠTAJ EKONOMSKO-SOCIJALNOG SAVETA. Razmotren je deo izveštaja o pitanjima socijalnog razvoja u nerazvijenim zemljama i zahtevima nerazvijenih zemalja da se preduzmu zamašnije međunarodne akcije za ubrzanje socijalnog razvoja. Međutim, velike sile nisu pokazale spremnost za preduzimanje ovakvih akcija i većina usvojenih rezolucija nije se odnosila na programe socijalnog razvoja.

Na socijalne programe odnose se: rezolucija o UNICEF-u (Dečji fond UN), kojom se preporučuje proširivanje UNICEF-ove pomoći nerazvijenim zemljama, naročito afričkim, i rezolucija o izgradnji jevtinih stanova i komunalnih službi, kojom se poziva generalni sekretar da ispita mogućnost pružanja međunarodne pomoći za probne projekte u oblasti jevtine stambene izgradnje, a ECOSOC da razmotri mogućnost međunarodnog finansiranja izgradnje jevtinih stanova. Rezolucija o UNICEF-u, koju je, zajedno s 14 drugih zemalja predložila i Jugoslavija, jednoglasno je usvojena. Rezolucija o izgradnji jevtinih stanova, koje su podnele Jugoslavija i 8 nerazvijenih zemalja i koja je prihvaćena sa 65 : 0 : 9 glasova, prvi put konkretno postavlja pitanje međunarodnog finansiranja stambene izgradnje.

POMOĆ IZBEGLICAMA. Debata o izveštaju visokog komesara za izbeglice pokazala je široku podršku zemalja radu visokog komesara. Jugoslovenska delegacija, ukazujući na potrebu ubrzanog zatvaranja logora i olakšanja repatrijacije izbeglica, podržala je sve tri usvojene rezolucije — o prihvatanju izveštaja visokog komesara (65 : 0 : 12), o pomoći alžirskim izbeglicama u Tunisu i Maroku (75 : 0 : 1) i o odavanju priznanja dosadašnjem visokom komesaru A. Lindtu na njegovom radu (jednoglasno).

PAKTOVI O LJUDSKIM PRAVIMA. Komitet je usvojio tekstove četiri člana nacarta Pakta o građanskim i političkim pravima, i to: član 15 — neretroaktivnost krivičnih zakona, član 16 — pravo na priznanje pravne ličnosti, član 17 — pravo na privatni život, domicil, korespondenciju, čast i ugled, i član 18 — pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti.

U diskusiji o ovim odredbama Pakta, jugoslovenski delegat (dr Branko Karapandža) se zalagao za njihovo brzo usvajanje, uglavnom na osnovu teksta koji je pripremila Komisija o ljudskim pravima.

KONVENCIJA O SLOBODI INFORMACIJA. Usvojen je član 2 Nacarta konvencije koji određuje ograničenja slobode informacija. Zapadne zemlje su želele što neodređeniju, a istočno-evropske zemlje precizno razrađenu formulaciju člana. Jugoslovenski delegat (dr Branko Karapandža) je, zajedno sa delegacijama nekih neangažovanih zemalja, predložio amandman koji je nabrajao sve važnije tačke ograničenja i istakao u prvom redu sprečavanje lažnih izveštaja štetnih po prijateljske međunarodne odnose i izraza koji podstiču na rat. Ovaj amandman je, s manjim izmenama, prihvaćen, kao i dodatni paragraf, koji zabranjuje preventivnu cenzuru. Jugoslovenski delegat je istakao da je dodatni paragraf u skladu sa jugoslovenskim zakonodavstvom, ali, imajući u vidu teškoće drugih zemalja, uzdržao se od glasanja. Jugoslovenski delegat glasao je za član u celini, koji je bio usvojen sa 50 : 5 : 19 glasova.

ISTRAŽIVANJA U PRIRODNIH NAUKAMA. Na osnovu studije UNESCO-a, Komitet je prihvatio rezoluciju kojom se od ECOSOC-a traže predlozi za objavljivanje dostignuća u prirodnim naukama u svetu. Jugoslovenski delegat je naglasio da je razmena naučnih iskustava naročito potrebna između privredno razvijenih i nerazvijenih zemalja. Rezolucija je jednoglasno usvojena.

MERE ZA UNAPREĐENJE IDEJA MIRA MEĐU OMLADINOM I RAZUMEVANJA MEĐU NARODIMA. Po ovom pitanju, koje je predložila rumunska delegacija, vodila se hladnoratovska diskusija i prihvaćena je rezolucija kojom se poziva ECOSOC da razmotri mogućnosti međunarodne akcije za unapređenje ideja mira među omladinom. Pošto su u rumunski nacrt rezolucije bili uključeni amandmani zapadnih zemalja i UAR, rezolucija je u celini prihvaćena sa 58 : 0 : 1 glas.

KOMITET ZA NESAMOUUPRAVNE TERITORIJE I TERITORIJE POD STARATELJSTVOM

NESAMOUUPRAVNE TERITORIJE. Povodom Izveštaja o napretku postignutom u nesamoupravnim teritorijama od osnivanja UN, Jugoslovenski delegat (Josip Đerđa) istakao je da postojanje kolonijalnih odnosa u savremenom svetu koči napore za konsolidaciju mira među narodima. On je ukazao

na opasne posledice pokušaja nasilnog održavanja preživelih kolonijalnih odnosa i na obavezu UN da se založe za ubrzano okončanje kolonijalizma i što skorije ostvarenje nezavisnosti nesamoupravnih teritorija. On je naročito ukazao na vanredno težak položaj naroda koji žive pod portugalskom i španskom upravom. Jugoslovenski delegat se založio da se odrede rokovi za postizanje nezavisnosti ovih teritorija, kao i da se u međuvremenu do postizanja nezavisnosti nesamoupravnim teritorijama omogući učešće u radu UN, preko njihovih predstavnika u svojstvu posmatrača.

O ovom pitanju usvojeno je 7 rezolucija:

Rezolucija o učešću nesamoupravnih teritorija u radu UN i specijalizovanih agencija poziva administrativne sile da preduzmu mere za učešće predstavnika nesamoupravnih teritorija u radu odgovarajućih organa UN i da one administrativne sile koje to još nisu učinile predlože njihovo učešće u radu specijalizovanih agencija i regionalnih ekonomskih komisija, kao i da se ovo pitanje stavi kao posebna tačka na dnevni red XVI zasedanja Generalne skupštine UN i da generalni sekretar podnese izveštaj o primeni ove rezolucije. Pošto je usvojen indijski amandman, kojim se »kvalifikovani predstavnici« zamenjuju politički neodređenim »predstavnicima domorodačkog stanovništva«, rezolucija je usvojena u Komitetu sa 67 : 0 : 12, a u plenumu sa 79 : 0 : 10 glasova. Jugoslavija, koja je bila jedan od predlagača rezolucije, glasala je u oba slučaja za rezoluciju, dok se po indijskom amandmanu uzdržala.

Rezolucija o napretku postignutom u nesamoupravnim teritorijama usvojena je u plenumu sa 69 : 0 : 20 glasova. Jugoslavija je glasala za nju, kao i za amandmane koje je podnela Gvineja.

Rezolucija o pripremanju i obučavanju domorodačkog civilnog i tehničkog kadra usvojena je u Komitetu sa 73 : 0 : 9, a u plenumu sa 81 : 0 : 11 glasova. Jugoslavija je glasala za rezoluciju.

Rezolucija o rasnoj diskriminaciji preporučuje administrativnim silama da odmah ukinu ili povuku sve zakone i propise koji ohrabruju ili sankcionišu diskriminacionu politiku zasnovanu na raznim osnovama i da onemoguće takvu praksu i traži da u preduzete mere uključe i davanje političkih prava svim stanovnicima nesamoupravnih teritorija i da o ovim merama podnesu izveštaj. Rezolucija je usvojena u plenumu sa 88 : 0 : 2 glasova.

Rezolucija o stipendijama za studente iz nesamoupravnih teritorija, koju su podneli Cejlon, Somalija, Venecuela i Jugoslavija, usvojena je jednoglasno.

Rezolucija o širenju informacija o UN u nesamoupravnim teritorijama usvojena je u plenumu sa 76 : 0 : 11 glasova. Jugoslavija je glasala »za«.

PRINCIPI O OBAVEZI DOSTAVLJANJA PODATAKA PREDVIĐENIH ČLANOM 73e POVELJE. Rezolucijom usvojenom na XIV zasedanju, Generalna skupština UN uspostavila je Specijalni komitet od 6 članova sa zadatkom da utvrdi principe kojima treba da se rukovode države članice u vezi s pitanjem da li postoji ili ne obaveza dostavljanja podataka predviđenih članom 73e Povelje i da o tome podnese izveštaj XV zasedanju Generalne skupštine. Specijalni komitet je podneo izveštaj koji uključuje 12 principa o podnošenju podataka, prema kojima i Španija i Portugalija treba da podnesu izveštaje o nesamoupravnim teritorijama.

U vezi s ovim pitanjem usvojene su 2 rezolucije: jedna o prihvatanju principa sadržanih u izveštaju Specijalnog komiteta šestorice prema kojima su Španija i Portugal obavezni da podnose izveštaje. Rezolucija je usvojena u plenumu sa 69 : 2 : 21 glasova (Jugoslavija je glasala »za«). Drugom rezolucijom o dostavljanju informacija po članu 73e Povelje poziva se portugalska vlada da počne dostavljati podatke na osnovu odredaba glave XI Povelje, a generalni sekretar da preduzme potrebne mere u vezi s deklaracijom španske vlade o njenoj spremnosti da počne s dostavljanjem podataka, zatim pozivaju vlade Španije i Portugalije da učestvuju u radu Komiteta za nesamoupravne teritorije. Na ovu rezoluciju delegacija Ukrajinske SSR podnela je više amandmana, koji su svi odbačeni. Rezolucija je usvojena u plenumu sa 68 : 6 : 17 glasova. Jugoslavija je glasala »za«.

PITANJE JUGOZAPADNE AFRIKE. Pre početka debate o ovom pitanju predstavnik Južnoafričke Unije tražio je njegovo odlaganje s obzirom na tužbu koju su vlade Etiopije i Liberije podnеле Međunarodnom sudu pravde protiv Južnoafričke Unije zbog neizvršavanja obaveza iz mandata. Zahtev je odbačen sa 1 : 67 : 11 glasova, posle čega je predstavnik Južnoafričke Unije izjavio da njegova delegacija neće učestvovati u razmatranju ove tačke.

Jugoslovenski delegat (Josip Đerđa) se založio za ideju, koju su iznele i druge delegacije, da se mandat za upravu nad ovom teritorijom poveri grupi afričkih zemalja za izvesno vreme, u toku kojeg bi se preduzele mere za postizanje njene nezavisnosti.

Usvojeno je 6 rezolucija kojima se traže, između ostalog, političke slobode za stanovništvo Jugozapadne Afrike, uspostavljanje samouprave, itd. Jugoslavija je glasala za svih 6 rezolucija.

Komitet je na drugom delu zasedanja saslušao četvoricu peticionara iz ove teritorije koji su izneli teško stanje u kome živi domorodačko stanovništvo i zahtevali energične akcije UN za okončanje ove situacije i priznavanje prava narodu Jugozapadne Afrike na nezavisnost.

U izveštaju predsednika Komiteta za Jugozapadnu Afriku izneto je da ovaj Komitet nije mogao postupiti po rezoluciji s prvog dela zasedanja, pošto je vlada Južnoafričke Unije odbila da sarađuje s Komitetom i nije mu dozvolila da poseti ovu teritoriju.

Govoreći u generalnoj debati, jugoslovenski predstavnik (Osman Đikić) založio se za stavljanje teritorije Jugozapadne Afrike pod direktno starateljstvo UN i za preciziranje roka do kada se ovo, kao prva faza na putu davanja pune nezavisnosti narodu Jugozapadne Afrike, ima sprovesti.

U vezi s ovim pitanjem usvojene su dve rezolucije: jednu su podneli Meksiko i Venecuela i njome se apeluje na zemlje koje imaju bliske odnose sa vladom Južnoafričke Unije da utiču na nju kako bi poštovala obaveze iz Povelje i rezolucija Generalne skupštine. Rezolucija je usvojena sa 68 : 0 : 12 glasova. Jugoslavija je glasala »za«.

Drugu rezoluciju su podnеле 24 zemlje, među kojima i Jugoslavija. Njome se poziva Komitet za Jugozapadnu Afriku da odmah otputuje na ovu teritoriju radi podnošenja preporuka za postizanje samouprave i nezavisnosti domorodačkog stanovništva. Rezolucija je usvojena sa 76 : 0 : 6 glasova.

PITANJE BUDUĆNOSTI RUANDA-URUNDI. Debata o ovom pitanju vođena je na osnovu izveštaja Starateljškog saveta i Posetilačke misije UN, koja je početkom 1960. boravila na ovoj teritoriji. Misija je dala izvesne zaključke i preporuke u cilju smirivanja situacije i postizanja nacionalnog pomirenja na ovoj teritoriji, gde je krajem 1959. došlo do ozbiljnih nereda i sukoba.

U istupanju jugoslovenskog delegata (Đure Ninčiča) ukazano je na odgovornost belgijske kolonijalne uprave za stanje do koga je došlo na ovoj teritoriji i naglašena neophodnost preduzimanja mera kao što su opšta i bezuslovna amnestija političkih zatvorenika, reintegracija izbeglica, sazivanje reprezentativne konferencije političkih partija i odašiljanje na ovu teritoriju jedne komisije UN koja bi prisustvovala konferenciji političkih partija i vršila nadzor opštih izbora.

Usvojene su 2 rezolucije: prvom se traži bezuslovna amnestija i ukidanje vanrednog stanja, rehabilitacija izbeglica i sazivanje reprezentativne konferencije političkih partija pre opštih izbora; zatim poziva administrativna sila da teritoriju ne koristi kao bazu i odlučuje da se uspostavi Komisija UN za Ruanda-Urundi u cilju nadzora nad izborima i svim događajima na teritoriji. Rezolucija je u celini usvojena u plenumu sa 61 : 9 : 23 glasova. Jugoslavija je bila među predlagačima i glasala za rezoluciju, a protiv amandmana koje su podnеле zapadne zemlje.

Drugom rezolucijom traži se od administrativne sile da povuče svoju odluku i omogući povratak kralju Ruande u zemlju dok se ne utvrdi želja naroda o ovom pitanju; zatim odlučuje da se održi referendum pod kontrolom Komisije UN o pitanju institucije monarhije, i traži od Komisije da,

pošto prouči situaciju na licu mesta, podnese preporuke drugom delu XV zasjedanja o vremenu održavanja referenduma i pitanjima koja treba postaviti. Rezolucija je usvojena u plenumu sa 50 : 24 : 19 glasova. Jugoslavija je glasala »za«.

Na drugom delu zasjedanja Komisija UN za Ruanda-Urundi, uspostavljena na prvom delu zasjedanja, podnela je svoj izveštaj Generalnoj skupštini.

U istupanju u generalnoj debati jugoslovenski predstavnik (Mišo Pavičević) ukazao je na odgovornost Belgije, kao administrativne sile, za teško stanje koje vlada na ovoj teritoriji i na činjenicu da Belgija ne izvršava odredbe rezolucije s prvog dela zasjedanja. Jugoslovenski predstavnik se založio za neodložno i potpuno sprovođenje rezolucije Generalne skupštine od 20. decembra 1960. i za održavanje opštih izbora na ovoj teritoriji pod kontrolom Komisije UN za Ruanda-Urundi.

Na drugom delu zasjedanja Generalna skupština je usvojila dve rezolucije: prvom rezolucijom, koju je podnelo 26 zemalja, među kojima i Jugoslavija, poziva se vlada Belgije da u potpunosti sprovede odredbe rezolucije 1579 sa prvog dela zasjedanja Generalne skupštine; odlučuje da se avgusta 1961. pod kontrolom Komisije UN održe opšti izbori i referendum po pitanju monarhije; zahteva sprovođenje pune i bezuslovne amnestije bez odlaganja; traži od Komisije UN da u slučaju teškoća oko sprovođenja ovih mera odmah zahteva od predsednika Generalne skupštine da sazove Skupštinu u cilju razmatranja nastale situacije. Rezolucija je usvojena sa 83 : 1 : 3 (protiv je glasala Belgija, a uzdržale se Francuska, Portugalija i Španija). Druga rezolucija koju su podneli Bolivija i Meksiko, odnosi se na pitanje agrarne reforme u Ruanda-Urundi i usvojena je jednoglasno.

PITANJE BUDUĆNOSTI ZAPADNOG SAMOA. Generalna skupština usvojila je rezoluciju kojom se preporučuje da se maja 1961. pod kontrolom komesara UN održi plebiscit u Zapadnom Samou o pitanjima prihvatanja ustava i sticanja nezavisnosti 1. januara 1962. Rezolucija je usvojena u plenumu sa 81 : 0 : 10 glasova. Jugoslavija je glasala »za«.

IZVEŠTAJ STARATELJSKOG SAVETA. *Budućnost Kameruna pod britanskom administracijom.* Na osnovu ranije odluke Generalne skupštine održani su 11. i 12. februara 1961. pod kontrolom komesara UN, odvojeni plebisciti za severni i južni deo Kameruna pod britanskom upravom. Prema izveštaju komesara UN za nadzor plebiscita, većina stanovnika severnog dela Kameruna izjasnila se za priključenje Nigeriji, dok se većina stanovništva južnog dela izjasnila za priključenje Republici Kamerun.

Komitet je u vezi s plebiscitom saslušao 19 peticionara iz severnog i južnog dela Kameruna, kao i iz Republike Kamerun, koji su izneli svoje stavove u vezi sa održanim plebiscitima. Predstavnik Republike Kamerun osporavao je ispravnost plebiscita za severni deo i zahtevao od Generalne skupštine da poništi ovaj plebiscit i da preduzme mere koje bi obezbedile da se poštuje volja naroda ovog dela Kameruna.

Grupa od 10 zemalja članica Francuske zajednice podnela je rezoluciju kojom se predviđa stvaranje komiteta UN koji bi ispitao uslove pod kojima je održan plebiscit u severnom delu i podneo o tome izveštaj XVI zasjedanju Generalne skupštine.

Drugom rezolucijom, koju su podnele 14 zemalja, priznaju se rezultati plebiscita i odlučuje da prestane važnost ugovora o starateljstvu, i to za severni deo 1. juna 1961, kada će se ovaj deo priključiti Nigeriji, a za južni deo 1. oktobra 1961, kada će se ovaj deo priključiti Republici Kamerun.

Rezolucija 14 zemalja je usvojena sa 59 : 2 : 9 glasova, posle čega je odlučeno da se o rezoluciji 10 zemalja ne glasa. Jugoslavija je glasala za ovu rezoluciju.

Budućnost Tanganjike. Stalni predstavnik Velike Britanije obavestio je Generalnu skupštinu, pismom od 17. aprila 1961, da je na konstitucionalnoj konferenciji predstavnika vlada Velike Britanije i Tanganjike, održanoj u Dar-es-Salam-u od 27. do 29. marta 1961, postignuta saglasnost da Tanganjika obije punu nezavisnost 28. decembra 1961.

Istovremeno predsednik vlade Tanganjike J. Njerere je zatražio da Generalna skupština donese odluku o ukidanju ugovora o starateljstvu sa 28. decembrom 1961.

Generalna skupština je usvojila rezoluciju podnetu od strane 59 zemalja, među kojima i Jugoslavije, kojom se odlučuje da sa danom sticanja nezavisnosti, 28. decembrom 1961, prestaju da važe ugovori o starateljstvu u pogledu Tanganjike. Ova rezolucija je usvojena jednoglasno.

PRAVNI KOMITET

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA MEĐUNARODNO PRAVO odnosio se većim delom na izradu novog programa Komisije za međunarodno pravo. Jugoslovenski delegat (Đura Ninčić), na čiju inicijativu je diskutovano o ovom pitanju, istakao je da se izlaz iz nezadovoljavajućeg stanja pravne delatnosti Generalne skupštine UN nalazi u prilagođavanju programa rada Komisije zahtevima svih država, a naročito manjih i srednjih, zatim u doslednoj primeni principa miroljubive aktivne koegzistencije u radu na kodifikaciji i progresivnom razvoju savremenog međunarodnog prava i uopšte u razradi principa i ciljeva Ujedinjenih nacija u međunarodnom pravu. Jugoslovenska delegacija je, zajedno sa delegacijama još 23 uglavnom neangažovane zemlje podnela predlog rezolucije koji se traži da se na XVI zasjedanju Generalne skupštine UN razmotri stanje savremenog međunarodnog prava i donesu preporuke u cilju prilagođavanja programa rada Komisije novim potrebama. Predlog je jednoglasno prihvaćen.

I Z V O R : Dokumentacija DSIP-a:

Josip Broz Tito, Govor u Generalnoj debati, 22. IX 1960 (A/PV 868); Koča Popović, Prijem 14 novih članova u OUN, 21. IX 1960 (A/PV 865); Koča Popović, Situacija u Kongu, 16. XII i 19. XII 1960 (A/PV 951 i A/PV 957); Koča Popović, Situacija u Kongu, 24. III 1961 (A/PV 993); Josip Đerđa, Istupanje u debati o Deklaraciji o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima, 30. XI 1960 (A/PV 928);

Dobrovoje Vidić, Istupanje o razoružanju 24. X 1960 (A/C.1/PV); Dobrovoje Vidić, Razoružanje — istupanje po nacrtu rezolucije A/C.1/259 (A/C.1/PV 1089); Bogoljub Jovanović, Istupanje o problemu Mauritanije, 25. XI 1960 (A/C.1/PV 1116); Koča Popović, Istupanje u vezi s pitanjem Alžira, 13. XII 1960 (A/C.1/PV 1129); Mišo Pavičević, Afrika: Program UN za nezavisnost i razvoj, 12. IV 1961 (A/C.1/PV 1145); Mišo Pavičević, Žalba revolucionarne vlade Kube, 18. IV 1961 (A/C.1/PV 1153);

Osman Đikić, Pitanje Južnog Tirola, 24. X 1960 (A/SPC/SR 159); Josip Đerđa, Proširenje glavnih organa OUN, 3. XI 1960 (A/SPC/SR 186).

Osman Đikić, Pitanje palestinskih izbeglica, 25. XI 1960 (A/SPC/SR 205); Budimir Lončar, Postupak s licima indo-pakistanskog porekla u Južnoafričkoj Uniji, 23. III 1961 (A/SPC/SR 229); Budimir Lončar, Pitanje rasnog sukoba u Južnoj Africi, 3. IV 1961 (A/SPC/SR 238); Osman Đikić, Pitanje Omana, 21. IV 1961 (A/SPC/SR 259);

Mišo Pavičević, Istupanje u generalnoj debati u II komitetu, 17. X 1960 (A/C.2/SR 648); Janvid Flere, Raspodela poljoprivrednih viškova, 25. X 1960 (A/C.2/SR 656); Janvid Flere, Pomoć novim nezavisnim zemljama, 1. XII 1960 (A/C.2/SR 698); Mišo Pavičević, Istupanje o SUNFED-u, 24. XI 1960 (A/C.2/SR 691); Bora Jevtić, Industrijalizacija nerazvijenih zemalja, 3. XII 1960 (A/C.2/SR 702); Janez Stanovnik, Završna reč predsednika Ekonomsko-fnansijskog komiteta, 14. XII 1960 (A/C.2/SR 714);

Branko Karapandža, Istupanje u vezi s izveštajem Ekonomsko-socijalnog saveta, 12. X 1960 (A/C.3/SR 988); Branko Karapandža, Programi za izgradnju javnih stanova i komunalnih službi, 20. X 1960 (X/C.3/SR 996);

Josip Đerđa, Istupanje u vezi s tačkanja dnevnog reda koje se odnose na nesamoupravne teritorije, 13. X 1960 (A/C.4/SR 1008); Josip Đerđa, Učešće nesamoupravnih teritorija u radu OUN i specijalizovanih agencija, 21. X 1960 (A/C.4/SR 1015); Josip Đerđa, Pitanje Jugozapadne Afrike, 21. XI 1960 (A/C.4/SR 1056); Đura Ninčić, Pitanje budućnosti Ruanda-Urundi 17. XII 1960 (A/C.4/SR 1088); Mišo Pavičević, Ruanda-Urundi, 14. IV 1961 (A/C.4/SR 1137);

Sreten Ilić, Pitanje službe informacija OUN, 1. XI 1960 (A/C.5/SR 780); Sreten Ilić, Budžet OUN za 1960. godinu, 21. XI 1960 (A/C.5/SR 797); Ljubiša Jeremić, Aktivnost UN u Kongu — budžet za 1960. godinu, 13. XII 1960 (A/C.5/SR 816);

Đura Ninčić, Izveštaj Komisije za međunarodno pravo, 19. X 1960 (A/C.6/SR 652); Đura Ninčić, Dalji rad na razvoju međunarodnog prava 10. XI 1960, i 16. XI 1960 (A/C.6/SR 651 i A/C.6/SR 659).

J. F. — M. R. — B. S.

PRIPREME ZA KONFERENCIJU ŠEFOVA VANBLOKOVSKIH ZEMALJA

Posle sastanka između predsednika Josipa Broza Tita i predsednika Gamala Abdela Namera u Aleksandriji, 22. aprila 1961, objavljena je zajednička deklaracija, u kojoj je između ostalog rečeno: »Dva predsednika izražavaju duboku zabrinutost zbog nepovoljnog razvoja međunarodnih odnosa i njihovog opasnog pogoršanja, koje su izazvali poslednji događaji. U vezi s tim, dva predsednika smatraju da su neophodne konsultacije između neangažovanih zemalja u cilju učvršćenja svetskog mira, očuvanja nezavisnosti svih naroda i otklanjanja opasnosti od intervencije u unutrašnje poslove drugih.« U deklaraciji je zatim istaknuto da će ove konsultacije isto tako biti »usmerene na jačanje ekonomske, kulturne i tehničke saradnje, na korist naroda ovih zemalja i svetske zajednice«.

Usledilo je zatim zajedničko pismo dva Predsednika rukovodiocima vanblokiovskih zemalja s predlogom da se održi konferencija vanblokiovskih zemalja na najvišem nivou.

Inicijativa je naišla na povoljan odziv. Načelni pristanak za učešće na konferenciji uskoro je dalo dvadeset vanblokiovskih zemalja.

Prvi sastanak u cilju organizovanja konferencije šefova vanblokiovskih zemalja održan je 10. maja, u Kairu pod predsedništvom političkog savetnika predsednika Namera Muhameda Riada. Na sastanku su razmotreni odgovori zemalja kojima je bilo upućeno pismo predsednika Tita i Namera, a naročito odgovor Indonezije, koja je prihvatila da zajedno s Jugoslavijom i UAR bude sazivač konferencije.

Posle ovog sastanka, 17. maja 1961. upućeni su vanblokiovskim zemljama pozivi predsednika Tita, Namera i Sukarna, kojima se kao sazivač pridružio i predsednik indijske vlade Nehru, kao i vlada Avganistana, da učestvuju na pripremnom sastanku za konferenciju šefova vanblokiovskih zemalja.

Pripremnom sastanku za konferenciju šefova vanblokiovskih zemalja, održanom od 5. do 12. juna u Kairu, prisustvovali su delegacije: Avganistana, Burme, Cejlona, Etiopije, Gane, Gvineje, Indije, Indonezije, Iraka, Jemena, Jugoslavije, Kambodže, Kube, Malija, Maroka, Nepala, Saudijske Arabije, Somalije, Sudana, UAR i Privremene alžirske vlade. Predstavnik Brazila prisustvovao je sastanku kao posmatrač.

Na zaključnoj sednici Pripremnog sastanka, održanog 12. juna, usvojeni su izveštaj o radu Pripremnog sastanka, izjava o francusko-alžirskim pregovorima u Evijanu, kao i tekst zvaničnog saopštenja.

U saopštenju je naglašeno da je »opšta diskusija o pitanjima koja se tiču sazivanja konferencije šefova država ili vlada vanblokiovskih zemalja vođena u atmosferi prijateljstva i razumevanja« i da je »postignuta jednodušna saglasnost u pogledu potrebe sazivanja jedne ovakve konferencije«. Učesnici sastanka su konstatovali da je vanblokiovska zona proširena i da se može još više proširiti kako u teritorijalnom pogledu, tako i u pogledu značaja, čime bi postala »presudni faktor u očuvanju međunarodnog mira i bezbednosti«. Oni su izrazili svoje ubeđenje »da se održavanjem ove konferencije mogu postići pozitivni rezultati u interesu svetskog mira, efikasne međunarodne saradnje i ostvarenja težnji miliona ljudi ka nezavisnosti i boljoj i srećnijoj budućnosti«.

Na sastanku je odlučeno da se konferencija šefova vanblokiovskih zemalja održi u Jugoslaviji i da počne 1. septembra 1961.

Na Pripremnom sastanku preporučeno je nacrt dnevnog reda konferencije, koji obuhvata:

1) razmenu gledišta o međunarodnoj situaciji; 2) uspostavljanje i jačanje međunarodnog mira i bezbednosti, i to: poštovanjem prava na samoopredeljenje naroda i zemalja, borbom protiv imperijalizma, likvidiranjem kolonijalizma i neokolonijalizma; poštovanjem suvereniteta i teritorijalnog integriteta država, nemešanjem i neuplitanjem u unutrašnje poslove drugih država; borbom protiv rasne diskriminacije i politike *apartheida*; opštim i potpunim razoružanjem, zabranom vršenja nuklearnih proba, ukidanjem stranih vojnih baza; miroljubivom koegzistencijom među državama sa različitim političkim i društvenim uređenjem; i razmatranjem uloge i strukture Ujedinjenih nacija i primenom njenih rezolucija; i 3) probleme nejednakog ekonomskog razvoja i unapređivanje međunarodne ekonomske i tehničke saradnje.

Na sastanku je postignuta saglasnost i o kriterijumu na osnovu koga će se definisati pojam blokiovski nevezane zemlje, prema kome takva zemlja treba: da vodi nezavisnu politiku, zasnovanu na miroljubivoj koegzistenciji i na neangažovanju u blokiovima; da podržava narodnooslobodilačke pokrete; da nije član ni jednog multilateralnog vojnog saveza koji bi je uvukao u sukob između velikih sila; da nije član nikakvog bilateralnog vojnog saveza s nekom velikom silom; i da na njenoj nacionalnoj teritoriji nema stranih vojnih baza uspostavljenih s njenim pristankom.

Radi razmatranja pitanja naknadnih poziva za učešće na konferenciji šefova vanblokiovskih zemalja otpočeo je 21. juna 1961. u Kairu rad Komiteta ambasadora, koji je obrazovan na Pripremnom sastanku sa zadatkom da odluči koje će zemlje biti pozvane na konferenciju vanblokiovskih zemalja na bazi kriterijuma o nevezanosti za blokove utvrđenog na Pripremnom sastanku. Komitet ambasadora bio je sastavljen od predstavnika 21 zemlje koje su učestvovali na Pripremnom sastanku i završio je sa radom 5. jula. On je odlučio da se, pored zemalja koje su učestvovali na Pripremnom sastanku, pozovu i: Brazil, Bolivija, Ekvador, Gornja Volta, Liban, Meksiko, Nigerija i Togo. Jugoslavija, koja je izabrana za domaćina konferencije, ovlašćena je da uputi ove pozive.

Na povratku iz Kaira, 12 juna, gde je učestvovao na Pripremnom sastanku za konferenciju šefova vanblokiovskih zemalja, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović je istakao da će predstojeća konferencija predstavljati »izuzetno značajan doprinos u naporima za učvršćenje saradnje u svetu«. Osvrćući se na odluku da se konferencija održi u Beogradu, Koča Popović je izjavio da to »predstavlja rečito priznanje čitavoj politici aktivne koegzistencije koju naša zemlja godinama dosledno sprovodi«.

Govoreći o konferenciji vanblokiovskih zemalja, po povratku s puta po Africi, predsednik Tito je rekao, 27. aprila 1961. u Beogradu, da je većina čovečanstva izvan blokova i da ta većina neće da pasivno gleda kako joj neko drugi kroji sudbinu, već da želi da sama učestvuje u tome. Predsednik Tito je izjavio da grupacija vanblokiovskih zemalja predstavlja po svojoj snazi važan međunarodni faktor i da sve te zemlje teže da na neki način kažu svoju reč u sadašnjoj teškoj međunarodnoj situaciji. »Mi smo« — rekao je predsednik Tito — »i o tome razgovarali sa državniciima zemalja koje smo posetili i došli smo do gledišta da je potrebno malo uže i čvršće međusobno se povezati, i to ne u smislu stvaranja neke organizacije blokiovskog karaktera, već u smislu jačanja akcionog jedinstva, češćeg međusobnog konsultovanja, preduzimanja jedinstvenih mera itd.«. Pošto je naglasio da je suština konferencije vanblokiovskih zemalja upravo u tome, predsednik Tito je rekao, da vanblokiovske zemlje u pogledu svojih političkih sistema predstavljaju mozaik ali da one imaju »istovetne misli u

velikim pitanjima kao što su očuvanje mira i ostvarenje ravnopravne saradnje».

Na velikom mitingu u Kruševcu, 5. juna 1961, predsednik Tito se ponovo zadržao na pitanju održavanja konferencije vanblokovskih zemalja i rekao da se Jugoslavija povežala s mnogim novooslobođenim zemljama Azije i Afrike da bi zajednički kazala svima onima koji su ignorisali mišljenje malih zemalja, da oni ne samo ne mogu bez tih malih zemalja, nego da ni one neće dozvoliti da se bez njih kroji sudbina velike većine čovečanstva od strane nekolicine ljudi. »Ono što je danas najaktuelnije« — izjavio je predsednik Tito — to je »da zemlje koje nisu vezane za blokove doprinesu da se razna pitanja koja danas ugrožavaju mir u svetu otpočinu konstruktivno rešavati«. On je zatim rekao da sastanak vanblokovskih zemalja ima za cilj da se spreči ponavljanje onoga što je bilo u prošlosti, da se spreči da UN, kao nekada Liga naroda, budu instrument ove ili one politike, odnosno da budu instrument politike određene sile ili grupe sila. »Još jedanput podvlačim« — rekao je predsednik Tito — »da mi nećemo ići na taj sastanak da bismo napadali ovu ili onu zemlju. Mi ćemo ustati protiv kolonijalizma i tražićemo da se proces likvidacije kolonijalizma normalno razvija, pošto je tako rešeno u UN. Mi nećemo napadati ovu ili onu zemlju, jer za to imamo svetsku tribinu, a to su UN. Mi ćemo tamo izneti svoje mišljenje o svakoj zemlji o kojoj bismo imali šta da kažemo. A ovde, na ovom sastanku najviših predstavnika neanga-

žovanih zemalja, naši razgovori treba da se kreću oko pitanja kako da se u današnjem svetu nađu elementi koji će približavati ljude, elementi koji vode konstruktivnoj saradnji i očuvanju mira. Mi hoćemo da kažemo, svi zajedno, da će najosnovniji problemi koje sam već pomenio biti i ubuduće predmet naše jedinstvene politike, jer mi nećemo nastupati heterogeno, već jedinstveno, i u UN i van njih.«

Na velikom mitingu u Užicu, povodom 20-godišnjice ustanka i revolucije naroda Jugoslavije, 4. jula 1961, predsednik Tito je rekao da se pokazalo da pojedine vanblokovske zemlje ne mogu pojedinačno učiniti nešto efikasno u pravcu poboljšanja međunarodne situacije, ma koliko njihovi stavovi bili pravilni i aktuelni. Zato je, po njegovim rečima, potrebna jedinstvena energična akcija što većeg broja zemalja koje ne pripadaju blokovima i zbog toga je i sazvan sastanak predstavnika vanblokovskih zemalja na najvišem nivou. »Sastanak šefova neangažovanih zemalja« — rekao je predsednik Tito — »ima za cilj da se učine krajnji napori da bi se sprečilo najgore i da bi se prodiskutovalo o tome kako da se izađe iz sadašnjeg ćorsokaka i da se omogući konstruktivno prilaženje rešavanju raznih međunarodnih problema. Taj sastanak je logična posledica dosadašnjeg bezuspešnog nastojanja velikih sila da same, bez učešća malih i neangažovanih zemalja, i van UN, reše najbitnije probleme koji stalno ugrožavaju mir u svetu.«

B. P.

TROJNI RAZGOVORI TITO—SUKARNO—KEITA

U Beogradu je 17. juna 1961. održan sastanak između predsednika Federativne Narodne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita, predsednika Republike Indonezije Sukarna i predsednika Republike Mali Modiba Keita¹. Na sastanku, koji je održan u atmosferi »priateljsva i punog međusobnog razumevanja«, izvršena je razmena mišljenja o međunarodnoj situaciji i o aktuelnim međunarodnim problemima.

U razgovorima je, kako se kaže u zvaničnom saopštenju o sastanku, konstatovano da međunarodne odnose »karakterišu postojanje i nagomilavanje nerešenih akutnih međunarodnih problema, koji stalno ugrožavaju mir i bezbednost u svetu. Ovakva situacija uslovljena je u prvom redu tendencijama da se međunarodna pitanja rešavaju primenom politike sile, kao i pokušajima zaustavljanja istorijskog procesa razvoja čovečanstva u pravcu pune jednakosti i neometanog socijalnog i ekonomskog razvoja svih nacija.«

Tri predsednika su izrazili svoje zadovoljstvo što je došlo do sporazuma u vezi sa održavanjem konferencije šefova neangažovanih zemalja 1. septembra 1961. u Beogradu.

Predsednici su čvrsto ubeđeni da će ova »konferencija, imajući za cilj mir, bezbednost i napredak u svetu, nesumnjivo biti u mogućnosti da se snažno i jednodušno izjasni protiv kolonijalizma i imperijalizma u svim njegovim formama i manifestacijama, protiv bilo kakvog pokušaja mešanja u unutrašnje poslove zemalja i protiv nastavljanja bilo kog oblika rasne diskriminacije i da će iskovati stvarno jedinstvo metoda i ciljeva da bi se iskorenili i likvidirali ova zla«.

Oni su takođe izrazili mišljenje da će »opšte prihvatanje principa prava samoopredeljenja, suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih naroda i država predstavljati osnovu na kojoj treba da se razvijaju harmonični međunarodni odnosi.«

Predsednici su izrazili »uverenje da će konferencija šefova vanblokovskih zemalja predstavljati nov doprinos rešenju pomenutih problema i obezbeđenju miroljubivog razvoja međunarodnih odnosa. Oni veruju da će konferencija predstavljati

značajan događaj u njihovoj saradnji, koja je stalno usmerena u pravcu pozitivnog uticaja na unapređenje svetskog mira, slobode i neometanog razvitka svih naroda.«

Tri predsednika čvrsto veruju »da će konferencija doprineti ostvarenju načela aktivne koegzistencije i Povelje Ujedinjenih nacija. Oni stoga takođe veruju da će konferencija omogućiti vanblokovskim zemljama da ojačaju svoju konstruktivnu ulogu u ovom pogledu kako unutar tako i van Organizacije ujedinjenih nacija i doprineti da ovo međunarodno telo deluje više u skladu sa svojim načelima i ciljevima i progresivnim dinamičnim promenama u svetu.«

Predsednici su pozdravili »napore koji su nedavno učinjeni za olakšanje međunarodne zategnutosti kao i raznih oblika pregovaranja u cilju poboljšanja međunarodne situacije. Oni su pozdravili nedavni sastanak predsednika Kenedija i premijera Hruščova, rukovodilaca dve zemlje na kojima počiva velika odgovornost za rešavanje vitalnih problema i za održavanje svetskog mira.«

Pružajući podršku stvari alžirskog naroda, koji već sedam godina vodi herojsku borbu za svoju nezavisnost, tri predsednika su pozdravili pregovore u Evijanu »u nadi da će oni dovesti do sporazuma koji bi Alžiru obezbedio nacionalnu nezavisnost i puni teritorijalni integritet. Oni su u tom smislu shvatili ponovljene izjave francuskih predstavnika o pravu alžirskog naroda na samoopredeljenje i očekivali su da će se pregovori odvijati u tom pravcu.« Predsednici su izrazili »veliku zabrinutost što je produženje pregovora, koji do sada nisu doveli do rezultata, sada došlo u pitanje. Predsednici se žarko nadaju da će francuska vlada bez odlaganja osigurati produženje pregovora u cilju postizanja sporazuma koji će zadovoljiti legitimna prava Alžira.«

U toku razgovora predsednici su razmotrili situaciju u Republici Kongo i, konstatujući da ona izaziva zabrinutost, »potvrdili svoju punu podršku zakonitoj vladi u Stenlivilu« i »izrazili svoje duboko ubeđenje da se istinsko rešenje krize u Koŋgu može postići jedino u saradnji sa zakonitom vladom zemlje i sazivanjem Parlamenta, za čiji neometani rad i bezbednost treba što pre da budu preduzete mere, kako je to predložila vlada premijera Gizenge«.

IZVOR: Zajedničko saopštenje o trojnim razgovorima Tito—Sukarno—Keita, »Borba« od 18. juna 1961.

J. D.

¹ O poseti predsednika Tita nekim zemljama zapadne i severne Afrike vidi »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 225—230 (29—34).

POSETA PREDSEDNIKA REPUBLIKE INDONEZIJE SUKARNA

Na poziv predsednika Republike Josipa Broza Tita, predsednik Republike Indonezije Sukarno učinio je prijateljsku posetu Jugoslaviji od 15. do 17. juna 1961.¹

Za vreme posete vođeni su jugoslovensko-indonežanski razgovori, u kojima su s jugoslovenske strane učestvovali predsednik Republike Josip Broz Tito, potpredsednik Saveznog izvršnog veća Mijalko Todorović, državni sekretar za poslove narodne odbrane Ivan Gošnjak, predsednik Spoljnopolitičkog odbora Savezne narodne skupštine dr Aleš Bebler, generalni sekretar Predsednika Republike Bogdan Crnobrnja, pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove Josip Đerđa, ambasador Stane Pavlič i vršioc dužnosti načelnika odeljenja u DSIP-u Miro Kreačić. S indonežanske strane su u razgovorima učestvovali predsednik Sukarno, zamenik prvog ministra vlade dr I. Lejmena, ministar nacionalne bezbednosti general A. H. Nasution²,

¹ O odnosima Jugoslavije i Indonezije vidi »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 427—428 (53—54) i posete: Predsednika Republike nekim zemljama Azije i Afrike, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 113—117 (13—17); predsednika Republike Indonezije Sukarna, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 188 (38); prvog ministra vlade Republike Indonezije Džuande Kartavidjaje, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 341—342 (75—76).

² Ministar nacionalne bezbednosti Nasution boravio je u zvaničnoj poseti Jugoslaviji od 15. do 22. juna 1961. i uzeo je učešća u razgovorima između šefova dve države, a takođe je vodio posebne razgovore sa državnim sekretarom za poslove narodne odbrane generalom armije Ivanom Gošnjakom i posetio više mesta i vojnih ustanova i preduzeća u Jugoslaviji.

POSETA PREDSEDNIKA REPUBLIKE MALI MODIBA KEITE

Na poziv predsednika Republike Josipa Broza Tita, predsednik Republike Mali Modibo Keita učinio je zvaničnu posetu Jugoslaviji od 17. do 23. juna 1961.¹

U razgovorima vođenim prilikom posete, dva predsednika su izvršila razmenu mišljenja o mnogim pitanjima od zajedničkog interesa.

S jugoslovenske strane u razgovorima su učestvovali potpredsednik Saveznog izvršnog veća Aleksandar Ranković, član Saveznog izvršnog veća Avdo Humo, državni podsekretar za inostrane poslove Veljko Mićunović, generalni sekretar Predsednika Republike Bogdan Crnobrnja, pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove Josip Đerđa i ambasador u Maliju Vojo Daković, a sa strane Republike Mali ministar inostranih poslova Barem Bokum, ministar seoske privrede i plana dr Sejdu Badian Kujate, poslanici Gabu Dijavara, Alhuseini Ture i Lamin Sou i savetnik za štampu Predsednika Republike Mamadu Tala.

U zajedničkom saopštenju povodom posete, objavljenom 22. juna na Brionima, kaže se da su predsednici Tito i Keita »svestrano razmotrili odnose između dve zemlje i mogućnosti koje se pružaju za razvoj saradnje između Jugoslavije i Malija na političkom, ekonomskom, kulturnom i drugim poljima delatnosti«.

¹ O poseti predsednika Tita Maliju i o bilateralnim odnosima između dve zemlje vidi »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 225—230 (29—34) i 234 (38).

ambasador u Jugoslaviji R. A. Asmaun, ministar rada A. Erminpradjja, ministar narodne industrije dr Suharto, potpredsednik Parlamenta M. Daeng, državni sekretar dr M. Ihsan i zamenik šefa Generalštaba general-potpukovnik G. Subreto.

Prema zajedničkom saopštenju, objavljenom 17. juna, šefovi država su »razmenili mišljenja o aktuelnim međunarodnim pitanjima od obostranog interesa. U ovom kontekstu izrazili su zadovoljstvo sa činjenicom da je zamisao o konferenciji lidera vanblokovskih zemalja bila široko prihvaćena i da se sada uspešno približava svom ostvarenju. Oni su ponovo potvrdili svoje duboko uverenje da će ova konferencija znatno doprineti poboljšanju svetske situacije.«

Dva predsednika su izrazila »posebno zadovoljstvo zbog stalnog razvijanja prijateljske saradnje na svim poljima međusobnih odnosa i njihovu rešenost da dalje proširuju tu saradnju«.

Oni su takođe izrazili »želju za daljim proširenjem ekonomskih odnosa, za koje postoje povoljni uslovi. U tom cilju će ove godine jugoslovenska ekonomska delegacija posetiti Indoneziju.«

Za vreme boravka predsednika Sukarna potpisani su, 16. juna 1961, sporazumi između jugoslovenske i indonežanske vlade o zajedničkoj tehničkoj saradnji oružanih snaga dve zemlje i o kreditiranju isporuka za indonežanske oružane snage, kao i protokol u vezi s tim sporazumima.

U ime vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije sporazume je potpisao državni sekretar za poslove narodne odbrane general armije Ivan Gošnjak, a u ime vlade Republike Indonezije general Abdul Haris Nasution, ministar nacionalne bezbednosti. Potpisivanju ovih sporazuma prisustvovali su predsednici Tito i Sukarno.

IZVOR: Zajedničko saopštenje o razgovorima predsednika Tita i predsednika Sukarna — »Borba« od 18. juna 1961.

T. P.

Jugoslovenska vlada je ponudila učešće u izvršenju petogodišnjeg plana Malija i u tom cilju otvorila kredit namenjen izvršenju izvesnih projekata iz plana, koji će biti obnavljan. Dogovoreno je da se naknadno potpiše sporazum između predstavnika dve vlade u vezi sa ovom ponudom i grupa jugoslovenskih eksperata će u vezi s tim uskoro otputovati u Bamako.

Jugoslovenska vlada je izrazila spremnost da pomogne Maliju u oblasti naučno-tehničke saradnje slanjem stručnjaka iz oblasti industrije, poljoprivrede, rudarstva, prosvete i drugih grana, kada se za to ukaže potreba. Istovremeno, Jugoslavija će primati kadrove iz Malija na školovanje i stručno usavršavanje u raznim granama.

Razmotreno je i pitanje trgovinske razmene i konstatovano »da postojeći sporazumi predstavljaju bazu za uspešan razvoj te razmene i za njeno dalje unapređenje«.

»Razgovori o pitanjima iz oblasti saradnje omladinskih organizacija, sindikata, zadružnih pokreta i društveno-političkih organizacija uopšte... pokazali su se kao vrlo korisna forma međusobnog upoznavanja i razmene iskustava. Na osnovu toga dve strane su se dogovorile o daljim kontaktima i budućoj razmeni iskustava na tim područjima.«

Nastavljajući razgovore o međunarodnim problemima vođene 17. juna 1961. u Beogradu s predsednikom Indonezije Sukarnom, dva predsednika su »ponovo potvrdili stavove i gledišta o predstojećoj konferenciji neangažovanih zemalja koje su izneli u trojnoj deklaraciji 17. juna 1961. godine u Beogradu«.

Isto tako je nastavljena razmena mišljenja »o otvorenim međunarodnim problemima od aktuelnog značaja i posebno o otvorenim pitanjima Afrike«.

Analizirajući zbivanja u Africi, šefovi dve države su »pozdravili širok i ubrzani proces likvidacije kolonijalizma, čime je mnogim afričkim zemljama omogućeno da steknu svoju slobodu i nezavisnost«.

»Potvrđenom sposobnošću za vršenje svojih suverenih prava i svojom aktivnošću na međunarodnom planu ove zemlje su dokazale svoju političku zrelost i sposobnost da same odlučuju o svojoj sudbini. Time su ove zemlje postale cenjeni faktor mira i progresa u svetu.«

Dva predsednika smatraju da se u tome nalazi razlog više za ulaganje svih potrebnih napora za okončanje svih oblika kolonijalne dominacije. »Svaki pokušaj odlaganja rešenja ovog pitanja u cilju produžavanja života kolonijalizma sa bilo kakvim izgovorom i u bilo kakvoj formi, u Africi ili van Afrike, predstavlja prepreku istorijskom procesu neophodnog preobražaja sadašnjeg sveta i u isto vreme predstavlja pretnju miru.«

Razmatrajući alžirski problem, dva predsednika su i ovom prilikom zaključila da »započete pregovore treba obnoviti u cilju ostvarenja nezavisnosti i teritorijalnog integriteta Alžira. Isto tako dva predsednika su rešila da i ubuduće podržavaju Privremenu vladu Alžira u njenim legitimnim zahtevima koje je formulisala u toku pregovora u Evijanu.«

Razmatrajući situaciju u Kongu, dva šefa su »odlučili da povećaju podršku legalnoj vladi zemlje na čelu sa A. Gizengom«.

U pogledu problema Angole oni su se »saglasili da pojačaju podršku narodu Angole u njegovoj borbi za pravdu, slobodu i nacionalnu sigurnost. Oni obraćaju pažnju sveta na potrebu delovanja za punu pobedu pravedne stvari naroda Angole.«

Šefovi dve države »osuduju politiku *apartheida* vlade Južnoafričke Unije i pozivaju sve zemlje sveta da pomognu da se okonča sramna rasna diskriminacija u tom delu Afrike«.

Izrazivši zadovoljstvo zbog rezultata svojih dosadašnjih susreta, oba predsednika su se »dogovorili o nastavljaju razmene gledišta i o konsultacijama na svim nivoima i o svim pitanjima koja bi bila od zajedničkog interesa za Jugoslaviju i Mali kako bi time uskladili svoje napore«.

Oni su konstatovali »sa posebnim zadovoljstvom da se međunarodna politika njihovih zemalja, zasnovana na pozitivnom neutralizmu, pokazala ispravnom u svakom pogledu. Na toj osnovi oni potvrđuju ubeđenje da njihove zemlje treba da istraju na tom putu u cilju ostvarenja istinske koegzistencije među narodima sveta.«

IZVOR: Zajedničko saopštenje povodom posete Predsednika Republike Mali Jugoslaviji — »Borba« od 23. juna 1961.

J. D.

MEĐUNARODNI UGOVORI ZAKLJUČENI U PRVOJ POLOVINI 1961.¹

BILATERALNI UGOVORI

TRGOVINSKI, PLATNI I FINANSIJSKI SPORAZUMI

AUSTRIJA

Sporazum o austrijskom doprinosu za jugoslovensku deviznu reformu, zaključen 8. februara 1961. u Beču.

BRAZIL

Protokol o dopuni Sporazuma o trgovini i plaćanju od 1. aprila 1958, zaključen 29. aprila 1961. u Beogradu.

BUGARSKA

Sporazum o razmeni osnovne robe za godine 1961—1965, zaključen 29. decembra 1960. u Beogradu. (Rs. br. 95 od 28. marta 1961.)

Protokol o robnoj razmeni za 1961. godinu, zaključen 29. decembra 1960. u Beogradu. (Rs. br. 94 od 28. marta 1961².)

BURMA

Trgovinski sporazum, zaključen 23. marta 1961. u Beogradu. (Rs. br. 129 od 14. juna 1961.)

DANSKA

Sporazum o produženju važnosti Protokola o razmeni robe od 25. novembra 1959, zaključen 23. novembra 1960. u Kopenhagenu. (Rs. br. 86 od 28. marta 1961.)

DEMOKRATSKA REPUBLIKA NEMAČKA

Sporazum o međusobnoj robnoj razmeni i razmeni usluga u godinama 1961—1965, zaključen 13. decembra 1960. u Berlinu. (Rs. br. 89 od 28. marta 1961.)

Protokol o uzajamnoj robnoj razmeni i razmeni usluga u 1961. godini, zaključen 13. decembra 1960. u Berlinu. (Rs. br. 88 od 28. marta 1961.)

FRANCUSKA

Sporazum o odobrenju projekta saradnje između francuske firme »Citroen« i jugoslovenske firme »Tomos«, zaključen 17. novembra 1960. u Parizu. (Rs. br. 22 od 22. februara 1961.)

Trgovinski sporazum između FNRR, s jedne strane, i Francuske Republike i nekih afričkih država članica zone franka, s druge strane, zaključen 28. decembra 1960. u Parizu (Rs. br. 107 od 12. maja 1961.)

Platni sporazum, zaključen 28. decembra 1960. u Parizu. (Rs. br. 106 od 12. maja 1961.)

GANI

Protokol o uzajamnom razvoju ekonomskih odnosa, zaključen 17. februara 1961. u Akri.

Sporazum o trgovini i plovidbi, zaključen 18. februara 1961. u Akri. (Rs. br. 143 od 27. juna 1961.)

HOLANDIJA

Sporazum o likvidaciji predratnih javnih dugova, zaključen 9. februara 1961. u Hagu.

INDIJA

Ugovor o otvaranju trgovinskog predstavništva FNRR u Indiji, zaključen 12. decembra 1960. u Nju Delhiju.

ITALIJA

Specijalni protokol br. 2 o finansijskoj pomoći za jugoslovensku deviznu reformu, zaključen 24. februara 1961. u Rimu. (Rs. br. 117 od 19. maja 1961.)

IZRAEL

Protokol o robnoj razmeni, zaključen 14. marta 1961. u Jerusalimu.

MAĐARSKA

Protokol o robnoj razmeni za 1961. godinu, zaključen 1. marta 1961. u Beogradu.

MAROKO

Trgovinski sporazum, zaključen 7. februara 1961. u Beogradu. (Rs. br. 120 od 19. maja 1961.)

MALI

Sporazum o trgovini i ekonomskoj saradnji, zaključen 7. marta 1961. u Bamaku.

Sporazum o privrednoj saradnji i tehničkoj pomoći, zaključen 7. marta 1961. u Bamaku.

Sporazum o plaćanju, zaključen 7. marta 1961. u Bamaku.

NORVEŠKA

Sporazum o formiranju Mešovite ekonomske komisije, zaključen 20. februara 1961. u Oslu.

¹ Obuhvaćeni su i ugovori koji su zaključeni krajem 1960. ali su u Službi ugovora primljeni u 1961. Vidi: »Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1960«, »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 45—48 (7—8).

² Oznaka »Rs. br.« i datum označavaju pod kojim je brojem i kada Savezno izvršno veće ratifikovalo odnosno odobrilo ugovor. Svi ugovori koji još nisu ratifikovani odnosno odobreni, nalaze se u postupku ratifikacije.

POLJSKA

Zapisnik o radu Mešovite komisije sazvane na osnovu člana 6. Trgovinskog sporazuma od 5. decembra 1960, potpisan 24. marta 1961 u Beogradu. (Rs. br. 133 od 20. juna 1961.)

Zapisnik o radu Mešovite komisije sazvane na osnovu člana 9 Protokola o dodatnim isporukama investicione robe od 22. decembra 1958, potpisan 25. marta 1961, u Beogradu. (Rs. br. 132 od 20. juna 1961.)

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Protokol o trgovinskoj razmeni u 1961. godini, zaključen 30. marta 1961. u Beogradu. (Rs. br. 131 od 21. juna 1961.)

Sporazum o uzajamnim isporukama robe za period 1961—1965, godine, zaključen 30. marta 1961, u Beogradu. (Rs. br. 137 od 27. juna 1961.)

SAVEZNA REPUBLIKA NEMAČKA

Ugovor o zajmu od DM 105 miliona između Narodne banke FNRJ i Nemačke žirocentralne, zaključen 21. marta 1961. u Diseldorfu.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Izmena Sporazuma između Komiteta za spolnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o projektu izgradnje silosa od 19. oktobra 1959, zaključena 28. oktobra 1960. u Vašingtonu.

Izmena Sporazuma između Komiteta za spolnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o projektu izgradnje železničkog voznog parka od 31. maja 1960, zaključen 28. oktobra 1960. u Vašingtonu. (Rs. br. 124 od 8. juna 1961.)

Izmena Sporazuma između Komiteta za spolnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o kreditu za poljoprivredu od 29. juna 1959, zaključena 28. oktobra 1960. u Vašingtonu. (Rs. br. 125 od 8. juna 1961.)

Sporazum o posebnoj ekonomskoj i tehničkoj pomoći u iznosu od \$ 1,0 milion, zaključen 19. januara 1961. u Beogradu.

Sporazum o zajmu (\$ 50,000,000) između FNRJ i Export-import banke, zaključen 15. marta 1961. u Vašingtonu.

Sporazum o zajmu (\$ 25,000,000) između FNRJ i Export-import banke, zaključen 15. marta 1961. u Vašingtonu.

Sporazum o zajmu za nabavku dizel lokomotiva između FNRJ i Fonda za ekonomski razvoj, zaključen 23. marta 1961. u Vašingtonu.

Sporazum o zajmu za izgradnju železare i čeličane Sisak između FNRJ i Fonda za ekonomski razvoj, zaključen 23. marta 1961. u Vašingtonu.

Izmena Sporazuma o zajmovima br. 31, 65, 85, 117 i 135 između FNRJ i Fonda za ekonomski razvoj, zaključena 23. marta 1961. u Vašingtonu.

Sporazum o zajmu za finansiranje druge faze termoelektrane »Kosovo« između FNRJ i Fonda za ekonomski razvoj, zaključen 23. marta 1961. u Vašingtonu.

Izmena Sporazuma između Komiteta za spolnu trgovinu i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o projektu »Jadranski put«, zaključena 20. aprila 1961. u Vašingtonu.

Izmena Sporazuma između Komiteta za spolnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o projektu »Fabrike azotnih đubriva«, zaključena 20. aprila 1961. u Vašingtonu.

Izmena Sporazuma između Komiteta za spolnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o projektu »Poljoprivreda«, zaključena 20. aprila 1961. u Vašingtonu.

Sporazum između Komiteta za spolnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o projektu za izgradnju hidroelektrana, potpisan 20. aprila 1961. u Vašingtonu.

Sporazum o kupovini poljoprivrednih viškova, zaključen 28. aprila 1961. u Beogradu.

SUDAN

Zapisnik o zajedničkom shvatanju po nekim pitanjima o upotrebi kredita, potpisan 14. januara 1961. u Kartumu. (Rs. br. 122 od 19. maja 1961.)

Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj saradnji, zaključen 14. januara 1961. u Kartumu. (Rs. br. 130 od 8. juna 1961.)

Platni sporazum, zaključen 14. januara 1961. u Kartumu. (Rs. br. 119 od 19. maja 1961.)

ŠPANJA

Platni aranžman, zaključen 17. aprila 1961. u Parizu.

ŠVAJCARSKA

Sporazum o zajmu od 22 miliona franaka, zaključen 24. aprila 1961. u Bernu.

ŠVEDSKA

Sporazum o produženju važnosti do 30. juna 1961. Protokola o robnoj razmeni iz 1957, zaključen 10. juna 1961. u Beogradu.

TURSKA

Dopunski protokol uz Trgovinski sporazum, zaključen 23. decembra 1960. u Beogradu. (Rs. br. 118 od 19. maja 1961.)

JUGOSLOVENSKI PREGLED • Jun 1961

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

Sporazum o privrednoj i industrijskoj saradnji, zaključen 10. januara 1961. u Beogradu. (Rs. br. 127 od 8. juna 1961.)

Opšti Uslovi za izvršenje Sporazuma o privrednoj i industrijskoj saradnji, zaključen 10. januara 1961. u Beogradu. (Rs. br. 128 od 8. juna 1961.)

Sporazum o uspostavljanju Komiteta za ekonomsku saradnju, zaključen 21. marta 1961. u Kairu. (Rs. br. 141 od 27. juna 1961.)

Zaključni protokol o radu Komiteta za privrednu saradnju, zaključen 21. marta 1961. u Kairu. (Rs. br. 142 od 27. juna 1961.)

Sporazum o regulisanju plaćanja robe isporučene po Sporazumu o privrednoj i industrijskoj saradnji od 10. januara 1961, zaključen 21. marta 1961. u Kairu. (Rs. br. 140 od 27. juna 1961.)

NAUČNO-TEHNIČKA SARADNJA

ČEHOSLOVAČKA

Protokol III zasedanja Mešovite komisije za naučno-tehničku saradnju, zaključen 17. februara 1961. u Pragu. (Rs. br. 121 od 19. maja 1961.)

GANA

Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji, zaključen 17. februara 1961. u Akri. (Rs. br. 144 od 27. juna 1961.)

MAĐARSKA

Zapisnik IV zasedanja Mešovite komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan 29. marta 1961. u Budimpešti. (Rs. br. 139 od 27. juna 1961.)

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Zapisnik VII zasedanja Komisije za naučno-tehničku saradnju potpisan 21. decembra 1960. u Moskvi. (Rs. br. 56 od 22. marta 1961.)

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

Protokol o saradnji Savezne komisije za nuklearnu energiju FNRJ i Ustanove za atomsku energiju UAR u oblasti prospekcije, istraživanja i tehnologije nuklearnih sirovina, zaključen 4. aprila 1961. u Kairu

SARADNJA NA POLJU SAOBRAĆAJA, VODOPRIVREDE I HIDROTEHNIKE

AUSTRIJA

Protokol o oslobodenju povećanja taksa u autobuskom linijskom saobraćaju, zaključen 14. aprila 1961. u Beču. (Rs. br. 147 od 27. juna 1961.)

Zapisnik VII zasedanja Stalne jugoslovensko-austrijske komisije za Dravu, potpisan 15. maja 1961. u Beogradu.

BUGARSKA

Protokol II zasedanja Jugoslovensko-bugarske komisije za vodu-privredu, zaključen 5. februara 1961. u Sofiji. (Rs. br. 102 od 11. aprila 1961.)

Sporazum o povezivanju elektroenergetskih sistema FNRJ i Bugarske, zaključen 23. maja 1961. u Sofiji.

MAĐARSKA

Zapisnik sastanka predstavnika železnica, organa unutrašnjih poslova i carinskih organa, potpisan 30. marta 1961. u Kotoribi.

Zapisnik VI zasedanja Jugoslovensko-mađarske komisije za vodu-privredu, potpisan 12. juna 1961. u Beogradu.

RUMUNIJA

Zapisnik o razgovorima delegacija jugoslovenskih i rumunskih železnica o pitanju likvidacije svih potraživanja rumunskih železnica za troškove učinjene do 1950. za održavanje pruge Jaša Tomić — Meda (Ninčičevo), potpisan 7. januara 1961. u Bukureštu. (Rs. br. 72 od 22. marta 1961.)

Zapisnik o pregovorima u cilju pripremanja ugovora o izgradnji hidroenergetskog plovidbenog sistema »Đerdap« na Dunavu, potpisan 8. aprila 1961. u Bukureštu.

SARADNJA NA POLJU KULTURE, UMETNOSTI, NAUKE I PROSVETE

BUGARSKA

Plan kulturne saradnje za godine 1961. i 1962, zaključen 27. januara 1961. u Beogradu. (Rs. br. 70 od 22. marta 1961.)

BELGIJA

Zapisnik sa III zasedanja Stalne mešovite komisije za primenu Belgijsko-jugoslovenskog kulturnog sporazuma, potpisan 15. februara 1961. u Brislu.

FRANCUSKA

Izmena člana 4a Sporazuma o uvozu francuskih knjiga, listova časopisa, filmova, ploča i učila, zaključena 15. aprila 1961. u Beogradu

Sporazum o delatnosti francuskih informativnih ustanova u Jugoslaviji, zaključen 8. juna 1961. u Beogradu.

GANA

Sporazum o kulturnoj saradnji, zaključen 1. marta 1961. u Akri. (Rs. br. 145 od 27. juna 1961.)

GRČKA

Zapisnik plenarne sednice Mešovite jugoslovensko-grčke komisije sazvane zbog primene člana 6. Sporazuma o saradnji u oblasti nauke i kulture, potpisan 27. maja 1961. u Beogradu.

GVINEJA

Konvencija o saradnji na polju prosvete, nauke i kulture, zaključena 10. januara 1961. u Beogradu.

ITALIJA

Ugovor o izgradnji i opremi domova kulture, zaključen 18. aprila 1961. u Rimu.

Zapisnik VII redovnog zasedanja Mešovito odbora predviđenog članom 8. Specijalnog statuta, potpisan 10. marta 1961. u Rimu.

Protokol o sastanku jugoslovenskih i italijanskih eksperata za organizovanje seminara iz italijanske kulture, zaključen 26. juna 1961. u Ljubljani.

MAĐARSKA

Plan kulturne saradnje za 1961. godinu, zaključen 12. maja 1961. u Beogradu.

RUMUNIJA

Protokol o pregovorima o kulturnoj saradnji, zaključen 18. marta 1961. u Beogradu. (Rs. br. 138 od 27. juna 1961.)

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Plan kulturne i naučne saradnje, zaključen 23. decembra 1960. u Beogradu. (Rs. br. 68 od 22. marta 1961.)

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Memorandum o saglasnosti o produženju rada američke čitaonice, zaključen 14. juna 1961. u Beogradu.

UJEDINJENA KRALJEVINA VELIKE BRITANIJE
I SEVERNE IRSKE

Sporazum o osnivanju britanske informativne ustanove u FNRJ, zaključen 8. juna 1961. u Beogradu.

GRANIČNI PROBLEMI

AUSTRIJA

Protokol Mešovite jugoslovensko-austrijske komisije za obnovu graničnih oznaka i uređenje granice, zaključen 16. septembra 1960. u Ravine. (Rs. br. 60 od 22. marta 1961.)

Protokol sa VI zasedanja Mešovite komisije za obnovu graničnih oznaka i uređenje granice, zaključen 17. decembra 1960. u Klagenfurtu. (Rs. br. 75 od 22. marta 1961.)

Sporazum o regulisanju prekograničnog drumskog prevoza putnika i robe, zaključen 23. marta 1961. u Beču. (Rs. br. 126 od 8. juna 1961.)

BUGARSKA

Zapisnik I zasedanja Jugoslovensko-bugarske komisije o čuvanju, održavanju i obnovi granične linije, graničnih piramida i graničnih oznaka, potpisan 26. februara 1961. u Čustendilu. (Rs. br. 101 od 11. aprila 1961.)

GRČKA

Zapisnik II zasedanja Stalne mešovite pogranične komisije, potpisan 25. aprila 1961. u Solunu.

Zapisnik III redovnog zasedanja Stalne mešovite komisije ustanovljene na osnovu člana 25. Sporazuma o pograničnom prometu 18. juna 1959. potpisan 27. februara 1961. u Solunu.

MAĐARSKA

Zapisnik sastavljen radi izrade pravilnika o službenom prelasku državne granice od strane osoblja zaposlenog na izgradnji mosta preko Mure, potpisan 22. decembra 1960. u Nad Kanjiži. (Rs. br. 100 od 11. aprila 1961.)

Zapisnik po predmetu odluka XVII redovnog zasedanja Glavne mešovite komisije za predupređenje i ispitivanje graničnih incidenata, potpisan 24. aprila 1961. u Budimpešti.

RUMUNIJA

Sporazum o ribarstvu u graničnim vodama, zaključen 30. januara 1961. u Temišvaru.

SPORAZUMI IZ OSTALIH OBLASTI

AUSTRIJA

Sporazum o sporazumnim rešavanjima starih jugoslovenskih potraživanja blokiranih u Austriji, kao i o uzajamnim pitanjima na osnovu socijalnog osiguranja, zaključen 23. novembra 1960. u Beču. (Rs. br. 67 od 22. marta 1961.)

BUGARSKA

Zapisnik sastanka Mešovite komisije za zaštitu bilja, potpisan 30. decembra 1960. u Sofiji. (Rs. br. 64 od 22. marta 1961.)

ITALIJA

Konzularna konvencija, zaključena 3. decembra 1960. u Rimu. (Rs. br. 109 od 12. maja 1961.)

Konvencija o uzajamnoj pravnoj pomoći u građanskim i upravnim stvarima, zaključena 3. decembra 1960. u Rimu. (Rs. br. 108 od 12. maja 1961.)

Zapisnik o sastancima eksperata za utvrđivanje zemljišno-knjižnih i katastarskih dokumenata za raspodelu, potpisan 22. decembra 1960. u Trstu. (Rs. br. 98 od 11. aprila 1961.)

MAĐARSKA

Protokol o primeni zajedničkih veterinarsko-sanitarnih mera protiv naročito opasnih stočnih zaraza, zaključen 17. decembra 1960. u Beogradu. (Rs. br. 73 od 22. marta 1961.)

POLJSKA

Protokol sa zasedanja jugoslovensko-poljske delegacije za službu zdravlja i Plan o saradnji u oblasti zdravstvene zaštite za 1961. godinu, zaključen 21. decembra 1960. u Varšavi. (Rs. br. 69 od 22. marta 1961.)

RUMUNIJA

Protokol o sastanku predstavnika veterinarskih službi, zaključen 28. decembra 1960. u Beogradu. (Rs. br. 62 od 22. marta 1961.)

TURSKA

Veterinarska konvencija, zaključena 22. septembra 1960. u Ankari. (Rs. br. 148 od 27. juna 1961.)

MULTILATERALNI UGOVORI

DUNAV

Protokol III redovnog zasedanja Mešovite komisije za pripremu sporazuma o ribarstvu u vodama Dunava, zaključen između FNRJ, Bugarske, Rumunije i SSSR 28. aprila 1961. u Beogradu.

UNICEF

Dopuna plana rada za program rehabilitacije fizički defektne dece, zaključena između vlade FNRJ, UNICEF-a i Svetske zdravstvene organizacije 15. aprila 1961. u Beogradu.

III dopuna plana rada za program suzbijanja trahoma u Jugoslaviji za period od 1. januara 1961. do 31. decembra 1962, zaključena 10. juna 1961. u Beogradu.

OSTALI MULTILATERALNI UGOVORI

Sporazum između vlade FNRJ i Međunarodne agencije za atomsku energiju o organizaciji međunarodne konferencije o nuklearnoj elektronici i izložbe, zaključen 27. januara 1961. u Beču. (Rs. br. 114 od 12. maja 1961.)

Sporazum o garantiji između FNRJ i Međunarodne banke za obnovu i razvoj, zaključen, 23. februara 1961. u Vašingtonu. (Rs. br. 103 od 12. maja 1961.)

Završni akt i Evropska konvencija o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži, potpisan 21. aprila 1961. u Ženevi.

Ugovor između Komiteta za spolnu trgovinu FNRJ i organizacije CARE o isporuci mleka, brašna i ulja, s važnošću od 31. januara 1961. zaključen u Beogradu.

Međunarodna konvencija o izjednačenju izvesnih pravila u materiji prevoza putnika morem, zaključena 29. aprila 1961. u Brislu.

Međunarodna konvencija o unifikaciji izvesnih pravila u vezi s prevozom putnika morem, zaključena 20. maja 1961. u Brislu.

IZVOR: Služba ugovora Državnog sekretarijata za inostrane poslove.

N. K.

SADRŽAJ 1961.

20-GODIŠNJICA USTANKA NARODA JUGOSLAVIJE

Proslava 20-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije	193—194	(1—2)
Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija u Jugoslaviji 1941—1945.	195—200	(3—8)

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Inspeksijske službe u Srbiji	1—5	(1—5)
Zavod za javnu upravu	5—6	(5—6)
Organizacija privrednog preduzeća	49—54	(7—12)
Opšta politika Saveznog izvršnog veća u 1960.	97—112	(13—28)
Organizacija i rad Saveznog izvršnog veća u 1960.	112—114	(28—30)
Sednice Savezne narodne skupštine	114—116	(30—32)
Sednice republičkih narodnih skupština	116—120	(32—36)
Sednice Saveznog izvršnog veća	120—122	(36—38)
Mesni uredi	145—147	(39—41)
Gradanski sporovi 1957—1960.	147—148	(41—42)
Odlikovanja	201—202	(43—44)
Služba društvenog knjigovodstva u 1960.	241—242	(45—46)

STANOVNIŠTVO

Prvi rezultati popisa stanovništva	203—208	(1—6)
--	---------	-------

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Savetovanje predstavnika komunističkih partija u Moskvi i Jugoslaviji	7—8	(1—2)
Međunarodna aktivnost jugoslovenskih sindikata u 1960.	8—12	(2—6)
Savez novinara Jugoslavije 1957—1960.	55—58	(7—10)
II plenum Saveznog odbora SSRNJ	123—124	(11—12)
V kongres Socijalističkog saveza radnog naroda Slovenije	125	(13)
Savez ratnih vojnih invalida Jugoslavije u 1960.	125—126	(13—14)
»Korak nazad« (izvod iz referata Veljka Vlahovića) ..	127—130	(15—18)
Lokalne radne akcije omladine u 1960.	131—132	19—20)
Članstvo Saveza sindikata Jugoslavije	149	(21)
Matice iseljenika	150—151	(22—23)
Jugoslovenska liga za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda (1960—1961)	152—154	(24—26)
Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije	154—156	(26—28)
Međunarodne veze Saveza ženskih društava Jugoslavije	156	(28)
Konferencija za društvenu aktivnost žena Jugoslavije	243—244	(29—30)
Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije	245—246	(31—32)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1961. godinu	13—16	(1—4)
Industrijska preduzeća po veličini	16—18	(4—6)
PTT saobraćaj 1957—1960. i nova organizacija JPPT	18—23	(6—11)
Potrošački krediti	22—26	(11—14)
Privreda u 1960.	59—65	(15—21)
Nova proizvodnja jugoslovenske industrije	66—70	(22—26)
Novčana primanja i izdavanja privrednih organizacija	70—72	(26—28)
Privreda Jugoslavije 1945—1960.	157—162	(29—34)
Izmene u spoljnotrgovinskom i deviznom sistemu	163—167	(35—39)
Farmaceutska industrija	167—170	(39—42)
Stočarstvo 15. januara 1961.	170—172	(42—44)
Drumski saobraćaj 1957—1960.	209—212	(45—48)
Nerobni devizni prihodi i rashodi	212—214	(48—50)
Razvoj energetike	247—250	(51—54)
Olovo i cink	251—252	(55—56)
Razvoj prevoza i organizacija Jugoslovenskih železnica ..	253—256	(57—60)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Zaštita invalida rada	27—30	(1—4)
Zdravstvo u 1960.	133—134	(5—6)
Socijalno osiguranje 1959 — 1960.	215—216	(7—8)
Radnička odmarališta 1957—1960.	257—259	(9—11)
Zapošljavanje i materijalno obezbeđivanje privremeno nezaposlenih 1957—1960. ..	260—262	(12—14)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Sistem finansiranja školstva	31—33	(1—3)
Izdavačka delatnost, časopisi i štampa u JNA	33—35	(3—5)
Crtani film	35—36	(5—6)
Doktorat nauka u 1959. i 1960.	73—80	(7—14)
Prosveta i kultura u 1960.	135—138	(15—18)
Radnički univerzitet »Đuro Salaj« u Beogradu	173—176	(19—22)
Hidrometeorološka služba ..	177—179	(23—25)
Nagrade jugoslovenskim filmovima na međunarodnim festivalima u 1960.	180	(26)
Zaštita autorskih prava	217—219	(27—29)
VI jugoslovenske pozorišne igre »Sterijino pozorje« ..	219—220	(29—30)
Vanredno studiranje	263—265	(31—33)
Vojne škole	266—267	(34—35)
Primena nuklearne energije ..	268—270	(36—38)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Jugoslovenski sportski rekordi u 1960	37—38	(1—2)
Košarka	81—84	(3—6)
Državna prvenstva u 1960.	85—88	(7—10)

Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1960.	139—142	(11—14)
Boks	181—183	(15—17)
Sportske sudije	183—184	(17—18)
Finansiranje fizičke kulture 1959—1960.	221—223	(19—21)
XII evropski šampionat u košarci	223—224	(21—22)
Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu	271—273	(23—25)
XVI evropski šampionat u boks	274	(26)

SPOLJNA POLITIKA

Stav Jugoslavije u vezi sa zaostavljanjem krize u Kongu	39—42	(1—4)
Poseta predsednika Republike Gvineje Seku Turea	42—43	(4—5)
Poseta predsednika Pakistana Mohameda Aľuba Kana ..	44	(6)
Poseta ministra inostranih poslova Indonezije dr Subandriia	44	(6)
Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1960. godine	45—48	(7—10)
Stavovi Jugoslavije o pitanju Alžira	89—92	(11—14)
Jugoslavija na XI zasjedanju Generalne konferencije UNESCO-a	92—93	(14—15)
Diplomatsko-konzularna predstavništva	93—96	(15—18)
Bilateralni odnosi u 1960.	143—144	(19—20)
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koće Popovića Kanadi	144	(20)
Jugoslovensko-albanski odnosi	185—190	(21—26)
Stavovi Jugoslavije o događajima u Kongu	190—192	(26—28)
Poseta predsednika Saveta ministara Kraljevine Laos Suvana Fume	192	(28)
Poseta predsednika Tita nekim zemljama Zapadne i Severne Afrike	225—230	(29—34)
Odnosi sa zemljama Zapadne i Severne Afrike koje je predsednik Tito posetio 1961.	231—236	(35—40)
Jugoslavija na Konferenciji Ujedinjenih nacija o diplomatskim odnosima i imunitetima	237—238	(41—42)
Jugoslavija na XVI zasjedanju Ekonomске komisije za Evropu (ECE)	238—239	(42—43)
Poseta potpredsednika SIV-a Aleksandra Rankovića Grčkoj	240	(44)
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koće Popovića Holandiji	240	(44)
Učešće Jugoslavije na XV zasjedanju Generalne skupštine UN	275—282	(45—52)
Pripreme za konferenciju šefova vanblokovskih zemalja	283—284	(53—54)
Trojni razgovori Tito — Sukarno — Keita	284	(54)
Poseta predsednika Republike Indonezije Sukarna	285	(55)
Poseta predsednika Republike Mali Modiba Keite	285—286	(55—56)
Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1961.	286—288	(56—58)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Moše Pijade 8 / tel. 33-610
Administracija: Ulica Kosmajka 7 / tel. 22-778 / pošt. fah 62 / Beograd.

Tekući račun kod Narodne banke br. 101—14
2—645

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

